

GEESTELIJKE OEFENINGEN VAN DE FRATERNITEIT VAN GEMEENSCHAP EN BEVRIJDING

KIJK, IK MAAK IETS NIEUWS: MERKEN JULLIE HET NIET?

RIMINI 2018

KIJK, IK MAAK IETS NIEUWS:
MERKEN JULLIE HET NIET? (Jesaja)

GEESTELIJKE OEFENINGEN VAN DE FRATERNITEIT
VAN GEMEENSCHAP EN BEVRIJDING

RIMINI 2018

Vertaling uit het Italiaans: Michiel Peeters

© 2018 Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding voor de teksten van L. Giussani en J. Carrón

Omslagillustratie: Vincent van Gogh, *Amandelbloesem*, Saint-Rémy-de-Provence, februari 1890 © Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Foundation)

‘Bij gelegenheid van de jaarlijkse cursus Geestelijke oefeningen voor de leden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, die plaatsvindt in Rimini, met als titel ‘Kijk, Ik maak iets nieuws: merken jullie het niet?’, zendt Zijne Heiligheid paus Franciscus zijn hartelijke en welwillende groet. Hij nodigt u uit een levendige ervaring op te doen van Christus die aanwezig is in de Kerk en in de gebeurtenissen van de geschiedenis, door uw leven te veranderen, om zo de wereld te kunnen vernieuwen met de kracht van het Evangelie. Het is de beschouwing van het ge-laat van de gestorven en verrezen Jezus, die onze menselijkheid weer herstelt, ook wanneer ze gefragmenteerd is door de moeite van het leven, of getekend door de zonde. De Heilige Vader hoopt dat allen die het charisma van monseigneur Luigi Giussani zaliger volgen, getuigen van de concrete en krachtige liefde van God, die werkelijk in de geschiedenis handelt en er de eindbestemming van bepaalt. En terwijl hij u vraagt te bidden voor zijn petrinische dienstwerk, smeekt hij de hemelse bescherming van de Maagd Maria af en verleent u en alle deelnemers van harte de gevraagde apostolische zegen, die hij uitstrekt tot al degenen die via de satelliet met u verbonden zijn en tot de hele Fraterniteit’.

Pietro kardinaal Parolin, Staatssecretaris van Zijne Heiligheid,
27 april 2018

Vrijdagavond 27 april

Bij het binnenkomen en het verlaten van de zaal:

Antonín Dvořák, Stabat Mater, op. 58

Rafael Kubelík – Symphonie-Orchester des Bayerischen Rundfunks

‘Spirto Gentil’ n. 9, Deutsche Grammophon

■ INLEIDING

Julián Carrón

‘Kijk, Ik maak iets nieuws: merken jullie het niet?’¹ Het vermogen de dingen op te merken behoort tot de natuur van de mens, is deel van zijn grootsheid die in geen ander schepsel zijn weerga kent. Helaas heeft de vanzelfsprekendheid of de oppervlakkigheid in ons dikwijls de overhand. Wie heeft, kijkend naar de gezichten op Caravaggio’s schilderijen, terwijl hij luisterde naar het *Fac ut ardeat cor meum* uit het *Stabat Mater* van Dvořák, niet heel zijn verlangen gevoeld om evenzeer aangegrepen te worden als die gezichten, zó overweldigd door een kennis van Christus die doordrong tot in hun hart? Maar – zo denken we – hoe kunnen wij, zo broos als we zijn, Hem echt leren kennen? Juist daarom geeft Jezus ons een grote troost: ‘Jullie hebben de Geest nodig. De Geest zal jullie brengen naar de hele waarheid’.² Laten we de Geest dus vragen dat Hij ons brengt tot een kennis van Christus die in de werkelijkheid, in de geschiedenis aanwezig is, dat Hij ons hart mag laten branden.

Kom Schepper Geest

Allereerst lees ik de groet voor die de Heilige Vader ons gezonden heeft: ‘Bij gelegenheid van de jaarlijkse cursus Geestelijke oefeningen voor de leden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, die plaatsvindt in Rimini, met als titel ‘Kijk, Ik maak iets nieuws: merken jullie het niet?’, zendt Zijne Heiligheid paus Franciscus zijn hartelijke en welwillende groet. Hij nodigt u uit een levendige ervaring op te doen van Christus die aanwezig is in de Kerk en in de gebeurtenissen van de geschiedenis, door uw leven te veranderen, om zo de wereld te kunnen vernieuwen met de kracht van het Evangelie. Het is de beschouwing van het gelaat van de gestorven en verrezen Jezus, die onze menselijkheid weer herstelt, ook wanneer ze gefragmenteerd is door de moeite van het leven, of getekend door de zonde. De Heilige Vader hoopt dat allen die het charisma van monseigneur Luigi Giussani zaliger

¹ *Js* 43,19.

² Vgl. *Joh* 16,13.

volgen, getuigen van de concrete en krachtige liefde van God, die werkelijk in de geschiedenis handelt en er de eindbestemming van bepaalt. En terwijl hij u vraagt te bidden voor zijn petrinische dienstwerk, smeekt hij de hemelse bescherming van de Maagd Maria af en verleent u en alle deelnemers van harte de gevraagde apostolische zegen, die hij uitstrekt tot al degenen die via de satelliet met u verbonden zijn en tot de hele Fraterniteit. Uit het Vaticaan, 27 april 2018, Pietro kardinaal Parolin, Staatssecretaris van Zijne Heiligheid’.

1. Het gevolg van een verplaatsing

Sinds de Dag van de opening van het jaar is er een zin van don Giussani die me voortdurend wakker schudt: ‘Aanvankelijk bouwden we, poogden we te bouwen op iets wat aan het gebeuren was [...] en wat in ons leven was binnengedrongen. Hoe naïef en lachwekkend disproportioneel het ook was, het was een zuivere houding. Daarom, door die als het ware verlaten te hebben, door ons in een positie te plaatsen die allereerst, zou ik zeggen, ‘culturele vertaling’ is en niet enthousiasme vanwege een Aanwezigheid, daarom kennen we – in de Bijbelse zin van het woord – Christus niet, kennen we het mysterie van God niet, want het is ons niet vertrouwd’.³

Onze verplaatsing van ons enthousiasme vanwege een Aanwezigheid naar een culturele vertaling heeft als gevolg gehad dat we Christus niet kennen. En dat wij Christus niet kennen, zien we aan het feit dat Hij ons niet vertrouwd is.

Mij lijkt dat er geen grotere uitdaging is dan de uitdaging van deze provocatie: als Christus ons mettertijd niet vertrouwd wordt, zal Hij steeds minder interessant worden en zal alles wat we doen een gevolg zijn dat steeds meer losstaat van zijn oorsprong, als een dorre tak, die ons elke dag meer teleur zal stellen, een bittere smaak in onze mond achterlaat.

Het werk dat we sinds de Dag van de opening van het jaar verricht hebben, heeft elk van ons de mogelijkheid gegeven zich rekenschap te geven van de weg die hij in deze maanden heeft afgelegd. Hoe kunnen we begrijpen of we Christus meer hebben leren kennen? Aan welke tekens kunnen we dat zien?

Don Giussani heeft ons een verificatiecriterium gegeven om te herkennen of Christus ons leven werkelijk is binnengegaan en steeds meer aan het binnengaan is, of hij ons elke dag vertrouwd wordt. Om dat te begrijpen hoef je maar te kijken naar een elementaire ervaring die eenieder van ons kent: we zien dat een aanwezigheid, een persoon, ons leven is binnengegaan en ons vertrouwd is geworden, wanneer ze onze manier bepaalt om alles het hoofd te bieden, om tegenover de dingen en de omstandigheden te staan. Jullie hoeven maar te denken aan jullie kinderen. Terwijl, wanneer die vertrouwdheid er niet is, of te gering is, het vertrekpunt het-

³ L. Giussani, *Una strana compagnia [Een vreemd gezelschap]*, Bur: Milaan 2017, p. 88-89.

zelfde blijft als van tevoren: een bepaalde indruk van de dingen, de schema's die we met ons meedragen. Eenieder van ons kan dit in zijn leven zien.

Wat met Christus gebeurt, is niet anders. Want als de gebeurtenis van Christus geen invloed heeft op mijn manier van leven, van tegenover de werkelijkheid staan, tegenover de dagelijkse situaties en uitdagingen, als *de gebeurtenis van de aanwezige Christus* niet de manier bepaalt waarop we de omstandigheden beleven, dan betekent dat dat we ze het hoofd bieden zoals iedereen, dat wil zeggen uitgaand van de *indruk* die ze op ons maken, en dan zullen we uiteindelijk, net als iedereen, verstikt raken door het leven 'dat je aan de grond nagelt'.⁴ Het resultaat springt meteen in het oog: een leven dat beheerst wordt door onze 'indrukken' – eenieder van ons kan denken aan hoe hij op bepaalde ochtenden wakker wordt – doet ons enthousiasme over Christus niet toenemen maar maakt het geloof steeds irrelevanter voor het leven, omdat je niet ziet hoe relevant Christus is voor de behoeften van het leven.

Maar als ons enthousiasme over Christus niet steeds meer toeneemt, waar zullen we dan onze vervulling zoeken? Eenieder kan kijken naar zijn eigen leven en opmerken wat er de overhand in krijgt. Aangezien ons hart niet kan ophouden te verlangen, zullen we onvermijdelijk onze vervulling zoeken in wat wij doen, in onze 'inspanningen voor associatieve, operatieve, charitatieve, culturele, sociale, politieke activiteiten',⁵ ofwel in onze pogingen op het werk. Het geloof wordt op die manier slechts een 'premissie' die we achter ons laten. Daarom zei don Giussani ons: 'de fundamentele fout die we kunnen maken [...] is het geloof als vanzelfsprekend beschouwen. Dat wil zeggen: nu het geloof er eenmaal is, gegeven het geloof, gaan we nu eens culturele activiteiten organiseren'.⁶ Hij laat ons met zijn waarschuwing geen rust: 'Als alles wat we verwachten niet totaal uitmond in wat ons gegeven is, in het feit dat ons gegeven is', dat wil zeggen in het Feit van Christus, dan 'worden' al onze activiteiten, alles wat we doen 'de verwachting van ons eigen rijk'.⁷

Dan rijst onvermijdelijk de vraag: maar zijn deze activiteiten in staat ons te vervullen? Het alarmbelletje is dat gevoel van onbehagen dat ons bekruipt als we 'doen' zonder dat het ons uiteindelijk bevredigt.

Maar juist dat gebrek aan bevrediging dat we voelen wanneer we onze vervulling verwachten van wat we doen, kan – als we een ultieme armoede van hart bewaren – een kans worden, de gelegenheid om in ons de dringende behoefte te voelen terug te keren naar het begin, naar dat enthousiasme vanwege Christus dat ons veroverd had.

⁴ C. Pavese, *Dialoghi con Leucò* [Dialogen met Leucò], Einaudi: Turijn 1947, p. 165-166.

⁵ L. Giussani, *Una strana compagnia*, op.cit., p. 88.

⁶ L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza* [Van utopie naar aanwezigheid] (1975-1978), Bur: Milaan 2006, p. 173.

⁷ L. Giussani, in: A. Savorana, *Vita di don Giussani*, Bur: Milaan 2013, p. 392.

De brief die ik kreeg van een jonge arts, laat zien hoe de ‘dringende behoefte om terug te keren naar het begin’, naar het enthousiasme vanwege Christus, het leven van eenieder van ons aangaat, welke leeftijd of geschiedenis we ook hebben (iemand kan de beweging gisteren ontmoet hebben en jonger zijn dan dertig):

‘Beste Julián, in deze maanden ben ik begonnen te begrijpen wat jij ons zo vaak gezegd hebt, namelijk dat als ik de relevantie van het geloof voor de behoeften van het leven niet verifieer, het geloof geen weerstand zal kunnen bieden, en het eerste teken daarvan is een – niet expliciet – scepticisme, ik zou bijna zeggen een twijfel, een ‘wie weet’, een ongelooft opzichte van het feit dat bepaalde dingen, bepaalde moeilijkheden van het leven, door Christus omhelsd en veranderd kunnen worden. Mij is het gebeurd op m’n werk. Ik ben arts en specialiseer me, in een afdeling waar het ritme hoog is, de competitie sterk en het geklaag ononderbroken, en het merendeel van mijn collega’s heeft haast niets anders dan zijn werk. Gedurende deze twee jaar heb ik me, in de poging mijn werk goed te doen, erg laten absorberen. Ten gevolge van twee grote teleurstellingen op mijn werk, heb ik beseft hoezeer mijn werk – althans op de manier waarop ik het beleef – niet in staat is mij, in termen van bevrediging, ook maar een heel klein beetje terug te geven van wat ik erin investeer: het evenwicht is totaal zoek. Dit feit heeft me er ook toe gebracht mijn werk te gaan zien als datgene wat me geen tijd laat hebben voor mijn vrouw en mijn vrienden en daardoor ben ik nog meer gaan klagen! De school van de gemeenschap lezen, naar de Mis gaan, praten met mijn vrienden, dat alles zijn – zolang iemand niet bereid is zijn gezichtspunt te veranderen, maar alleen de oplossing van het contingente probleem zoekt – tot mislukken gedoemde pogingen die je steeds sceptischer maken over het feit dat Christus iets kan veranderen in de relatie met je werk. Tenslotte is er een feit gebeurd. Sinds ongeveer twee maanden ga ik af en toe voor mijn werk naar de Mis; daar komt elke ochtend ook een groepje mensen van de beweging, en na de Mis drinken ze vlug een kop koffie in de bar tegenover de kerk: een banaal en voor hen dagelijks feit. De eerste keer dat ik met hen meeging, vond ik het mooi en reed ik daarna met de motor naar mijn werk – dat is gewoonlijk het moment dat ik bezorgd word over alles wat ik moet doen en over alle verplichtingen waarin ik kan vastlopen – met de lichtheid van wie zojuist iets moois gezien heeft. Terwijl ik meestal tijdens mijn pauzes op het werk al met mijn hoofd bij het volgende ben wat er gedaan moet worden, waren zij die tien minuten helemaal dáár, aandachtig, aanwezig. Ook hun aandacht voor mij, die hen niet kende, had me getroffen, evenals die voor enkele daklozen die zich in de buurt van de kerk ophouden. Ik heb een aantal gegevens gevat die me ertoe gebracht hebben me af te vragen of het echt niet ook voor mij mogelijk zou kunnen zijn tevreden te zijn op mijn werk. Een klein feit heeft een bres geslagen in mijn geklaag: een vraag die me ertoe drijft een weg te gaan. Tijdens een ontmoeting met jou en enkele jonge werkenden, heb ik dezelfde dynamiek van de bar zien gebeuren: ik werd erdoor

getroffen hoe vrij je was tegenover ons, dat je niets te verdedigen had, en sterker nog, nieuwsgierig was naar wat er uit ons naar boven kon komen. De oordelen die je gaf, onthutsten me en ontmaskerden vaak het gereduceerde perspectief op de werkelijkheid dat we hadden. Ik begrijp dat een zó vrije blik niet geproduceerd kan worden door een volmaaktere en aandachtiger cultuur van de teksten van Giussani, door de deelname aan een groter aantal gestes en assemblees, maar alleen door een vertrouwdheid met het Mysterie. Daarom heb ik met nieuwsgierigheid en afgunst naar je gekeken en vroeg ik me voortdurend af waarom jij op de verschillende provocaties anders antwoordde dan ik gedaan zou hebben. Ik neigde ertoe me met jou te vereenzelvigen, te proberen te begrijpen hoe jij naar de dingen kijkt. Het was mooi want voor mij betekende volgen in het begin precies dat: een haast spontane vereenzelving die ontstond uit de verbazing over een andere menselijkheid’.

Let op, om het enthousiasme van het begin terug te vinden is het niet voldoende nostalgisch een herinnering op te rakelen, is het niet voldoende je oude vrienden op te zoeken om de *old times* te gedenken. De herinnering aan iets wat ooit was, geeft ons het begin niet terug. Terugdenken aan de mooie tijden van de verloving geeft een paar niet het in de jaren erop verloren enthousiasme terug. Willen jullie hier een gegarandeerd bewijs van? Kijk maar naar het scepticisme dat zich nestelt in het leven van zoveel volwassenen. De enige mogelijkheid is dat datgene wat ons aan het begin in vlam zette, nu opnieuw gebeurt.

Over welk ander pogen van ons om het begin te hervinden dan ook heeft don Giussani zich op definitieve wijze uitgedrukt: ‘Laten we de hypothese formuleren dat vandaag een paar mensen bij elkaar komen die [...] een indrukwekkende herinnering hebben aan een gebeurtenis waardoor ze geraakt zijn – die hun goed gedaan heeft, die hun leven zelfs verbeterd heeft –, [en deze] opnieuw [willen] oppakken, [...] een ‘discontinuïteit’ [willen] overbruggen die zich in de loop van de jaren gevormd heeft. [...] Als ze bijvoorbeeld zouden zeggen: ‘Laten we samen een catechese-groepje beginnen, of een nieuw politiek initiatief ontwikkelen, of, bijvoorbeeld, een charitatieve activiteit ondersteunen, een werk scheppen, enzovoorts’, dan zou geen van deze antwoorden geschikt zijn om de discontinuïteit te overbruggen’. Niets helderder dan dit: ‘De continuïteit met het ‘toen’ kan alleen hersteld worden door het opnieuw gebeuren van dezelfde gebeurtenis, van dezelfde impact, nu’.⁸ Want het begin is een gebeurtenis, altijd. En om de discontinuïteit met het begin te overbruggen, is het nodig dat nu opnieuw gebeurt wat er toen gebeurd is, is het nodig dat dezelfde gebeurtenis die ons aanvankelijk in beweging zette, opnieuw gebeurt.

⁸ L. Giussani, ‘Qualcosa che viene prima [iets dat ‘eerder’ komt]’, in: *Dalla fede il metodo [Vanuit het geloof, de methode]*, Tracce-Quaderni 2, bijlage bij *Tracce-Litterae Communions*, april 1994, p. 42-43.

Dat is waar paus Franciscus ons op het Sint-Pietersplein aan herinnerd heeft: ‘Het charisma moet niet op sterk water gezet worden! [...] Don Giussani [...] mag niet gereduceerd worden tot een museum van herinneringen [...] Trouw aan de traditie – zei Mahler – ‘betekent het vuur levend te houden’.⁹

Alleen het opnieuw gebeuren van Zijn aanwezigheid nu kan ons het begin teruggeven. Christus is een aanwezige gebeurtenis. En de enige hoop voor ons is Christus meer te leren kennen, als we het enthousiasme dat ons veroverd heeft, niet willen verliezen. Daarom schudt die zin van de Dag van het begin van het jaar me voortdurend wakker.

2. Terwijl we groot worden, een demoralisering

Tijdens de eerste Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit zei don Giussani ons letterlijk dat onze vijand ‘de afwezigheid van de kennis van Christus’ is. Maar over wat voor soort kennis gaat het? Aangezien wij kennis doorgaans opvatten als een notionistisch weten, waarschuwt don Giussani ons dat hij het heeft over kennen in de zin waarin de Heilige Schrift het bedoelt: ‘Kennis als vertrouwdheid, als chemie, als vereenzelviging, als aanwezigheid voor het hart’. Daarom merkt hij even later op: ‘Het is alsof de vertrouwdheid die zich [bij de ontmoeting] heeft laten voelen, [daarna] niet voortgezet wordt [...]. Er is een ongemakkelijkheid, omdat Hij ver is, omdat Hij als het ware niet aanwezig is, het hart als het ware niet bepaalt. Voor ons handelen geldt dat niet, daarin kan Hij wel bepalend zijn – we gaan naar de kerk, we ‘doen’ de beweging, we bidden misschien wel de complete, we doen de schola, we zetten ons in bij de *caritativa*, we organiseren her en der groepjes en we riskeren zelfs door in de politiek te gaan. Hij ontbreekt niet in ons handelen: in veel van ons handelen kan Hij bepalend zijn, maar in ons hart? In ons hart niet! Want het hart is hoe iemand naar zijn kinderen kijkt, hoe iemand kijkt naar zijn vrouw of man, hoe iemand naar de voorbijgangers kijkt, hoe iemand kijkt naar de mensen van de gemeenschap of de collega’s, ofwel – vooral – hoe iemand ‘s ochtends opstaat’.¹⁰

Meer nog. Dat Christus ver is van het hart ‘verklaart ook een andere afstandelijkheid, die zich ook laat zien in een ultieme ongemakkelijkheid in onze onderlinge relaties, in onze blik op elkaar, want alleen Christus [...] kan ons werkelijk broeders laten zijn’,¹¹ vrienden! Hoe dikwijls hebben we erover gesproken en hebben we het in ons leven ervaren: als Christus ver is van het hart, komt er ook een afstand tussen de personen onderling, zodat onder ons een ultieme, wederzijdse vreemdheid overheerst.

⁹ Franciscus, *Toespraak tot de beweging Gemeenschap en Bevrijding*, 7 maart 2015.

¹⁰ L. Giussani, *Una strana compagnia*, op.cit., p. 22-24.

¹¹ *Ibid.*, p. 24.

Welnu, Jezus kan zó ver van ons hart zijn dat Hij ons vreemd wordt: 'Als Jezus hier in stilte – *softly* – binnen zou komen en daar op een stoel zou gaan zitten, naast haar, en we het allemaal op een zeker moment in de gaten zouden hebben, dan weet ik niet in hoeveren van ons de verbazing, de dankbaarheid, de vreugde... ik weet niet in hoeveren van ons de genegenheid werkelijk spontaan zou zijn, al behielden we een zeker bewustzijn van onszelf. [...] Ik weet niet of we ons niet gewikkeld zouden voelen in een deken van schaamte [...], als we op dat moment zouden ontdekken dat we nooit 'U' gezegd hebben [...], als we zouden proberen de niet totale schipbreuk in ons collectieve ik van zijn persoonlijke Ik ernstig te beleven'.¹² Laten we ons afvragen: wie van ons heeft 'U' gezegd tegen Christus, met die vertrouwdheid waarmee hij omgaat met aanwezigen die hem werkelijk dierbaar zijn?

Niet dat Christus ons leven onbekend is, daar gaat het niet om. 'Paradoxaal genoeg – ik herhaal het – [het is don Giussani die ons op de hielen zit] is Christus juist de beweegreden waarom we een type leven leiden dat we anders nooit geleid zouden hebben: en toch is Hij ver van ons hart!' Terwijl we groot, volwassen werden, is Christus, al deden we veel dingen voor de beweging of in naam van de beweging, ver van ons hart gebleven, mogelijk nog niet doorgedrongen in ons hart. 'Want ik meen niet [vervolgt don Giussani] dat het statistisch gezien normaal is dat ons groot worden ons meer vertrouwd heeft gemaakt met Christus, ons die 'grote afwezigheid' meer aanwezig gemaakt heeft'. [...] Volgens mij is dat niet het geval'.¹³

Wat gebeurt er als ons groot worden ons Christus niet vertrouwder maakt? Dan doet een demoralisering in ons haar intrede, 'niet in de banale betekenis van het woord, maar met betrekking tot die vertrouwdheid met God waarin het wezen van het leven van de mens bestaat'.¹⁴ Als daarom de moraliteit betekent 'reiken naar iets wat groter is dan wijzelf, betekent demoralisering de afwezigheid van die spanning. Ik leg er de nadruk op dat deze spanning wel opkomt in ons spreken en ook in ons handelen – en dat zonder leugenachtigheid, dikwijls waarachtig –, maar ze zit uiteindelijk niet *in ons hart*. Want wat diep in het hart zit [...] wordt niet gehinderd door tijden of situaties. [...] Zoals het ik zijn leven niet *on hold* kan zetten, zo kan, wanneer het hart moreel is, wanneer het niet gedemoraliseerd is, dat reiken daar dat 'meerdere', naar wat meer is, als het ware nooit afnemen'. We krijgen geen respijt, vrienden, want hij spreekt hier over het hart, niet over de werken. 'Het probleem is echt in ons hart'.¹⁵

Hoe deze demoralisering tegen te gaan? Hier herhaalt don Giussani zijn benadrukking van de waarde van onze onderlinge vriendschap, van ons gezelschap, van

¹² L. Giussani, *L'attrattiva Gesù [De aantrekking Jezus]*, Bur: Milaan 1999 p. 151.

¹³ L. Giussani, *Una strana compagnia*, op.cit., p. 24-25.

¹⁴ *Ibid.*, p. 30.

¹⁵ *Ibid.*, p. 25-26.

onze Fraterniteit, en verheldert er de taak van: ‘Ons gezelschap moet ons allereerst laten strijden tegen deze demoralisering; het zou het belangrijkste instrument tegen deze demoralisering willen zijn’.¹⁶

Maar hoe kan het ons helpen in deze strijd, zodat Christus doordringt in ons hart? We zien het duidelijk wanneer het gebeurt.

‘Beste don Julián, gisteren was ik bij de Kruisweg in Caravaggio, nadat ik jarenlang de Goede Vrijdag totaal vergeten was. Ik gebruikte altijd het alibi van het werk, waardoor ik deze geste zonder elke vorm van twijfel rustig oversloeg. Ik voelde er uiteindelijk geen behoefte aan. Maar dit jaar, wie weet waarom, vond ik er de tijd voor en heb ik begrepen dat de kwestie is, waar mijn hart zijn steun vindt. Het was als terugkeren naar de oorsprong van alles. Ten tijde van de paastridua van de studenten met don Giussani in Caravaggio was dat een van de dingen die mij, toen twintig jaar oud, getroffen hebben als de bliksem. En ook gisteren ben ik ‘gevloerd’, maar met een hevige pijn, toen ik het koor *Cristo al morir tendea* [*Christus ging naar zijn sterven*] hoorde zingen, met daarin de pijnlijke vraag van Maria: ‘Zullen jullie Hem verlaten voor een andere liefde?’ Het trof me, want ze zegt niet: voor de zonde of voor het kwaad, maar ‘voor een andere liefde’. Vanochtend heb ik mezelf vragen gesteld die ik me al decennia niet meer stelde of me misschien zelfs nooit gesteld heb. Ik vroeg me af waarom de Kerk ons elk jaar opnieuw de Goede Week voorstelt. Hoe dikwijls laten we deze tijd voorbijgaan als geste die uiteindelijk niets in ons, in ons leven verandert, want we ‘weten het immers al’ en alles is toch al in orde! We wachten, hopen dat het snel voorbijgaat, zodat we ons weer kunnen bezighouden met concrete dingen: het werk, de *payday*, de echtgenoot, de kinderen, het huis, de auto, de verjaardagsfeestjes, de Fraterniteitsgroepjes (maar waarin zijn we uiteindelijk broeders?), de vakantie van de beweging of aan zee met onze vrienden. Maar de Kerk doorbreekt, breekt de tijd letterlijk door, om die wond die mijn menszijn is, opnieuw te openen. Want jij, vriendin, echtgenoot, echtgenote, kind en elke beweging van mijn hart, jij, die alles bent voor me, zult niet voor altijd leven en je zult me verraden en ik zal jou verraden en ik verraad mezelf; jij, die ik zo diep bemin, bent niet in staat om de belofte te houden die je wel in mij hebt opgewekt. Waarop kan ik dan de hoop vestigen waarom mijn hart maar blijft vragen? Ziehier wat de Kerk ons elk jaar opnieuw voorstelt: onze dagelijkse wonden te herontdekken en, vanaf Aswoensdag, te erkennen dat we behoeftig zijn aan alles, ons weer in de waarste houding op te stellen, die van de bedelaar. Het antwoord wordt ons niet gegeven, maar legt zich op aan een bedelend hart, dat, in een nieuwe dageraad, op de derde dag, rent’.

Ziehier de taak van het gezelschap. Voor minder dan dit zou het niet de moeite waar zijn erin te blijven. ‘Ons gezelschap’, benadrukt don Giussani, ‘moet meer de

¹⁶ *Ibid.*, p. 26.

diepte in gaan, meer de diepte in, en moet gaan over onszelf, moet gaan over ons hart',¹⁷ het moet ons binnenleiden – zoals de schola zegt –, ons duwen tot 'een diep persoonlijke relatie met Hem',¹⁸ met Christus.

Maar als we eenmaal op dit niveau zijn aangekomen, zo verheldert Giussani, op het niveau van mijn erkenning van U, o Christus, dat wil zeggen op het niveau van het hart, dan kan niemand aan anderen een antwoord delegeren dat enkel van hemzelf kan komen: 'Dit is een verantwoordelijkheid [zoals de zojuist voorgelezen brief laat zien] [...], die niet afgewenteld kan worden op het gezelschap. Het hart is het enige wat als het ware geen *partners* heeft [...]. Als je in een team zit waarin iedereen een rol heeft, dan sleept de een de ander mee, en zo is het met de dingen van de beweging, in de activiteiten van de beweging. Maar hierbij niet! Daarom moet dat van ons een vreemd gezelschap zijn: het is als een gezelschap waarop je niets kunt afwentelen'.¹⁹

3. Christus, hoop op vervulling

Waarom dringt Giussani zo aan op de noodzaak dat Christus doordringt in het hart? De reden is simpel: zonder Christus blijft ons hart onbevredigd. En de ervaring laat ons zien dat het hart niet kan valsspelen, want het is objectief en onfeilbaar. Zoals het eerste hoofdstuk van *Het religieuze zintuig* ons in herinnering roept, is het hart, als oordeelscriterium, objectief: want de oorspronkelijke behoefte treffen we in onszelf aan, we kunnen ze zelf niet manipuleren, ze worden ons gegeven met het leven zelf. Daarom is het hart als criterium onfeilbaar: de elementaire behoeften zijn onfeilbaar, zozeer dat ze voortdurend de reducties en de beelden ontmaskeren die wij creëren van wat zou moeten antwoorden op de dorst van ons hart; het gevoel van onbevredigdheid dat we ervaren tegenover onze persoonlijke chaos of die van onze familie, maar ook tegenover een succes op het werk, is er glashelder teken van.

Aan dit aandringen van don Giussani zien we hoezeer hij ons waardeert, wat een passie hij heeft voor eenieder van ons. Hij is echt de incarnatie van een waar gezelschap, dat van iemand die nooit aflat ons te herinneren aan het enige dat het hart kan bevredigen. Want 'de afwezigheid van Christus sloopt en deprimeert, plaatst het menselijke onder een stabiele vorm van depressie. Hoe minder mogelijkheid van Uw aanwezigheid, o Christus, hoe minder menselijkheid voor mijn hart en jouw hart; hoe minder mogelijkheid van Uw aanwezigheid, o Christus, hoe minder menselijkheid in de relatie van de man met zijn vrouw, van de vrouw met haar kinderen, met [als gevolg] die extensie die de ware genegenheid, de werkelijke liefde,

¹⁷ *Ibid.*, p. 26-27.

¹⁸ L. Giussani, *Perché la Chiesa [Waarom de Kerk]*, Rizzoli: Milaan 2014, p. 246.

¹⁹ L. Giussani, *Una strana compagnia*, op.cit., p. 27.

de caritas, de gratuïteit van de zelfgave vervangt, [namelijk] de pretentie [...]. Hoe minder mogelijkheid van Uw aanwezigheid, o Christus, hoe minder mogelijkheid tot menselijkheid in [...] al die personen die om U heen dringen',²⁰ in ons.

Wat is het tegenovergestelde van de demoralisering van het hart en van de depressie van het menselijke, die ons groot worden lijken te karakteriseren? 'Het tegenovergestelde van de demoralisering', dat wat we allemaal nodig hebben, 'is de hoop'. Ook onze vriendin getuigde daarvan. Wat don Giussani ons zegt, wordt op indrukwekkende wijze geïllustreerd in iedereen die een ware ervaring van menselijkheid opdoet, die loyaal is aan wat er in zijn leven gebeurt. Maar welke hoop? Om welke hoop gaat het? Om de hoop op de eigen bestemming, op de eigen vervulling. Maar hoe is dat mogelijk, met alle fouten, mislukkingen, tegenspraak, die zich herhalen, die zich vermenigvuldigen en opstapelen? 'Enkel waar God tot de mens gesproken heeft, bestaat deze hoop'. Want de inhoud van die hoop is 'wat de engel tot Onze Lieve Vrouw gezegd heeft: 'Voor God is niets onmogelijk'. Ik denk dat dat alles is. De nieuwe mens die Christus in de wereld is komen opwekken, is de mens voor wie deze bewering het hart van het leven is: 'Voor God is niets onmogelijk'; waarbij God niet de 'God' van onze gedachten is, maar de ware God, de levende, de God die leeft, die mens geworden is, Christus'.²¹

De Bijbel brengt het ons in herinnering: 'Ik ben Jahwe, de God van al wat leeft. Niets is onmogelijk voor Mij'.²² "Voor God is niets onmogelijk"! Deze zin staat echt aan het begin van de ware geschiedenis van de mensheid, staat aan het begin van de grote profetie van het volk van Israël, staat aan het begin van de geschiedenis van het nieuwe volk, van de nieuwe wereld, van de boodschap van de engel aan Onze Lieve Vrouw, en staat aan het begin van de ascese van de nieuwe mens, staat aan het begin van het perspectief en van de stap van de nieuwe mens. [...] Tegenover Zijn zin: 'Het is gemakkelijker voor een kameel om door het oog van een naald te gaan, dan voor een rijke om het rijk der hemelen binnen te gaan', zeiden de apostelen: 'Maar wie kan er dan het rijk der hemelen binnengaan? Wie kan er gered worden?' En zij waren nog straatarm, de paar dingen die ze hadden, hadden ze achtergelaten. Jezus antwoordde: 'Voor jullie is het onmogelijk, maar voor God is niets onmogelijk'.²³

Dit is het fundament van de hoop, van de mogelijkheid tot bevrijding van de demoralisering, van het minder worden van het reiken van het hart naar datgene waarvoor het gemaakt is: God is mens geworden, Christus. 'Een nieuwe mens is de

²⁰ L. Giussani, *Si può vivere così [Zo kan men leven]*, Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, Rimini, 28-30 april 1995, bijlage bij *Litterae Communionis-Tracce*, n. 6, 1995, p. 22.

²¹ L. Giussani, *Una strana compagnia*, op.cit., p. 28.

²² *Jr* 32,27.

²³ L. Giussani, *Una strana compagnia*, op.cit., p. 29.

wereld binnengegaan, en met hem, een nieuwe weg':²⁴ het onmogelijke is mogelijk geworden. De Paasposter brengt dat op ontroerende wijze in herinnering: 'Sinds de dag waarop Petrus en Johannes naar het lege graf renden en Hem daarna, verrezen en levend, onder hen aanwezig zagen, kan alles veranderen. Sindsdien kan een mens altijd veranderen, kan hij leven, opnieuw leven. De aanwezigheid van Jezus van Nazaret is als het levenssap dat – mysterieus maar zeker – onze dorheid van binnenuit nieuw leven geeft en het onmogelijke mogelijk maakt: wat voor ons niet mogelijk is, is niet onmogelijk voor God. Zodat, voor wie oprechte ogen en een oprecht hart heeft, een nauwelijks waarneembare nieuwe menselijkheid zichtbaar wordt, door dat gezelschap heen van degenen die erkennen dat Hij aanwezig is: God-met-ons. Een nauwelijks waarneembare, nieuwe menselijkheid, zoals wanneer de bittere en dorre natuur weer groen wordt'.²⁵

Vrienden, we moeten de Geest dus vragen om de eenvoud om Christus te herkennen, om 'onze blik op te richten van onszelf naar die Aanwezigheid'²⁶ die ons tegemoet is gekomen, en toe te laten dat deze doordringt in ons hart, als de dage-raad van een nieuwe dag.

Enkel een eenvoud is er nodig. 'Alles is terug te brengen tot het hebben van een kinderlijk hart'. Wat betekent dat? 'Je blik weg te trekken van je eigen problemen, je projecten, je fouten, de fouten van een ander, om te kijken naar de verrezen Christus. 'Je blik op te richten van jezelf naar die Aanwezigheid'. Het is alsof een krachtige wind ons zou moeten losrukken van alles wat we zijn; dan wordt het hart vrij, of weer vrij, en blijft het leven in het vlees, dat wil zeggen maakt fouten als tevoren [...], maar is het of er iets anders de wereld is binnengegaan. Een nieuwe mens is de wereld binnengegaan en, met hem, een nieuwe weg. 'Kijk, een weg heeft zich geopend in de woestijn: zien jullie hem niet?' In de woestijn van de wereld heeft zich een weg geopend, opent zich dus de mogelijkheid van 'werken', maar vooral van *een werk*. 'Werken' zijn de uitdrukking van het menszijn: 'werk' is een nieuw menszijn, een nieuw menselijk gezelschap'.²⁷

Er bestaat geen andere mogelijkheid om het enthousiasme van het begin dat we al levende kwijtgeraakt kunnen zijn, terug te vinden: 'Zonder deze eenvoud, zonder deze armoede, zonder dat we het vermogen hebben onze blik op te richten van onszelf naar die Aanwezigheid, kan een gezelschap niet loskomen van dat ultieme onbehagen, [...] kan een gezelschap niet werkelijk hulp worden voor de weg naar de bestemming [...]. Ik moet mijn blik oprichten van mezelf naar deze Aanwezigheid, naar de aanwezigheid van de verrezen Christus'.²⁸ Onze blik oprichten van onszelf

²⁴ *Ibid.*, p. 34.

²⁵ L. Giussani, *Gemeenschap en Bevrijding*, Paasposter 2018.

²⁶ L. Giussani, *Una strana compagnia*, op.cit., p. 35.

²⁷ *Ibid.*, p. 34-35.

²⁸ *Ibid.*, p. 35.

om hem te richten naar Zijn aanwezigheid, is de enige mogelijkheid om ons leven te leven terwijl we het winnen en om het gezelschap te redden en dat uiteindelijke onderlinge onbehagen te overwinnen waarover don Giussani sprak.

Alleen Christus is in staat te antwoorden op de verwachting die ons hier gebracht heeft, zoals één van jullie schrijft: 'Ik verwacht de Geestelijke oefeningen zoals me in mijn leven nog nooit gebeurd is!', om maar een van de vele berichten vol van deze verwachting, die binnengekomen zijn, aan te halen.

Op het hoogtepunt van de crisis van '68, zei Giussani tegen de vrienden van het Centro Péguy: 'Het is wel nodig dat één periode afloopt en een andere begint: de definitieve, de rijpe, die de schok van de tijd kan weerstaan, meer nog, van heel de geschiedenis, want die boodschap die twee personen (eerste hoofdstuk van sint Jan) begon te raken, Johannes en Andreas, tweeduizend jaar geleden, die boodschap, die persoon is precies hetzelfde verschijnsel dat ons hiernaartoe aangetrokken heeft en is het verschijnsel dat ons in de Kerk van God kan laten blijven'.²⁹

Laten we Christus vragen dat Hij in deze dagen ons hart laat trillen van genegenheid voor Hem: dat is de enige mogelijkheid om Hem werkelijk te kennen, op een manier die niet notionistisch of intellectueel is. Laten we ons dus vereenzelvigen met de aanroeping die don Giussani ontleent aan het *Stabat Mater*, toegeschreven aan Jacopone van Todi, wanneer hij de muzikale versie van Dvořák becommentarieert: *Fac ut ardeat cor meum in amando Christum Deum ut sibi complaceam* (maak dat mijn hart brandt van liefde voor Christus God, zodat ik Hem kan behagen). 'Maak dat alles in mij brandt! Alles, alles, tot aan mijn laatste haar. Maak dat alles in mij brandt, in mij onwaardige, maar gemaakt om te zingen: 'Ik aanbid U, Verlosser'. Wat een vrijheid, wat een vuur van herkenning!³⁰

Zoals jullie gezien hebben toen jullie de zaal binnenkwamen, hebben we dit jaar gedacht bij elke binnenkomst een kort citaat van don Giussani voor te stellen dat gaat over het muziekstuk dat we beluisteren, als hulp om ons meer te vereenzelvigen met wat er aan het gebeuren is. De muziekstukken die we voorstellen, zijn, zoals jullie weten, niet toevallig: don Giussani heeft ons mettertijd geïntroduceerd tot elk ervan, juist vanwege de kracht die ze kunnen hebben om onze stilte te faciliteren. Wie naar de beelden van Caravaggio gekeken heeft terwijl hij luisterde naar het *Fac ut ardeat*, zal dit ervaren hebben. Het is niet hetzelfde afgeleid te zijn of met je smartphone bezig te zijn, of je te laten overweldigen door wat we vóór ons hebben: aandachtig zijn is juist om de draagwijdte van wat er aan het gebeuren is, niet te reduceren.

²⁹ L. Giussani, in: A. Savorana, *Vita di [Leven van] don Giussani*, op.cit., p. 413.

³⁰ L. Giussani, 'La festa della fede [Het feest van het geloof]', in: *Spirito gentil. Un invito all'ascolto della grande musica guidato da Luigi Giussani [Een uitnodiging tot het beluisteren van de grote muziek onder leiding van Luigi Giussani]*, door S. Chierici en S. Giampaolo, Bur: Milaan 2011, p. 289.

Laten we bijvoorbeeld nemen wat don Giussani ons zei over een werk van Mozart, de *Grote Mis in C-mineur*, waarnaar we dikwijls geluisterd hebben tijdens onze gestic: ‘Dit schitterende lied helpt ons om ons te concentreren in een dankbare stilte, zodat in ons hart de bloem van het ‘ja’ geboren kan worden, uit kan botten, waardoor de mens kan handelen, medewerker van de Schepper kan worden [...]: minnaar van de Schepper. Zoals het was voor Onze Lieve Vrouw [...]: een relatie zonder grenzen vulde haar hart en haar tijd. Als de religieuze intensiteit van Mozarts muziek – een genialiteit die geschenk is van de Geest – zou doordringen in ons hart, dan zou ons leven, met al zijn onrust, tegenspraak en moeite, net zo mooi zijn als zijn muziek’.³¹

Met jullie verlang ik me steeds meer door het charisma te laten opvoeden om de stilte te beleven, *deze* stilte, namelijk ‘in hart en geest vervuld zijn van de belangrijkste dingen’, van de voor het leven meest beslissende Aanwezigheid. ‘De stilte [...] valt samen met wat wij gedachtenis noemen’. In deze dagen die we samen beleven, ‘zal de gedachtenis begunstigd worden door de muziek die we zullen horen of door de schilderijen die we zullen zien [op de schermen]; aldus zullen we ons openstellen om te kijken, om te luisteren, om met de geest en met het hart datgene te voelen wat God ons op een of andere manier zal voorstellen’,³² om ons door Hem mee te laten slepen, te laten vastpakken.

Alle pogingen die we doen – de keuze van bepaalde muziek, van de liederen en van de beelden – zijn om te leren een Ander ruimte te laten, hetgeen trouwens de enige grote reden is die ons vandaag hier gebracht heeft.

Ik beveel jullie daarom aan in deze dagen bijzondere aandacht te hebben voor de stilte, tijdens de verplaatsingen vanuit de hotels, bij het binnengaan en het verlaten van de zalen. De gestic die we zullen beleven hangt in grote mate af van de bijdrage van eenieder van ons: ik vraag voor mezelf en voor ons allemaal dat we deze gelegenheid niet zullen verspillen.

³¹ L. Giussani, ‘Il divino incarnato [Het goddelijke geïncarneerd]’, in: *Spirto gentil...*, op.cit., p. 55.

³² L. Giussani, *Dare la vita per l’opera di un Altro [Je leven geven voor het werk van een Ander]*, Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, Rimini, 8-10 mei 1992; bijlage bij *CL-Litterae Communionis*, n. 6, 1992, p. 5.

HEILIGE MIS

Lezingen van de Heilige Mis: Hnd 13,26-33; Ps 2; Joh 14,1-6

PREEK VAN E.H. STEFANO ALBERTO

Die avond, waarop hij, vooruitlopend op het totale offer van zijn dood en de heerlijkheid van zijn verrijzenis, heel zichzelf geeft, zijn lichaam als voedsel en zijn bloed als drank, ontmoet Jezus de weerstand, de demoralisering, de bevreemding van de zijnen. Maar hij gebruikt Thomas' vraag – 'Heer, wij weten niet waar Gij heengaat: hoe moeten wij dan de weg kennen?' – voor een ongelooflijke, geniale, definitieve openbaring van Zijn tederheid, van Zijn passie voor de bestemming van de mens. Hij zegt, natuurlijk: 'Ik ben de waarheid', hij zegt ook: 'Ik ben het leven', maar daarvoor – en dit had geen mens ooit gezegd en zou niemand na Hem ooit hebben kunnen zeggen: 'Ik ben de weg', hetgeen betekent: 'Ik ben dit initiatief van gemeenschap, deze aanwezigheid vol passie voor jouw bestemming. Ik ben niet alleen de weg: ik ben gezelschap onderweg, op elke stap van de weg'. Het is wat vanavond aan het gebeuren is, op dit moment, na eenentwintig eeuwen: 'Kijk, ik maak iets nieuws: merken jullie het niet?'

Zaterdagochtend 28 april

*Bij het binnengaan en het verlaten van de zaal:
Wolfgang Amadeus Mozart, Grote Mis in C mineur, K 427
Herbert von Karajan – Berliner Philharmoniker
'Spirto Gentil' n. 24, Deutsche Grammophon*

Angelus

Lauden

■ EERSTE OVERWEGING

Julián Carrón

***‘Wij hebben de liefde leren kennen die God voor ons heeft,
en wij geloven in haar!’***

Er is een ‘reis’³³ die we moeten maken om bij de kennis van Christus te komen in de bijbelse betekenis van het woord – zoals don Giussani zei –, als we niet vast willen blijven zitten in het onbehagen dat veroorzaakt wordt doordat ons hart ver is van Hem.

Laten we meteen het perspectief benoemen dat Jezus ons voor ogen stelt. Waar wil hij ons naartoe brengen? We hebben het gehoord bij het *Regina Coeli* van afgelopen zondag: ‘Ik ken mijn schapen en mijn schapen kennen mij, zoals de Vader mij kent en ik de Vader ken’.³⁴ In toelichting op deze woorden zei paus Franciscus: ‘Jezus spreekt niet over een intellectueel kennen, nee, maar over een persoonsrelatie, van uitverkiezing, van wederzijdse tederheid, weerspiegeling van de vertrouwelijke liefdesrelatie tussen Hem en de Vader’.³⁵ Minder dan dit is geen kennis van Christus en van de Vader. Jezus wil ons, Zijn schapen, brengen tot dezelfde kennis, tot hetzelfde intimiteitsniveau dat Hij, de Herder, heeft met de Vader. Dat is het doel.

Welke weg gebruikt het Mysterie om ons tot een dergelijke kennis te voeren? ‘God is alles in allen’, de Heer is alles, heeft don Giussani ons dikwijls in herinnering

³³ C. Chieffo, ‘Il viaggio [De reis]’, in: *Canti [Liederen]*, Società Coop. Ed. Nuovo Mondo: Milaan 2014, pp. 232-233.

³⁴ *Joh* 10,14-15.

³⁵ Franciscus, *Regina Coeli*, 22 april 2018.

gebracht. ‘De Heer is alles niet uit kracht van een gevoel van ons, omdat we ‘voelen’ dat Hij alles is; niet uit kracht van een wilshandeling, omdat we ‘beslissen’ dat Hij alles is; niet moralistisch, omdat Hij alles ‘moet’ zijn, maar van nature’.³⁶ Het is de waarheid, en ze is dat vanaf het begin. Zij is duidelijk in zichzelf en hangt niet af van ons gevoel, van onze wil, van onze beslissing. Maar ze vraagt dat de mens haar ontdekt, haar leert kennen in de betekenis die we zojuist zeiden, zodat ze ons leven vorm kan gaan geven. Hoe kan het dus doordringen in ons hart? Enkel door te gebeuren.

Dat is de voorwaarde voor de kennis in de bijbelse zin van het woord: een gebeurtenis. Dat de Heer de Heer is, dat dus God alles is voor de mens, dat Hij het leven van zijn schepselen vertrouwd is, is immers niet evident geworden door een reflectie, als verovering van een ‘weten’, maar door een andere modaliteit, die de richting omdraait: God openbaart zich als Heer van de mens door middel van de geschiedenis, door tussenbeide te komen in de geschiedenis. Don Giussani schrijft: ‘Het feit dat de Heer alles is van nature [...] is niet duidelijk geworden als vrucht van wijsheid, is niet het resultaat van filosofische bespiegeling. Dat de Heer de Heer is [...], is duidelijk geworden binnen de context van een interventie van Hem in de geschiedenis, doordat Hij zich in de geschiedenis geopenbaard heeft’.³⁷

De bijbelse geschiedenis – een precieze, bijzondere geschiedenis, gemaakt van punctuele feiten en woorden – is het document van deze zelfopenbaring van God. De historiciteit wordt daarom de fundamentele dimensie van de zelfcommunicatie van God. Precies zoals het ons gebeurd is, binnen deze ‘bijzondere geschiedenis’ die de beweging is.

Luister hoe Giussani herinnert aan het begin ervan, tot en met het precieze tijdstip. ‘Ik herinner het me als was het vandaag: *liceo classico* Berchet, 9 uur ’s ochtends, mijn eerste schooldag, oktober 1954. Ik herinner me het gevoel dat ik had terwijl ik de paar treden bij de ingang van de school opliep: het was de naïveteit van een enthousiasme, van een durf [...]. Ik zie mezelf terug op dat moment, met het hart helemaal overlopend van de gedachte dat Christus alles is voor het leven van de mens, het hart is van het leven van de mens: deze boodschap moesten die jongeren beginnen te vernemen en te leren, voor hun eigen geluk. [...] Ik zeg deze dingen omdat ze het enige motief, het enige doel en de enige wortel vormen waaruit onze beweging ontstaan is. En als onze beweging momenten van wegglijden, van oppervlakkigheid of verstrooidheid doorgemaakt heeft, dan is dat uitsluitend vanwege het feit dat dit enige thema van heel onze inzet en van heel ons initiatief, verzwakt of vergeten raakte. Een groot enthousiasme dus’.³⁸

³⁶ L. Giussani, *Alla ricerca del volto umano [Op zoek naar het gezicht van de mens]*, Rizzoli: Milaan 1995, p. 22.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia*, a cura di C. Di Martino, EDIT-Il Sabato: Rome 1993, pp. 336, 338.

Aan het begin van deze bijzondere geschiedenis staat de methode van elk moment van het parcours dat erop volgt. Maar juist omdat de waarheid aanwezig is gemaakt volgens deze methode – een historisch zich onthullen –, kan zij in de geschiedenis haar evidentie verliezen, haar schittering, kan zij verzwakt of vergeten raken. De reden hiervan heeft Benedictus XVI ons in herinnering gebracht in *Spe salvi*: ‘Optelbare vooruitgang is alleen op materieel vlak mogelijk [...]. Maar op het vlak van het morele bewustzijn en de morele keuzes bestaat er geen soortgelijke optelbaarheid, om de eenvoudige reden dat de vrijheid van de mens steeds nieuw is en [...] steeds opnieuw voor het goede gewonnen [moet] worden. De vrije instemming met het goede is er nooit eenvoudig vanzelf’.³⁹

Wie verrast, tegenover zijn eigen terugvallen, in zijn meest lucide momenten in zichzelf niet het verlangen opnieuw gegrepen te worden? Hoe kan dat gebeuren? Om daarop te antwoorden, kan niets ons beter helpen dan onszelf te vereenzelvigen met God, met Gods gespannen bezorgdheid, die ons wil aantrekken zodat het leven van eenieder van ons niet verloren gaat en die elke omstandigheid van de geschiedenis van Zijn volk gebruikt heeft om zich steeds beter te laten leren kennen. Keren we daarom terug naar het begin, om opnieuw te leren wat we dachten reeds te weten.

Ik heb de pagina’s van Von Balthasars *In Gottes Einsatz leben*,⁴⁰ recentelijk heruitgegeven [in het Italiaans – *mp*], niet kunnen herlezen zonder de dringende noodzaak voor ogen te hebben dat we terug moeten keren naar de oorsprong. Misschien zal ons bij vele gelegenheden rijper geworden bewustzijn dat iets reeds te weten, of op een bepaald moment ervaren te hebben, niet voldoende is om het aanwezig te laten blijven, ons meer beschikbaar, aandachtiger maken om ons te laten verrassen door hoe God de dingen gedaan heeft en doet.

1. Het begin: een daad van uitverkiezing

‘Alle oude volkeren hebben hun goden. Maar de God van Israël onderscheidt zich van alle goden door het feit dat hij het volk, dat hem vereert, door zijn eigen, vrije [...] daad van uitverkiezing allereerst zelf creëert. [...]. Aan het oerbegin van alles staat allereerst een vrij initiatief van God [...]. ‘Niet omdat gij talrijker zijt dan de andere volken heeft de Heer zich aan u verbonden en u uitverkoren, [...] maar omdat de Heer u liefhad’.⁴¹

Het is door de ervaring uitgekozen te zijn, dat men God kan kennen. De dialoog tussen God en Mozes drukt dat zonneklaar uit: ‘Gij hadt gezegd [Mozes spreekt

³⁹ Benedetto XVI, Lettera enciclica *Spe salvi*, 24.

⁴⁰ H.U. von Balthasar, *In Gottes Einsatz leben [Leven in Gods inzet]*, Johannes: Einsiedeln 1971. Italiaans: H.U. von Balthasar - L. Giussani, *L'impegno del cristiano nel mondo [De inzet van de christen in de wereld]*, Jaca Book, Milaan 2017.

⁴¹ H.U. von Balthasar, ‘Der Sinn des Alten Bundes’, in: *In Gottes Einsatz leben*, op. cit., p. 19.

hier tot God]: Ik heb mijn keuze op u laten vallen en u mijn bijzondere gunst geschonken. Als ik inderdaad uw gunst geniet, laat mij dan weten wat uw plannen zijn. Dan zal ik ervaren wie Gij zijt en weten dat ik nog steeds uw gunst geniet'.⁴²

God kennen betekent zijn gunst genieten, door Hem geprefereerd te worden. 'De engel zei tot haar: 'Vrees niet Maria, want gij hebt genade gevonden bij God''.⁴³ Het is de voorkeur, het initiatief dat God neemt, niet een capaciteit van de mens, die de mogelijkheid fundeert om Hem te kennen en zichzelf te kennen. Eenieder van ons, het gezicht van eenieder van ons 'is' deze voorkeur, deze absoluut unieke geste van voorkeur. Zoals Von Balthasar zegt: 'De liefde die God tot mij richt, maakt mij tot datgene wat ik waarachtig en definitief ben: zij bepaalt het ik dat God voor zich wil zien en voor zichzelf wil hebben, naar zichzelf toe. De uitverkiezende liefde verandert het vage 'subject' of 'individu', dat de mens uit zichzelf zou zijn, in een unieke persoon. God is absoluut uniek en wanneer Hij zijn unieke liefde uitverkiezend tot mij richt, maakt Hij mij in de straal van zijn liefde evenzo uniek'.⁴⁴ Wat is het indrukwekkend deze dingen te horen zeggen!

'Vrije uitverkiezing en initiatief van de vrije God blijft [dus] de concrete gestalte waarin de genade onder de mensen verschijnt. Men zou nu kunnen denken dat deze grondeloze, soevereine daad van God hem zou kenmerken als een willekeurige machts-heer, en de mens daarom zou degraderen tot een knecht, veroordeeld tot puur gehoorzamen. Maar de vrije uitverkiezing is niet allereerst openbaring van macht, maar van liefde.' Het doel van Zijn gunst is niet de mens tot slaaf te maken van een nieuwe macht, maar zijn bevrijding. 'Gods handelen is mijn bevrijding. Dat Hij mij bevrijd heeft uit het slavenhuis van Egypte, kan niet als doel hebben me in een nieuwe slavernij, de knechtschap onder Jahwe, te brengen, maar enkel: mij door de navolging van de vrije God, tot mijn [...] vrijheid te voeren. Het fundament van de uitverkiezing – Gods vrijheid – moet samenvallen met het doel van de uitverkiezing: de deelname aan de vrijheid van God zelf'.⁴⁵

Hoe kan de mens – dus eenieder van ons – verifiëren of dit zomaar uitgekraamde woorden zijn of dat het waar is dat het doel van Gods initiatief je bevrijding is? Het antwoord op deze vraag kenmerkt de zelfopenbaring van God in de geschiedenis: de verificatie van de belofte van bevrijding die God doet is onze deelname aan Gods eigen vrijheid. Ik weet dat ik God ken omdat Hij mij vrij maakt. Maar op één voorwaarde: dat ik hem aanneem. Nodig is mijn antwoord, mijn acceptatie van Zijn voorkeur, want mijn bevrijding kan niet gebeuren zonder mijzelf. Om mij te bevrijden heeft God mijn vrijheid nodig. 'Als de uitverkiezende daad van God

⁴² Ex 33,12-13.

⁴³ Lc 1,30.

⁴⁴ H.U. von Balthasar, 'Der Sinn des Alten Bundes', in: *In Gottes Einsatz leben*, op. cit., p. 30.

⁴⁵ *Ibid.*, pp. 20-21.

allereerst zo'n grondeloze liefde is, dan is het antwoord, dat zij verwacht en ook nodig heeft, [...] een gehoorzaam, soepel 'ja' dat volgt en zich voegt, [...] een dankbare wederliefde'. Enkel wanneer het volk ingaat op Gods keuze, kan het zien hoe de belofte vervuld wordt: 'God zal het volk uit Egypte leiden, het door de zee laten trekken, zijn vervolgers vernietigen, het volk in de woestijn wonderbaarlijk te eten en te drinken geven, en God zal daarbij vooruitgaan en als rook- en vuurwolk precies de stappen aangeven: waar en wanneer de wolk neerdaalt, daar moet het volk zijn tenten opslaan, wanneer ze zich weer verheft, moet het de tenten weer afbreken en verder trekken, steeds achter de leidende God aan'. Het is ondenkbaar dat deze twee factoren op zeker moment omgekeerd, omgedraaid zouden kunnen worden, en dat 'Israël de leiding zou overnemen en God achter het volk aan zou gaan. Gehoorzaamheid en meegaan met de wegen van de uitverkiezende God zijn de eerste zaken die van Israël verlangd worden. [...] Heel de gehoorzaamheid is opvoeding tot deze vrijheid. 'Weest heilig, zoals Ik heilig ben', betekent, indien het goed begrepen wordt [...]: 'Weest vrij, zoals Ik vrij ben'. Heilig zijn, vrij zijn betekent dan 'vrij op de volkomen vrijheid van God vertrouwen'.⁴⁶ Het is de door de Heer gevergde voorwaarde om werkelijk vrij te zijn.

Maar dit impliceert, zoals Von Balthasar scherp opmerkt, dat het begin 'nimmer verleden tijd' mag worden. Het begin is 'de bron, waarvan men zich nooit mag losrukken. Ook, juist wanneer de consequenties getrokken worden, mag de premisse geen ogenblik vergeten worden. Onze vrijheid is niet los te maken van ons bevrijd-zijn'.⁴⁷

Onze vrijheid is niet los te maken van ons voortdurend bevrijd worden, toen en nu: 'Beste Carrón, ik heb een ingewikkelde periode doorgemaakt. Er is een moment geweest dat ik dacht dat Christus volgen geen zin meer had en ik afstand genomen heb, denkend dat dat uiteindelijk geen verschil zou maken. Maar toen begon ik het slecht te hebben, alles bleek onvoldoende te zijn. En het is niet dat ik heel dat onbehagen en heel die droefheid van me niet opmerkte, maar ik was bang om het toe te geven. Ik was bang om toe te geven dat ik het uiteindelijk slechts nodig heb Hem in mijn leven aanwezig te voelen, Hem nodig heb om omstandigheden te accepteren die slechts aanvaard moeten worden. Ik heb het niet over een tamme berusting in de werkelijkheid. Ik heb het over een nieuwe manier om nieuwe omstandigheden tegemoet te gaan. Daarom heb ik toegegeven, ben ik teruggegaan en ben ik begonnen opnieuw te leven. Als dit gezelschap ontbreekt, als de aanwezige Christus ontbreekt, kun je niet leven'. Losgemaakt van Hem, gaat ons leven te gronde.

Op het moment dat we ons meester maken van onze vrijheid, vergetend dat die ons elk moment gegeven wordt, dan verliezen we ze, want zij is niet los te maken

⁴⁶ *Ibid.*, pp. 20-22.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 22.

van het feit bevrijd te worden. Dit moeten we nooit vergeten. ‘Wanneer de Heer uw God u in het land gebracht heeft dat Hij uw vaderen [...] onder ede beloofd heeft, [...] zorg er dan voor de Heer niet te vergeten, die u uit Egypte heeft geleid, dat slavenhuis’.⁴⁸ Heel Gods pedagogische intentie is juist om het volk tot dit bewustzijn te brengen: onze vrijheid is niet los te maken van een voortdurend bevrijd worden; daarom mag je je nooit verwijderen van die bron, die Zijn handelen is, Zijn voorkeur, Zijn aanwezigheid. Hoe anders zou alles worden, als we dit beseften!

Als we Gods methode niet vatten, als we de band niet herkennen tussen onze vrijheidservaring en Zijn initiatief, dan zullen we ons onvermijdelijk verplaatsen van de oorsprong. Hoe? Door haar als vanzelfsprekend te beschouwen, haar te behandelen als iets wat we al weten. Maar wat hebben we aan wat we al weten, tegenover de omstandigheden die ons achternazitten? We merken echter dat de bekoring van Kant ook de onze is: ons verplaatsen van de bron, het christelijk leven terugbrengen tot gekristalliseerde doctrine of tot ethiek.⁴⁹ Maar het christelijke leven is altijd een gratuite, vrije gave van God aan ons, ontstaat steeds opnieuw uit zijn aanwezige initiatief, uit Zijn nu opnieuw gebeuren, en ons verplaatsen van deze bron, door haar te reduceren tot wat wij in ons hoofd hebben, tot onze interpretaties, betekent terugkeren naar het slavenhuis, of we willen of niet. Daarom is, zoals we gisteren zeiden met een citaat van don Giussani, de fundamentele fout: het geloof als vanzelfsprekend te beschouwen, het ontstaanspunt van heel de nieuwheid die we in het leven ervaren, als vanzelfsprekend te beschouwen.

Voor deze verleiding bezwijkt voortdurend ook het volk van Israël. In plaats van mee te werken met God die werkt in het heden, Zijn aanwijzingen op te volgen, besluit het de dingen zelf te doen. Het is voor ons een troost te zien dat het volk van Israël, net als wijzelf, stap voor stap, door dikwijls te vallen, Gods methode heeft moeten leren. Het geval van koning Saul is heel illustratief. Helemaal bepaald door zijn angst voor de dreigende overwinning van de Filistijnen, besluit hij niet langer te wachten op de profeet Samuel – zoals God hem bevolen had te doen – en brengt hij zelf het offer. De situatie is nijpend, zijn vijanden zijn zijn volk aan het verslaan, dus hij gaat door! Bij zijn komst verwijt Samuel Saul: ‘U hebt dwaas gehandeld! U hebt het bevel niet opgevolgd dat de Heer uw God u had gegeven!’⁵⁰ Saul snapte het niet. Uitgaande van zijn analyse van de situatie, dacht hij de zin van het gebod van

⁴⁸ Dt 6,10-12.

⁴⁹ ‘We kunnen er inderdaad rustig vanuit gaan dat als het Evangelie de universele ethische wetten niet eerst in hun integrale zuiverheid onderwezen had, de rede ze niet in hun volledigheid gekend zou hebben; maar, nu ze eenmaal bestaan, kan eenieder zich van hun rechtvaardigheid en geldigheid overtuigen door middel van zijn rede alleen’ (I. Kant, *Brief aan F.H. Jacobi*, 30 augustus 1789, in: Id., *Questioni di confine [Grenskwesties]*, Marietti 1820: Genua 1990, p. 105).

⁵⁰ *1Sam* 13,13.

de Heer begrepen te hebben, maar vergat hij dat de hoofdrolspeler een Ander was. Want God interesseerde niet het offer, maar dat het volk zou beginnen te begrijpen en Hem te vertrouwen.

Dit is het criterium dat laat verifiëren of het volk van Israël uitgaat van wat het overkomen is – Gods voorkeur, Zijn initiatief naar het volk toe – of van een indruk die het heeft van de dingen: hoe het de werkelijkheid het hoofd biedt. Zijn geschiedenis laat bij vele gelegenheden zien hoe de aanmatiging zelf de weg naar de vrijheid te kunnen openen het onverbiddelek naar de slavernij gevoerd heeft. Dat geldt ook voor ons. De bevestiging is onmiddellijk en we kunnen ze aan den lijve ondervinden: pretenderen zelf onze weg naar de vrijheid te kunnen banen vanuit onze indrukken of analyses, voert ons altijd naar een of andere vorm van slavernij.⁵¹

2. ‘Uit deze feiten zul je weten dat ik de Heer ben’

Hoe slaagt de Heer erin zich zózeer te laten kennen dat hij binnengaat in het binnenste van zijn volk en het vertrouwd wordt? Door middel van een heel precieze methode: een voortdurend initiatief in de geschiedenis, met als doel te laten weten wie Hij is, niet in de termen van een theoretische definitie, maar als reële Aanwezigheid, die zorg heeft voor Zijn volk. Het is treffend hoe de Bijbel de ervaring van het volk van Israël verbindt met de kennis van God. Totaal geen abstractie, totaal geen kristallisering in doctrine, maar een belofte die historische werkelijkheid wordt. Het gaat om pure, geverifieerde ervaring, want de ervaring is enkel ervaring wanneer zij uiteindelijk de oorsprong erkent die haar mogelijk maakt.

God richt zich tot Mozes: ‘Zeg [...] tot de Israëlieten: Ik ben de Heer; Ik zal u wegvoeren uit de dwangarbeid van Egypte; Ik zal u bevrijden van hun overheersing; met uitgestrekte arm en onder toediening van zware straffen zal Ik u verlossen. Ik zal u aannemen als mijn volk en Ik zal uw God zijn. [Zo] zult gij beseffen dat Ik het ben, de Heer uw God, die u bevrijdt van de dwangarbeid van Egypte. Ik zal u brengen naar het land dat Ik met opgestoken hand beloofd heb aan Abraham, Isaak en Jakob. Ik zal het u in bezit geven, Ik, de Heer’.⁵² In het vervuld zien van de belofte verifieert het volk wie God werkelijk is: ‘Ik ben de Heer, uw God, die u uit Egypte geleid heeft, dat slavenhuis’.⁵³

Dat is wat Israël door ervaring geleerd heeft en moet bewaren. Want God nodigt elk lid van het volk uit om in zijn geheugen te prenten ‘welke tekenen Ik [onder u]

⁵¹ Vgl. H.U. von Balthasar, ‘Der Sinn des Alten Bundes’, in: *In Gottes Einsatz leben*, op. cit., pp. 23-24.

⁵² *Ex* 6,6-8.

⁵³ *Dt* 5,6.

verricht heb. Zo zult gij weten dat Ik de Heer ben'.⁵⁴ Enkel als dit handelen van God beoordeeld, erkend en levend in het geheugen bewaard wordt, zal het het handelen van eenieder en van het gehele volk kunnen bepalen, het ontstaanspunt vormen van waaruit men zich tegenover alles opstelt. Want heel de ethiek, heel de manier om zich op te stellen tegenover de werkelijkheid, 'ontstaat noodzakelijkerwijze uit het religieuze fundament', dat wil zeggen uit dit handelen van God. Want het is 'niet mijn verhouding tot God, maar Gods verhouding tot mij. Zijn bevrijdingsdaad fundeert alles, en dit alles sluit tegelijkertijd mij en mijn volk in'.⁵⁵

Daarom drukt de vrijheid van het volk zich uit in een antwoord dat altijd opwelt tegenover het initiatief van God en daarin zijn oorsprong vindt: 'Ik ben de Heer, die u uit Egypte geleid heb om uw God te zijn. Wees heilig, omdat Ik heilig ben'.⁵⁶ Een uitnodiging die wil zeggen, zoals Von Balthasar opmerkte: 'Weest vrij zoals Ik vrij ben'. Omdat God heeft bewezen zó waar, reëel, relevant te zijn dat Hij Zijn belofte van bevrijding vervult, zijn de Israëlieten bevrijd van de idolatrie en kunnen zij vrij zijn: 'Laat u niet in met afgoden', die hebben jullie niet nodig, 'en maak geen metalen beelden. Ik ben de Heer uw God'.⁵⁷

Een ander punt moet ons niet ontgaan: de kennis van God wordt niet verwezenlijkt ondanks de rebellie van het volk, maar door middel daarvan. De Heer laat zich kennen juist door te antwoorden op de rebellie en op het vergeten, zoals gebeurde tegenover het gemor van Israël. God gebruikt deze gelegenheid om zijn volk nogmaals uit te dagen met een nieuw initiatief: 'Ik heb het gemor van de Israëlieten gehoord. Dit moet ge hun zeggen [hij spreekt tot Mozes]: Tegen de avond kunt ge vlees eten en morgenochtend zult ge volop brood hebben. Dan zult ge weten dat Ik de Heer, uw God, ben'.⁵⁸ Het is de voortdurende manier waardoor God zich door zijn volk laat kennen. Daaruit 'zullen zij weten dat Ik de Heer ben, de God, die hen uit Egypte heeft geleid'. En meteen voegt Hij dan toe: 'Om onder hen te wonen, Ik, de Heer hun God'.⁵⁹

Het doel is dus dat Zijn aanwezigheid vertrouwd wordt – 'om onder hen te wonen' –, want alleen de toenemende kennis van God, een steeds grotere zekerheid van Zijn aanwezigheid, zal hun toestaan de omstandigheden zonder angst het hoofd te bieden: 'Ik, de Heer, Ik ben uw God, die u vasthoudt bij uw rechterhand, die u zegt: 'Wees niet bevreesd, Ik sta u bij''.⁶⁰ Maar iemand raakt zijn angst niet kwijt om het enkele feit dat iemand tegen hem zegt: 'wees niet bevreesd'. Nodig

⁵⁴ Ex 10,2.

⁵⁵ H.U. von Balthasar, 'Der Sinn des Alten Bundes', in: *In Gottes Einsatz leben*, op. cit., p. 30.

⁵⁶ Lv 11,45.

⁵⁷ Lv 19,4.

⁵⁸ Ex 16,12.

⁵⁹ Ex 29,46.

⁶⁰ Js 41,13.

is dat een dergelijke aanwezigheid binnengegaan is in de ingewanden van zijn ik en het moet gaan om een aanwezigheid die in een geschiedenis bewezen heeft geloofwaardig te zijn. Want alleen een geleefde geschiedenis kan de passende basis vormen van vertrouwen. Alles wat God gedaan heeft en doet is ‘opdat je weet dat Ik de Heer ben’ en jij Hem kunt vertrouwen. Anders zijn het enkel loze woorden.

Het is dus door een voortdurende verificatie dat het volk steeds meer leert kennen wie zijn Heer is: ‘Geheime schatten geef Ik u, / voorraden die verborgen zijn, / zo zult gij erkennen dat Ik de Heer ben, / die u roept bij uw naam, de God van Israël’.⁶¹ God deelt schatten en rijkdommen uit aan zijn volk, zodat het zou weten dat hij de Heer is, zodat het Hem steeds meer zou leren kennen voor wat Hij is en vertrouwd met Hem worden, zich vertrouwdvol op Hem verlaten. En tegelijkertijd is het juist de vertrouwdheid met Hem die toegang geeft tot nieuwe diepten in de relatie met de werkelijkheid, diepten die voor de meesten verborgen blijven,

Helaas begrijpt het volk van Israël dikwijls niet, toont het zich blind en stomp-zinnig. Zoals de door de Heer gebruikte gelijkenis zegt: ‘Een os kent zijn eigenaar, / een ezel de krib van zijn meester; / maar Israël weet van niets, / mijn volk heeft geen begrip’.⁶² Het volk van Israël begrijpt niet, verstart voortdurend in zijn aanmatiging, bezwijkt voor de verleiding om zijn eigen ideeën te volgen. God kent zijn schepselen te goed en weet dat Zijn handelen, Zijn initiatief, het hart niet zal kunnen bereiken, buiten de mens zal blijven en dat deze hem bijgevolg niet uit ervaring zal kennen – uit intieme, persoonlijke, diepe ervaring, die niet meer uitgewist kan worden, die tenslotte zijn manier van de werkelijkheid beleven gaat bepalen. Daarom neemt Hij, om deze hindernis het hoofd te bieden, een nieuw initiatief: ‘Ik geef hun een hart om te erkennen dat Ik de Heer ben. Zij zullen mijn volk en Ik zal hun God zijn, want ze zullen met heel hun hart naar Mij terugkeren’.⁶³ Zo ‘zullen zij [...] erkennen dat Ik de Heer hun God ben. Ik zal hun een ander hart geven en oren die horen’.⁶⁴

God zal met Zijn volk een nieuw verbond sluiten, dat tot aan het hart gaat: ‘Godspraak van de Heer: dit is het nieuwe verbond dat Ik in de toekomst met Israël sluit: Ik schrijf mijn wet in hun binnenste, Ik grif ze in hun hart’.⁶⁵ ‘Ik zal u een nieuw hart geven en een nieuwe geest in u uitstorten’,⁶⁶ een hart dat Zijn aanwezigheid zal laten binnengaan en zich erdoor zal laten bepalen.

De Israëlieten zullen de nieuwheid van dit verbond kunnen herkennen aan de nieuwheid van zijn vruchten, volgens de methode waarmee God hun geleerd heeft om Zijn aanwezigheid te herkennen; daardoor zullen zij weten wie de Heer is. ‘Op

⁶¹ *Js* 45,3.

⁶² *Js* 1,3.

⁶³ *Jr* 24,7.

⁶⁴ *Bar* 2,30-31.

⁶⁵ *Jr* 31,31-33.

⁶⁶ *Ez* 36,26.

die dag zal Ik voor het volk van Israël een hoorn doen opkomen en gij zult in hun midden vrijuit kunnen spreken. En ze zullen erkennen dat Ik de Heer ben'.⁶⁷ 'Ik ga uw graven openen; Ik wek u in groten getale daaruit op en voer u terug naar Israëls grond. En als Ik uw graven open en u in groten getale daaruit opwek, dan zult ge erkennen dat Ik de Heer ben,'⁶⁸ zodat jullie de omstandigheden niet langer zullen beleven als een graf.

God neemt een nieuw initiatief om het formalisme te verslaan waarmee het volk zich tot Hem verhoudt. 'De Heer zei: Dit volk nadert Mij wel met de mond, en eert Mij wel met de lippen, maar zijn hart is ver van Mij en zijn vrees voor Mij is niet meer dan wet van mensen, die door mensen wordt aangeleerd. Daarom zal Ik opnieuw wonderen doen voor dit volk, het ene na het andere. Dan gaat de wijsheid van zijn wijzen te niet en het verstand der verstandigen verdwijnt'.⁶⁹ Als de relatie met God formeel is – met de mond en de lippen –, dan kent het volk de Heer niet; zijn hart, dat het orgaan is om te kennen en zich te hechten – is ver van Hem, de relatie met Hem is teruggebracht tot menselijke voorschriften. Indrukwekkend! Maar dit houdt de Heer niet tegen, die opnieuw initiatief neemt – 'Ik zal opnieuw wonderen doen voor dit volk, het ene na het andere' –, zodat de verbazing weer mogelijk is, en Israël Hem zo echt leert kennen en Hem kan vertrouwen. De weg zal niet die zijn van de 'wijzen' en de 'verstandigen': 'De wijsheid van zijn wijzen gaat te niet en het verstand van de verstandigen verdwijnt'.

We staan voor de dageraad van een nieuwe dag.

3. 'Radicalisering' van Gods inzet voor de mens

Wat heeft God gedaan om ons te helpen ons formalisme te overwinnen, deze afstandelijkheid waarmee ons hart Hem bejegt en waar we dikwijls aan toegeven? Wat heeft hij gedaan om onze kennis van Hem te vergemakkelijken? Hij heeft een gedurfd initiatief genomen: hij heeft zich zozeer met de mens geëngageerd dat Hij zelf mens is geworden. Het is de gebeurtenis van de Menswording. In Jezus is God een 'affectief aantrekkelijke aanwezigheid'⁷⁰ geworden, zozeer dat Hij ons hart uitdaagt als geen ander. De mens hoeft maar toe te geven aan de winnende aantreking van Zijn persoon. Zoals gebeurt bij iemand die verliefd is: de fascinerende aanwezigheid van de geliefde persoon wekt in hem heel zijn affectieve energie op; hij hoeft maar toe te geven aan de fascinatie van degene die hij voor zich heeft. Daarom hebben zijn leerlingen zich meteen aan Jezus gehecht. En hoe meer ze

⁶⁷ Ez 29,21.

⁶⁸ Ez 37,12-13.

⁶⁹ Js 29,13-14.

⁷⁰ L. Giussani, *L'autocoscienza del cosmo [Het zelf-bewustzijn van de kosmos]*, Bur: Milaan 2000, p. 247.

met Hem omgingen, des te meer raakten ze aan hem gehecht. Maar het was geen 'sentimentele hechting', zei don Giussani ons altijd, 'het was geen emotioneel verschijnsel'. Het was een 'waarde-oordeel [...], een verwondering vol waardering'⁷¹ die hen zich aan hem liet hechten.

'Jezus was een mens zoals alle andere, hij was een mens die totaal als mens gedefinieerd moest worden; maar die mens zei dingen over zichzelf die de anderen niet zeiden, hij sprak en handelde anders dan alle anderen. Tekenen van alle tekenen. Wie zijn werkelijkheid eenmaal kende, en getroffen was door zijn claim, voelde, bekeek en behandelde die als teken van een andere werkelijkheid, als een werkelijkheid die naar iets anders verwees. Zoals duidelijk blijkt in het Evangelie van Johannes, vatte Jezus zijn aantrekkingskracht op anderen niet op als een ultieme referentie naar zichzelf, maar naar de Vader: naar zichzelf zodat Hij naar de Vader kon leiden'.⁷² Zó heeft God zich laten kennen en blijft Hij zich laten kennen. Jezus zegt het bondig: 'Geloof mij: Ik ben in de Vader en de Vader is in Mij. Of gelooft het anders omwille van de werken'.⁷³

Jezus voegt zich in in die heilsgeschiedenis waarin het volk door God ertoe opgevoed is om, door Zijn werken, te erkennen dat Hij de Heer is. De grote exegeet Schlier legt uit waarom deze erkenning niet mechanisch is, ook niet bij de nieuwe, ongehoorde nabijheid van God tot de mens in Jezus: 'De machtige daden van Christus, waarin zich de werken van God laten zien, deze daden of werken zijn 'tekenen' waarin de gebeurtenis verwijst naar iets anders dat haar overstijgt en waarin tegelijkertijd openbaring en verhulling plaatsvindt, zodat ze enkel herkend kunnen worden door wie hun openbaringskarakter begrijpt, dat wil zeggen door wie Gods heerlijkheid vat die zich daarin laat zien. Zo heeft de menigte die op wonderbaarlijke wijze gevoed was, in Christus, middels het wonder, de 'profeet' herkend die 'in de wereld moet komen' (Joh 6,14v.) en wil ze hem daarom 'tot koning uitroepen'. Maar juist over deze menigte zegt Christus: 'Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: Niet omdat gij tekenen gezien hebt, zoekt ge Mij, maar omdat gij van de broden hebt gegeten tot uw honger was gestild' (6,26). Zij die met hun ogen het teken gezien hebben (= de wonderbaarlijke handeling van Christus), hebben het niet herkend *als* teken, dus als verwijzing naar een heel andere verzadiging en een heel ander brood'.⁷⁴ Het was hun niet voldoende Jezus een wonder te zien doen om te begrijpen – zoals dikwijls ook bij ons het geval is.

⁷¹ L. Giussani, *L'attrattiva Gesù*, op. cit., IX.

⁷² L. Giussani, *L'uomo e il suo destino*. In *cammino [De mens en zijn bestemming: onderweg]*, Marietti 1820: Genua 1999, p. 129.

⁷³ Joh 14,11.

⁷⁴ H. Schlier, *Riflessioni sul Nuovo Testamento [Overwegingen over het Nieuwe Testament]*, Paideia: Brescia 1976, pp. 334-335.

Om ons binnen te leiden in een dergelijk begrip, biedt Jezus zelf ons de ware, complete betekenis aan van zijn daden. Inderdaad schrijft Schlier: 'Christus' werken, die wonderen zijn, dat wil zeggen tekens, zijn nauw verbonden met de woorden van Christus zelf. [...] Het wonder mondt uit in het woord. Het woord wortelt in het wonder. [...] Zowel de woorden als de daden zijn 'getuigenissen'. [...] Over beide, Christus' woorden en de wonderen, zegt men dat ze openbaren (2,11; 9,3; 17,6)'. Wat openbaren? Christus zelf. 'Met zijn woorden en zijn wonderen openbaart Christus uiteindelijk zichzelf. Zijn woorden en zijn wonderen zijn zelfopenbaring. [...] 'De werken die Ik in naam van mijn Vader doe, zij leggen getuigenis over Mij af' (10,25; vgl. 5,36)'. Christus '*legt getuigenis af* over zichzelf en in zichzelf over de Vader'.⁷⁵

Jezus' getuigenis bereikt haar hoogtepunt in Zijn zelfgave aan de Vader voor de wereld. 'Wanneer gij de Mensenzoon omhoog zult hebben geheven, dan zult gij inzien dat Ik Ben'. En dat 'Ik ben de Heer' – dat we zo dikwijls herhaald hebben gezien in het Oude Testament – wordt nu gezegd door Iemand aan het kruis, die eraan toevoegt: 'Ik doe niets uit Mijzelf, maar dit alles zeg ik zoals de Vader het Mij heeft geleerd'.⁷⁶ Dit is de hoogste openbaring van de Heer, die het mogelijk maakt God te leren kennen in de bijbelse zin van het woord.

Het samenleven met Jezus heeft zijn leerlingen zó vertrouwd met Hem gemaakt dat ze Hem tenslotte herkennen. Wanneer Hij met hen gaat zitten eten aan de oever van het meer, na de verrijzenis, merkt Johannes in zijn Evangelie op: 'Wetend dat het de Heer was, durfde geen van de leerlingen Hem vragen: 'Wie zijt Gij?''⁷⁷

Middels zijn Zelfgave tot in de dood bereikt de extreme inzet van God voor de wereld zijn hoogtepunt. De radicaliteit van die inzet zien we aan het totaal nieuwe type vrijheid dat hij mogelijk maakt. 'In de definitieve inzet van God voor de mens in Jezus volgt de definitieve bevrijding, waarover Paulus en Johannes ons spreken: de vrijheid niet enkel van politieke machten, maar van alle kosmische machten van het lot, van de dwang van de zonde, van de vervreemding van God, van de dwang tot verdediging, tot agressie, tot doden, van het vervallen tot het ijdele, het vergeefse, en, tenslotte, van de dood': al deze machten worden 'in hun werkkraft 'lamgelegd', 'uit koers gezet', 'onmachtig'', door het handelen en de winnende aantrekking van een Ander. 'Dat wordt echter enkel mogelijk – vervolgt Von Balthasar – omdat deze machten niet van buiten en van boven, maar van binnenuit overwonnen zijn, doordat God zelf zich in zijn Zoon 'ontledigt' en gehoorzaam wordt tot de dood'.⁷⁸

De gegeven nieuwe vrijheid laat duidelijk het verschil zien tussen de politieke bevrijding uit Egypte en deze onvergelijkelijke bevrijding, veel dieper dan die eerste,

⁷⁵ *Ibid.*, pp. 335-336.

⁷⁶ *Joh* 8,28.

⁷⁷ *Joh* 21,12.

⁷⁸ H.U. von Balthasar, 'Der Sinn des Neuen Bundes', in: *In Gottes Einsatz leben*, op. cit., pp. 33-34.

want zij betreft alle machten, van die van de zonde en het ijdele tot aan die van de dood. Dàt illustreert het grenzeloze verschil van kennis waarin we binnengeleid worden. Daarom onderstreept Von Balthasar dat 'Gods inzet 'voor ons' dus niet slechts bestaat in een uiterlijke, forensische, voor onszelf onbewuste of slechts naderhand meegedeelde vergeving van onze zonden, zoals velen zich de gebeurtenis van de rechtvaardiging voorstellen; veeleer raakt deze inzet ons veel dieper, in de kern van onze persoon'. Hij maakt ons nieuw! Hij geeft ons een 'persoonlijke waarde voor God'.⁷⁹

De nieuwheid van deze vrijheid van machten, vervreemding, zonde en ijdelheid wordt evident voor wie het accepteert Hem te volgen in een menselijke weg, waarbinnen steeds helderder de oorsprong van deze nieuwheid verschijnt. Laten we luisteren naar het verhaal van deze jonge vriendin van ons:

'Vorig jaar ben ik begonnen met de cursus voor catechumenen. De middelbare school heb ik gedaan aan de *Sacro Cuore* [in Milaan – *mp*], waar ik door puur toeval terechtgekomen was. Het eerste Paastriduüm waaraan ik deelnam, maakte blijvende indruk op me. Ik begreep toen weinig, maar werd aangetrokken door de schoonheid van dat gezelschap van personen die op een andere manier samen waren. Hoe is het mogelijk duizenden jongens en meisjes van achttien-negentien jaar samen te brengen tegenover een priester? Het was geen concert, het was geen voetbalwedstrijd, en toch waren we allemaal daar en leken de woorden die ik hoorde me helemaal niet abstract, sterker nog, die onbekende priester sprak over mij. Daar ben ik begonnen de grootsheid waar te nemen van de ontmoeting die ik meegemaakt heb, ik vond het lastig om ze te identificeren met Christus, maar ze begon me sterk te fascineren. Tijdens die jaren op de middelbare school heeft Jezus me als Zijn menselijk gezicht een grote vriendin gegeven, Lucia. De blik die zij op mij had, maakte me steeds nieuwsgieriger. Eenmaal op de universiteit, zocht ik aanvankelijk mensen van de beweging, maar later heb ik alles laten vallen. Ik dacht dat wat ik ontmoet had uiteindelijk toch niet helemaal waar was of tenminste niet voldoende was voor mijn leven, en dat ik ook zonder prima kon leven. In februari, na een vakantie met een groep vrienden in Amsterdam, ben ik erg verdrietig thuisgekomen, ik voelde me echt leeg; ik herinner me dat ik een hele week lang gehuild heb. Op dat moment ben ik weer naar de school van de gemeenschap gegaan, met van binnen een grote behoefte, en ik heb daar personen aangetroffen met wie ik mijn behoefte kon delen en langzaam ben ik weer die diversiteit gaan zien die ik op het lyceum ontmoet had. In deze jaren ben ik samen met dit vrienden-gezelschap langzaam intuïtief beginnen aan te voelen wat aan de oorsprong staat van dit gezelschap, wat het betekent dat deze vrienden Christus' gedachtenis zijn. Eind februari vorig jaar, na vier maanden caritativa bij een gemeenschap die minderjaren in moeilijkheden opvangt, heb ik gevraagd om deze geschiedenis te mogen binnengaan.

⁷⁹ *Ibid.*, p. 35.

Telkens voordat we de geste van de caritativa beginnen, lezen we samen *De betekenis van de caritativa*; daar staat onder meer: 'wat zij werkelijk nodig hebben, dat weet ik niet, dat meet ik niet, dat heb ik niet. Het is een maat die ik niet bezit: het is een maat die in God is'; en daarna: 'Juist omdat we hen beminnen, *zijn wij het niet die hen gelukkig maken*. [...] Een Ander kan ze gelukkig maken. Wie is de reden van alles? Wie heeft alles gemaakt? God'. Die twee uur caritativa bleven niet daartoe beperkt, ze hebben me heel erg geholpen om een meer tedere blik allereerst op mezelf te hebben, en vervolgens in mijn gezin en met mijn vrienden. Het is juist deze verandering in mezelf die me totaal aangetrokken heeft. Door in deze relatie met Hem te leven, heeft alles smaak gekregen. Ik voelde me zelfs mezelf niet meer, ik merkte dat ik op een totaal nieuwe manier ging houden van de personen om me heen. Die schoonheid kon niet de vrucht zijn van mijn eigen vermogen. Het Doopsel [dat ze op zaterdag 31 maart, in de Paasnacht, ontvangen heeft] is precies ja zeggen tegen Christus, met heel mijn verlangen om helemaal door Hem vastgegrepen te worden. Want alleen Hij beantwoordt op mijn oneindige verlangen bemind te worden. Het is dramatisch want ik ben menselijk en ik ben vrij, elke dag is een strijd: maar deze nostalgie en tegelijkertijd deze schoonheid zijn zo krachtig dat alleen Hij ze kan voortbrengen. Deze totaal andere en nieuwe manier van leven verrast me. Het is duizelingwekkend te bedenken dat we 'enkel' samen zijn omdat we allemaal een genade ontvangen hebben en besloten hebben samen op weg te gaan, gevolg gevend aan ons eerste 'ja'. Wat is dat krachtig! Hoe is het mogelijk dat ik, met mijn rotkarakter, met al mijn fouten, met heel mijn armzaligheid, mensen tegenover me heb die me altijd vergeven en naar me kijken als naar iets wat goed voor hen is? Hoe hebben mijn ouders deze diversiteit kunnen opmerken die mijn leven is binnengegaan? Ik geloof dat het echt verbazingwekkend is wat Jezus kan voortbrengen als we met Hem leven. Wanneer het mij veel moeite kost, denk ik dat deze ontmoeting een ongeluk is, dat ik liever 'gedachteloos en rustig' zou willen leven zoals mijn studiegenoten. Maar als ik er vervolgens ernstig over nadenk, zou ik er voor niets ter wereld afstand van willen doen. Hoe zou ik kunnen en waar zou ik heen gaan?

Feiten als deze, analoog aan de feiten die gebeurden toen Jezus langs de wegen van Palestina liep, worden ons geven opdat ook wij in het heden God als de Heer zouden kunnen herkennen. 'Ik ben de Heer'. Dit zijn geen 'anekdotes'. Ze maken deel uit van de heilsgeschiedenis zelf, die nu gebeurt. En zoals het destijds voor de Israëlieten mogelijk was er geen acht op te slaan, zo kunnen wij nu onverschillig blijven tegenover deze feiten.

Hoe kunnen wij dus vrij blijven van de machten, van de vervreemding, van het ijdele? Alleen als we in de oorsprong blijven. Laten we nogmaals luisteren naar Von Balthasar: 'In geen geval mogen we het bronpunt van Gods genade de rug toekeren [de briefschrijfster dacht dat ze zonder die ontmoeting kon leven, dus het bronpunt de rug kon toekeren], als ware het iets wat inmiddels gevoelig

bekend is, als een kenobject of schat in ons bezit is overgegaan en wat we in de wereld kunnen gebruiken en voor kleingeld kunnen omwisselen'. Dat is de illusie waarin we gemakkelijk terechtkomen: te denken dat we het al weten, menen dat de oorsprong inmiddels in ons bezit is, aldus bezwijkend voor de verleiding om de dingen zelf te doen, los van onze persoonlijke band met de oorsprong ervan, dat wil zeggen met Zijn levende aanwezigheid, met Zijn gebeuren nu. Maar 'de bron is Gods mond [is Gods huidige, gelijktijdige initiatief], waarvan we onze mond nooit mogen losmaken. De bron is de voortdurende gebeurtenis waardoor wij in de stromende waarheid van onszelf geplaatst worden en in haar kunnen blijven'.⁸⁰

Een vriendin schrijft me: 'Ik heb grote verwachtingen voor deze Geestelijke oefeningen. Bij het lezen van de *Page One (A Leap of Self-Awareness)*'⁸¹ herkende ik me heel erg in wat je beschrijft, namelijk in het feit dat we denken het al te weten en beginnen 'op eigen benen' te gaan. Zoals je zegt is het een verleiding die voortdurend op de loer ligt. Tegelijkertijd weet ik uit eigen ervaring heel goed wat voor afgrondelijk verschil er zit tussen een dag die ik begin of moeilijke situaties of mooie omstandigheden die ik het hoofd bied met in mijn ogen een Gebeurtenis, hand in hand met een Aanwezigheid, en wanneer ik alles op mezelf bouw. Het is juist deze ervaring die me steeds meer overtuigt van de immense 'geschiktheid' van het christendom voor mijn leven en voor het leven van iedereen'. Alleen dit kan ons overtuigen. Ze concludeert dan ook: 'Ik denk dat ik nimmer in heel mijn leven hier zo zeker van geweest ben'.

'Blijven betekent [dus]: blijven volhouden in het krijgen van jezelf uit de genade en de inzet van God [...] De bron is rijk genoeg om heel onze wereldse praxis mee te bevruchten, *als* we haar in ons levend houden, ons niet van haar verwijderen. Zij alleen is de ware vruchtbaarheid, en die van ons zal des te groter zijn naarmate wij ons er inniger aan hechten, toelaten dat zij als oorsprong in onze eigen oorsprong stroomt, als de eigenlijke handeling tot beginsel van al onze handelingen wordt. Hoe kinderlijker en onmondiger we voor haar open staan, ontvangend, des te volwassener en mondiger we ons, gevend, voor de wereld zullen kunnen openstellen'. Natuurlijk is er tijd voor nodig om de bron diep in ons binnenste te laten binnengaan: 'Het is een kwestie van christelijke levensoefening, steeds meer te leren om ook in al ons wereldse handelen de oorsprong niet te verlaten. We leren dat enkel wanneer we dat bewust oefenen, dat wil zeggen ons vanuit de [dagelijkse] wereldse verstrooidheid steeds opnieuw bezinnen op de bron. [...] De bron stroomt door ons heen, ook wanneer wij geabsorbeerd zijn door

⁸⁰ H.U. von Balthasar, 'Folgerungen', in: *In Gottes Einsatz leben*, op. cit., p. 55.

⁸¹ J. Carrón, 'A Leap of Self-Awareness', in: *Traces*, n. 4, april 2018.

onze wereldse bezigheden'.⁸² Hoe zouden we ze anders kunnen beleven zonder erdoor overweldigd te worden?

Dus zoals Jezus zich niet kan losmaken van de Vader (en het is deze band van Hem met de Vader waaraan Hij ons wil laten deelhebben, zoals we in het begin zeiden), zo kunnen wij ons evenmin losmaken van de aanwezige en levende Jezus, en, door Hem, van de Vader. 'Jezus nam opnieuw het woord en sprak: 'Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: de Zoon kan niets uit zichzelf, maar alleen datgene wat Hij de Vader ziet doen. En alles wat Deze doet, doet de Zoon insgelijks''.⁸³ Onze hechting aan de aanwezige Christus behoort tot de methode die God uitgekozen heeft om zich definitief aan de mensen mee te delen, een methode die niet 'ingehaald' kan worden. Want het gaat niet om iets dat we moeten 'weten', en waaraan we – als we het eenmaal geleerd hebben – voorbij kunnen gaan, maar om een aanwezige aanwezigheid die aanvaard moet worden, over een gebeurtenis die nu gebeurt, waarmee we vertrouwd moeten raken. De Menswording is de door God gekozen methode om ons te redden: in Jezus is God mens geworden, en Jezus lanceert deze methode opnieuw voor de hele geschiedenis, tot aan het einde: 'Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: wie hem aanvaardt, die Ik zal zenden, aanvaardt Mij, en wie Mij aanvaardt, aanvaardt Hem, die Mij gezonden heeft'.⁸⁴ Met deze woorden zet Jezus de route uit voor de toekomst, geeft hij de manier aan om in relatie te treden met Hem, en via Hem, met de Vader. Het is een uitnodiging die Hij vandaag richt tot eenieder van ons: hoe zouden we anders vertrouwd kunnen raken met Christus?

Op dit punt aangekomen kunnen we begrijpen waarom Giussani het jammer vindt dat onze weg van toebehoren aan de beweging niet leidt tot een vertrouwdheid met Christus: daarvan hangt de ware verandering van ons leven af. 'Deze verandering van het zijn is de aanwezigheid van een Ander'.⁸⁵ De verandering valt niet samen met coherentie, maar met een aanwezigheid, met een geleefde vertrouwdheid, zoals die van Jezus met de Vader. Zonder die vertrouwdheid zou de verandering virtueel zijn en zou niets stand houden. Wanneer er geen vertrouwdheid is met Christus, ontbreekt het steunpunt voor ons leven, om de omstandigheden het hoofd te bieden: we blijven vast zitten, in de valstrik van onze indrukken: onze manier om in de werkelijkheid te staan wordt niet bepaald door de gebeurtenis van Christus, maar – zoals voor iedereen – door onze vooroordelen, door onze schema's. En – eenieder van ons kan het aan den lijve, in zijn eigen ervaring, elke dag, in elke omstandigheid verifiëren – 'wat we al weten' is niet voldoende om nu een volheid te beleven.

⁸² H.U. von Balthasar, 'Folgerungen', in: *In Gottes Einsatz leben*, op. cit., pp. 55-57.

⁸³ *Joh* 5,19.

⁸⁴ *Joh* 13,20.

⁸⁵ L. Giussani, *La familiarità con Cristo [De vertrouwdheid met Christus]*, San Paolo: Cinisello Balsamo (Milaan) 2008, p. 27.

4. Waarop steunt onze zekerheid

Enkel een vertrouwdheid met Christus kan ons de zekerheid geven die we nodig hebben. Want waar zoeken we anders onze consistentie. 'In wat we doen of in wat we hebben, wat hetzelfde is. Zo heeft ons leven nooit dat gevoel [...] van volle zekerheid [...]. Hooguit vinden we een behagen in wat we doen of een behagen in onszelf'. En bedenk maar hoe lang dat behagen duurt! 'En deze fragmenten van behagen in wat we doen of in wat we zijn schenken ons geen enkele vrolijkheid en geen enkele vreugde, geen enkel gevoel van zekere volheid, geen enkele zekerheid en geen enkele volheid'.⁸⁶

Onze zekerheid kan enkel steunen op 'iets wat ons gebeurd is, wat ons overkomen is, in ons is binnengegaan, door ons ontmoet is. [...] Onze identiteit, de consistentie van onze persoon, de zekerheid van de tijd valt samen – letterlijk 'valt samen' – met dit iets wat ons overkomen is. Nadat Emmanuel Mounier, sprekend over zijn zieke dochter, zegt: 'Er is ons iets overkomen', corrigeert hij zich en zegt: '*Iemand* is ons overkomen' [...] Iemand is ons overkomen, heeft Zich aan ons gegeven, zozeer dat Hij zich gehecht heeft in het vlees en in de botten en in de ziel [van eenieder van ons]: 'Niet ik leef. maar [het is deze Christus die] leeft in mij''. Ook wij ervaren, wanneer we werkelijk 'gegrepen' zijn, wat Maria of de herders of de wijzen ervaren hebben: onze identiteit, onze consistentie is in wat ons overkomen is. En dit impliceert dat we onze positie verlaten om ons te laten bepalen door de aanwezigheid van een Ander, die ons geprefereerd heeft nog voor we antwoord gaven. Dit bemind zijn 'poneert een onomkeerbaar feitelijk gegeven' en 'definieert onze waarde in de wereld'.⁸⁷ Maar we moeten het aanvaarden.

Denken we ons in wat een weerslag het hart van Maria gevoeld moet hebben telkens wanneer ze 'besepte wat haar overkomen was', en hoe ze 'in zichzelf overpeinsde wat haar overkomen was'. Laten we ons voorstellen 'wat de herders gevoeld hebben, of wat de wijzen voelden [...]. Wat gebeurd was, deed zich aan hen voor als iets wat ook het bewustzijn van hun verwachting wegbrandde, dat niet allereerst het antwoord was op een verwachting, maar een aanwezigheid die bij hen binnen kwam'. Voor Maria, de herders, de wijzen 'beheerste datgene wat er gebeurd was, hun ogen en hun hart, het beheerste hun bewustzijn van zichzelf. [...] Dat kind was henzelf, het was hun identiteit, hun zekerheid, hun volheid, en ze herinnerden zich niet meer wat er eerst geweest was. Ze herinnerden zich, tegenover dat kind, zelfs hun aspiraties niet meer, ze redeneerden daar niet eens meer over, want het was dat kind dat inmiddels alles dicteerde'.⁸⁸

⁸⁶ *Ibid.*, pp. 25-26.

⁸⁷ *Ibid.*, pp. 26-28.

⁸⁸ *Ibid.*, pp. 30-31.

Zó hebben ze Christus leren kennen: ze zijn tot de kennis van Hem gekomen uit ervaring.

Het bewijs dat ons leven bepaald wordt door de zekerheid van wat ons overkomen is, is dat 'de vreugde en de blijdschap' erin overheersen, onmiskenbare tekens, waarvan de wortel de tederheid is. 'Tederheid', let op, 'is geen behagen in het gevoel dat we hebben, maar zich verlaten, zich gegrepen voelen door de liefde die ons vastgepakt heeft, door Hem die ons gegrepen heeft. [...] Het is wanneer een kind zijn ogen uitwrijft en helemaal vol is van wat het ziet en geen uitweg weet voor het gevoel dat het ervaart', zichzelf zelfs vergeet, 'tegenover wat het ziet; het is helemaal vol van wat het ziet. [...] De mens houdt enkel van zichzelf vanwege dit, wat hij voor zich heeft, in Christus, in datgene wat hij voor zich heeft, in deze gebeurtenis'. Dat is het ultieme doel van heel Gods handelen. Want nooit kunnen we zo volledig onszelf zijn als wanneer Hij de overhand heeft. Wat een ervaring zal don Giussani gehad hebben van deze tederheid van God voor ons vlees, om te kunnen zeggen dat zij 'een miljoen keer groter, heviger, doordringender is dan de omhelzing van een vrouw door haar man, van een broer door zijn broer'!⁸⁹

Wetend hoe gemakkelijk wij wegglijden in intellectualisme, geeft don Giussani ons nog een laatste waarschuwing: 'Deze dingen begrijp je niet door erover te redeneren, maar door te kijken [...] naar je ervaring', door je te laten grijpen, aantrekken, fascineren 'binnen het bewustzijn van deze identiteit tussen mij en Jou, van Jou met mij, beter, binnen het bewustzijn van deze gebeurtenis die zich in mij genesteld heeft, van dit 'Jij die mij bent''.⁹⁰

De stilte is de ruimte die we geven aan het kijken naar dit 'Jij die mij bent'.

⁸⁹ *Ibid.*, pp. 32-33.

⁹⁰ *Ibid.*, p. 33.

HEILIGE MIS

Lezingen van de Heilige Mis: Hnd 13,44-52; Ps 97; Joh 14,7-14

PREEK VAN ZIJNE EMINENTIE KEVIN JOSEPH KARDINAAL FARRELL PREFECT VAN HET DICASTERIE VOOR DE LEKEN, HET GEZIN EN HET LEVEN

Dierbare broeders en zusters in Christus,

De Geestelijke oefeningen zijn een gunstige tijd die de Heer ons geeft om ons te concentreren op ons innerlijk leven. Voor iedereen, priesters en leken, gaat het erom de kern van ons geloofsleven en de specifieke roeping die de Heer eenieder van ons gegeven heeft, weer ‘voor de ogen van ons hart’ te plaatsen. Dat zijn de twee elementen die we ons in deze dagen opnieuw moeten toe-eigenen: wat heeft mij christen laten worden en hoe ben ik geroepen om als christen ‘in de wereld te staan’? De twee dingen zijn onscheidbaar: als ik terugkeer naar de grondkern van mijn geloofsleven, naar mijn oorspronkelijke ontmoeting met de Heer Jezus, vind ik ook de diepe redenen en de nobelste motiveringen terug die me moeten animeren in de specifieke zending die de Heer mij heeft toevertrouwd, als priester of als gehuwde, als ouder, als opvoeder, als iemand die werkt op school, in de handel, in de media, in de politiek, in de sociale sector en in welke andere sector dan ook.

We weten heel goed dat wij allemaal blootstaan aan het gevaar ons in het dagelijks leven te verliezen, opgezogen te worden door de materiële noden en verplichtingen die het leven onophoudelijk voor ons plaatst, en zo lopen we, zonder het te beseffen, het risico hele weken of maanden te leven terwijl we enkel ‘dingen doen’. Ons ‘doen’ gaat overheersen, maar ons ‘zijn’ verarmt. En dan gaan we binnen in een staat van innerlijk lijden, want enkel ‘doen’ bevredigt ons niet, maar verteert ons en holt ons uit, omdat het niet langer ontstaat uit de volheid van wat we in ons hebben, of beter, van wat we van binnen ‘zijn’; het is niet de levende uitdrukking van onze persoonlijkheid, van onze overtuigingen, van onze gevoeligheid, kortom, van onze menselijkheid die ‘aangeraakt’ is door Christus, door de Heer Jezus, maar het is slechts een passief antwoord op de omstandigheden van het leven. Het is de pijnlijke, frequente ervaring dat we ons ‘centrum’ verloren hebben. Het is pijnlijk, want het is juist in dat ‘centrum’ van onszelf, in die ‘vitale kern’, waar onze ontmoeting met Christus gebeurd is en waar we, in de ontmoeting met Hem, ook onszelf gevonden hebben. Want, zoals een beroemde zin van het Tweede Vaticaans Concilie zegt: ‘In werkelijkheid vindt het mysterie van de mens alleen klaarheid in het licht van het mysterie van het mensgeworden Woord’.⁹¹ Wanneer ik dus dit

⁹¹ Tweede Vaticaans Concilie, Pastorale constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd *Gaudium et spes*, 22.

‘centrum’ verlies, dat bewoond wordt door mijn meest authentieke ‘ik’ en door ‘Christus in mij’, dan komen er in mijn binnenste ongeruste vragen op: waarom doe ik alles wat ik doe?

Het Evangelie van de liturgie van vandaag laat ons ook in de apostel Filippus een dergelijke verwarring zien. De eerste ontmoeting met Jezus was vergezeld geweest van de onmiddellijke zekerheid in Hem de Waarheid en het antwoord op de dorst naar betekenis gevonden te hebben. We kunnen dat afleiden uit zijn enthousiaste woorden tot Natanaël: ‘Degene over wie Mozes in de Wet geschreven heeft en ook de profeten, Hem hebben wij gevonden: Jezus, de zoon van Jozef, uit Nazaret’.⁹² Maar een tijdje later, zoals blijkt uit het Evangelie van vandaag, toont Filippus zich veel minder zeker van zijn zaak. Jezus heeft zijn leerlingen net verzekerd: ‘Nu reeds hebben jullie de Vader gekend en kennen jullie hem’,⁹³ waarmee Hij laat begrijpen dat zij er zeker van kunnen zijn door Hem heen ook de Vader gekend en gezien te hebben. Maar juist op dat moment vraag Filippus hem: ‘Heer, toon ons de Vader; dat is ons genoeg’.⁹⁴ Waar is die ‘innerlijke intuïtie’ gebleven die Filippus vanaf het begin met betrekking tot Jezus gehad had? Had zijn hart niet de rotsvaste zekerheid gehad juist in die mens God ontmoet te hebben, in die Jezus die hij in Galilea had leren kennen? Dit zijn de momenten van verwarring die ook ons overkomen, wanneer de zekerheid in Jezus de Waarheid gevonden te hebben en dat in Hem God zelf zich voor ons leven aanwezig gemaakt heeft, zwakker lijkt te worden, als vergeelde herinneringen aan een ver verleden.

Zie hier dan de genade van de Geestelijke oefeningen. Zij zijn de tijd die God ons geeft om te verhinderen dat ons ik in ontbinding raakt, en met ons ik en daarvoor nog, ons geloof dat aan de wortel ervan staat. Maar laten we ons afvragen: hoe kunnen we onszelf terugvinden? Hoe kunnen we ons geloof weer leven geven? Laten we nogmaals kijken naar het Evangelie van vandaag om te proberen een antwoord te vinden. Jezus bemerkt Filippus’ verwarring en nadat hij hem vriendelijk terechtgewezen heeft, spreekt hij met hem met veel barmhartigheid. Juist op dit moment waarop de leerling weinig lucide is, opent Hij zijn hart door hem het intiemste mysterie van zijn persoon te openbaren: ‘Geloof je niet dat Ik in de Vader ben en de Vader in Mij is?’⁹⁵ Als Jezus wijsheid, heiligheid, macht over het kwaad, helderheid van oordeel, gezag in het spreken uitstraalt, dan is dat omdat de Vader in Hem aanwezig is, en Hijzelf altijd ondergedompeld in de Vader leeft. ‘Het is de Vader die, blijvend in Mij, zijn werk verricht’.⁹⁶ Het blijven in elkaar van de Vader en de Zoon staat aan de oorsprong van heel de vruchtbaarheid en

⁹² *Joh* 1,45.

⁹³ *Joh* 14,7.

⁹⁴ *Joh* 14,8.

⁹⁵ *Joh* 14,10.

⁹⁶ *Ibid.*

de volheid van leven die de persoon van Christus uitstraalt. Bij nader inzien missen wij juist deze volheid van heiligheid, van wijsheid en van intelligentie van de werkelijkheid; en daarom voelen we ons dikwijls leeg en onbevredigd. Welnu, Jezus openbaart aan Filippus dat, door middel van het geloof, in eenieder van ons dezelfde werkelijkheid die de Zoon kenmerkt, gereproduceerd kan worden: 'Wie in Mij gelooft zal ook zelf de werken doen die Ik doe'.⁹⁷ Jezus openbaart dat, zoals de Vader leeft en werkt in de Zoon, evenzo de Zoon, door het geloof, kan leven en werken in eenieder van ons. Maar het geloof dat 'Christus in ons doet leven', door ons zijn heiligheid en zijn wijsheid mee te delen, is geen zelfbegoocheling. Het is de redelijke aanvaarding van het getuigenis van mannen en vrouwen zoals wijzelf die, vóór ons, Christus ontmoet hebben. Het ontstaat dus uit de persoonlijke en geheel menselijke ontmoeting met de andere christenen, in wie Jezus leeft en door wie Hij zich ook voor ons aanwezig maakt. De Handelingen van de Apostelen, waarnaar we in de eerste lezing geluisterd hebben, vertellen ons dat in Antiochië van Pysidië veel heidenen die op Paulus en Barnabas gestuit waren en hun manier van zijn gezien en hun woorden gehoord hadden, 'verheugd waren en het woord van God verheerlijkten, en allen die tot het eeuwig leven waren voorbestemd het geloof aannamen'.⁹⁸ Het is dezelfde vreugde die in ons is opgebloeid toen we voor de eerste keer personen ontmoetten die een ongewone, andere, nieuwe menselijkheid lieten zien, die ons verraste en fascineerde, en toen we ontdekt hebben dat hun 'diversiteit' juist te danken was aan de aanwezigheid van de levende Christus in hen. En onze blijdschap werd nog veel groter toen we ontdekten dat deze 'uitzonderlijke aanwezigheid van het goddelijke in het menselijke', dus Christus, iets was dat alle authentiekste en diepste verlangens van ons hart bevredigde. En zo hebben we ons opengesteld voor het geloof. Dit is de taak is jullie wacht in deze Geestelijke oefeningen: de concreetheid en de schoonheid van Christus' aanwezigheid in jullie te herontdekken, en zo jezelf terug te vinden.

Dierbaren, vraag in deze dagen de genade om je de gezichten en de concrete omstandigheden te herinneren waardoorheen Christus je op een dag tegemoet gekomen is, en dankbaar te zijn voor de gave van het geloof die je die dag ontvangen hebt. Een dag die voor sommigen lang geleden is en voor anderen dichterbij ligt. En vraag de genade om te begrijpen hoe Christus zich sinds die dag nooit meer van je verwijderd heeft, ook al ben je dikwijls het bewustzijn van zijn nabijheid verloren. Vraag dat God de Vader in jullie die gaven van de Heilige Geest vernieuwt die je toestaan Christus' aanwezigheid ook vandaag te vatten, in de uitdagingen en de bepaalde omstandigheden die jullie beleven, in de personen om jullie heen, in je gezin en op je werk, in de geschiedenis van heiligheid die de Voorzienigheid met jullie aan

⁹⁷ *Joh* 14,12.

⁹⁸ *Hnd* 13,48.

het construeren is, waarbij zij ook onze armzaligheid en ontrouw gebruikt. Vraag de genade om met nieuwe ogen te kunnen kijken naar de Kerk en, in de Kerk, naar die concrete gemeenschap van broeders en zusters die de Heer naast jullie geplaatst heeft zodat jullie elkaar in het geloof kunnen ondersteunen. Vergeet nooit dat dat voor jullie het lichaam van de verrezen Christus is, waar jullie hem ontmoeten in het luisteren naar Gods Woord, in de sacramenten, in het gezamenlijke gebed, in het geloofsgetuigenis. En vraag de genade om je met beslistheid en vertrouwen in God te verzetten tegen de zonde. Want het is de zonde die de kostbaarste schat die we hebben, vernietigt: Christus' aanwezigheid in ons! Dat het ons niet mag gebeuren Hem te verliezen en met Hem alle goede dingen van het christelijk leven. Christus' aanwezigheid in ons te bewaren, dat is de grootste hulp die we aan de wereld kunnen geven! Paus Franciscus doet deze uitnodiging in zijn recente Apostolische exhortatie over de heiligheid: 'Laat Hem [de Heilige Geest] dit persoonlijk mysterie, dat Jezus Christus kan weerspiegelen in de wereld van vandaag, in jou vorm geven. Moge de hemel willen dat jij kunt herkennen wat dat woord is, die boodschap van Jezus, die God met jouw leven tot de wereld wil zeggen'.⁹⁹ Een weerspiegeling zijn van Christus voor de anderen, een woord van God zijn voor de wereld! Daartoe zijn wij allen geroepen! Als Christus in ons leeft, dan zullen allen, ook wie niet gelooft of openlijk vijandig is, er veel voordeel van hebben, want eenieder verwacht dit 'woord van God' voor hem. En dit 'woord van God' ben jij!

Jezus zegt in het Evangelie van vandaag: 'Als gij Mij iets zult vragen in Mijn naam zal Ik het doen';¹⁰⁰ hij zegt niet: 'dan zullen jullie door God verhoord worden', maar: 'dan zal Ik het doen', waarmee Hij wil zeggen: 'Ikzelf zal het in jullie doen'. Dat betekent dat Hij de zending die de Vader aan de Zoon heeft toevertrouwd voor de verlossing van de wereld, wil vervullen door middel van ons. Vragen we dus in ons gebed dat Christus in ons zijn werk tot vervulling brengt, dat hij zijn goede plannen in ons tot vervulling brengt en dat Hij van jullie Fraterniteit, ontstaan uit het charisma van don Giussani, een levend teken maakt van de immense liefde die God voor alle mensen heeft, zodat door jullie heen velen de eeuwige nieuwigheid van Christus mogen leren kennen, onze enige verlosser, enige bron van geluk voor de wereld.

VOOR DE ZEGEN

Julián Carrón. Dierbare Eminentie, uit naam van elk van de aanwezigen en van alle leden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding wil ik u van harte danken dat u tijdens onze Geestelijke oefeningen hebt willen voorgaan in deze Eu-

⁹⁹ Franciscus, Apostolische exhortatie *Gaudete et Exsultate*, 23-24.

¹⁰⁰ *Joh 14,14*.

charistieviering. We bedanken u voor uw woorden en voor het feit dat u levende getuige bent van de liefde en zorg van paus Franciscus, die we met heel onszelf willen volgen, door vol vertrouwen onze medemensen tegemoet te gaan, vooral de meest behoeftigen, in deze tijden die zo moeilijk zijn en tegelijkertijd zo vol hoop op een nieuw begin. Dank u wel!

Kardinaal Farrell. Dank u. En dank aan jullie allemaal. Wat ik in mijn nogal bijzondere Italiaans gezegd heb, is dat jullie de aanwezigheid van Christus in de wereld moeten zijn en al zijn. Er is geen ander teken van Gods goedheid, van Gods barmhartigheid, van Gods liefde, dan wat door ons heen gaat. Wat is dus onze taak voor de komende jaren? Christus' werkelijke aanwezigheid in de wereld te zijn.

* * *

Regina Coeli

Zaterdagmiddag 28 april

Bij het binnenkomen en het verlaten van de zaal:

Antonín Dvořák, Trio n. 4 in E mineur, op. 90, 'Dumky'

Trio van Praag

'Spirto Gentil' n. 26, Cooperativa Editoriale Nuovo Mondo-Universal

■ TWEEDE OVERWEGING

Julián Carrón

'Zalig de ogen die zien wat gij ziet'

Zoals jullie gehoord zullen hebben, is vannacht de kleine Alfie gestorven.¹⁰¹ De Paus heeft zojuist deze tweet laten uitgaan: 'Ik ben diep geraakt door de dood van de kleine Alfie. Vandaag bid ik speciaal voor zijn ouders, terwijl God de Vader hem opneemt in zijn tedere omhelzing'.

Laten we gaan staan en een gebed zeggen.

Eer aan de Vader...

Veni Sancte Spiritus, veni per Mariam.

1. Waarom vinden we het zo moeilijk om de aanwezige Christus te herkennen?

Het parcours dat we vanmorgen hebben afgelegd heeft ons Gods talloze initiatieven laten zien om te laten doordringen in het hart van de mensen wat voor de rede evident zou moeten zijn: 'De Heer is alles'. Bij de moeilijkheden die we tijdens deze geschiedenis naar boven hebben zien komen, is er in onze tijd nog eentje bijgekomen, die de weg nog veeleisender maakt. In zijn encycliek *Lumen fidei* vat paus Franciscus de aard van deze moeilijkheid samen: 'Onze cultuur heeft dit besef van concrete aanwezigheid van God en van zijn handelen in de wereld verloren. Wij menen dat God zich enkel aan de andere zijde, op een ander niveau van de werkelijkheid bevindt; gescheiden van onze concrete relaties. Indien dit echter zo zou zijn, indien God niet bij machte was om in de wereld handelend op

¹⁰¹ Na polemieken en confrontaties, appels en beroepen bij de rechtbank, is op 28 april 2018 de zaak van Alfie Evans, het kindje van 23 maanden dat wegens een moeilijk diagnoseerbare, ernstige neurodegeneratieve ziekte in Liverpool opgenomen was, ten einde gekomen. De rechter van het hoogste tribunaal van Engeland had gelast dat Alfie losgemaakt moest worden van de apparatuur die hem in leven hield.

te treden, zou zijn liefde geen echte kracht zijn die echt werkelijkheid voor ons wordt, en daarom zou het niet eens echte liefde zijn, die in staat is om het geluk te voltooien dat ze belooft. Dan zou het ook geen verschil maken of men erin gelooft of niet'.¹⁰²

Voor deze moeilijkheid had don Giussani ons jaren geleden al gewaarschuwd. Want 'het is onmogelijk binnen een algemene context te leven zonder erdoor beïnvloed te worden', we moeten beseffen in wat voor werkelijkheid we leven, in wat voor cultureel moment we geboren zijn. 'Wijzelf hebben deel aan die mentaliteit die God opvat als abstract of vergeet of zelfs ontkent. Zo komen wij er in de praktijk, existentieel toe', vervolgt don Giussani, 'te ontkennen dat 'God alles in alles' is',¹⁰³ ook al erkennen we aan de kant te staan van degenen die beweren dat Hij bestaat.

Hoe heeft deze ontkenning van Gods concrete aanwezigheid in de werkelijkheid in ons bestaan opgeld kunnen doen? De *ontkenning* van het feit dat 'God alles in alles' is, ligt aan een irreligiositeit die de vorming van de Europese volkeren vreemd is'. Deze irreligiositeit 'begint, zonder dat iemand het in de gaten heeft, met een afstand die ontstaat tussen God als oorsprong en betekenis van het leven (dus relevant voor de dingen die gebeuren, voor de menselijke wederwaardigheden) en God als denkfeit'.¹⁰⁴ Aan het begin van de ontkenning is er dus een afstand: een afstand tussen God en de ervaring. Heel het parcours van vanochtend was geen *prolegomenon*, geen woordje vooraf bij het discours. Het was veeleer de poging om te laten zien hoe God zich als 'de Heer' aanwezig heeft gemaakt middels Zijn handelen in de geschiedenis, zodat de mensen Hem niet zouden losmaken van hun ervaring.

Maar – attentie – de wortel van deze afstand zit in een bepaalde manier om de relatie tussen rede en ervaring op te vatten, in een bepaald gebruik van de rede. Don Giussani zegt: 'De substantie van de kwestie wordt verhelderd in de strijd die zich ontwikkelt over de manier om de *relatie tussen rede en ervaring* te begrijpen'. In de ervaring, komt de werkelijkheid – 'een werkelijkheid die ons gegeven wordt, waar je tegenaan loopt, [die] niet door ons gecreëerd wordt' – naar boven voor onze menselijke blik. Wat is dus de rede? 'Ze dat niveau van de schepping waarop deze zich bewust is van zichzelf [...]. Dit zelf-bewustzijn genereert de definitie van rede'.¹⁰⁵ Welnu, precies dat is aangetast: de rede is geen bewustzijn meer van de werkelijkheid die zich in de ervaring laat zien, ze is 'maat' geworden van de werkelijkheid; de rede is begonnen haar eigen grenzen op te leggen aan de ervaring, dat wil zeggen de ervaring te onderwerpen aan haar eigen 'maatstaven'.

¹⁰² Franciscus, Encycliek *Lumen fidei*, 17.

¹⁰³ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, op. cit., p. 105.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ *Ibid.*, pp. 106-108.

Om opnieuw te ontdekken dat ‘God alles in allen’ is, is daarom in de eerste plaats ‘een hartelijke herneming van het woord ‘rede’ [nodig], het meest verwarde woord in het moderne discours’. Want als de rede verkeerd gebruikt wordt, wordt heel onze weg van kennis gecompromitteerd. We zien het aan de gevolgen. ‘Als de rede verkeerd gebruikt wordt, als ze gebruikt wordt als maat, dan vinden er [...] drie mogelijke ernstige reducties plaats die invloed hebben op al onze gedragingen¹⁰⁶ en die zelfs hun weerslag hebben op de manier waarop we het christendom opvatten en beleven, dat wil zeggen op onze relatie met wat we ontmoet hebben. Laten we beginnen met de eerste.

a) *In plaats van een Gebeurtenis, de ideologie*

De eerste reductie betreft het grote alternatief in onze relatie met de werkelijkheid: zoals we gezegd hebben bij de Opening van het Jaar is het vertrekpunt ofwel datgene wat gebeurt ofwel een indruk van ons, een vooroordeel. ‘Zonder dat de mens het in de gaten heeft, dringt er in zijn oordeel over de dingen als het ware een reeds gehoord discours binnen, iets wat hij gevoeld heeft, dat wil zeggen een vooroordeel’; men gaat uit van het vooroordeel, in plaats van uit te gaan ‘van de feitelijke situatie, van de suprematie van het feit dat we bestaan, van de dingen zoals ze gebeuren, van de dingen waar we tegenaan lopen’,¹⁰⁷ van de gebeurtenissen.

Uitgaan van het vooroordeel en niet van iets wat gebeurt, dus de invloed van het rationalisme, heeft zijn weerslag op de manier waarop we het christendom begrijpen, realiseert een reductie van zijn natuur: het christendom is niet langer ‘een voorbijkomen, dag na dag, van de Aanwezigheid [...], van het oorspronkelijke Feit, maar de reductie ervan tot een abstract *a priori*’.¹⁰⁸ Wanneer echter het christendom ‘overgebracht wordt als opvatting, als leer, als manier om op te vatten en te behandelen, wordt ook het christendom een ideologie’.¹⁰⁹ Wat hebben deze dingen, die don Giussani ons zegt, met ons leven te maken? Alles, want wanneer het christendom gereduceerd wordt tot ideologie, is het niet meer in staat ons leven te veranderen, vorm te geven aan onze relatie met de werkelijkheid. En dan kunnen we alles weten en tegelijkertijd verstikt raken in de werkelijkheid. Het is een risico voor ons: wij kunnen de beweging reduceren tot ‘wat we al weten’, tot een ideologie, tot een door ons beheerst discours, dat wil zeggen we kunnen de Gebeurtenis vervangen door ons vooroordeel. Of we willen of niet, eenieder laat het zien aan de manier waarop hij zich in de werkelijkheid beweegt.

¹⁰⁶ *Ibid.*, pp. 108-109.

¹⁰⁷ *Ibid.*, pp. 109-111.

¹⁰⁸ *Ibid.*, p. 67.

¹⁰⁹ L. Giussani, ‘Avvenimento e responsabilità [Gebeurtenis en verantwoordelijkheid]’, in: *Tracce-Litterae Communionis*, april 1998, p. III.

Eén van jullie schrijft: 'Op een dag kwam ik 's avonds heel verdrietig en verbit- terd thuis vanwege een bepaalde situatie op het werk. Moe, pak ik de tekst van de Dag van de Opening van het Jaar in handen, en ik lees: 'Het vertrekpunt van de christen is een Gebeurtenis. Het vertrekpunt van de anderen is een bepaalde in- druk die ze hebben van de dingen'. Voor mij, op die dag, was de Gebeurtenis het allerlaatste wat in mijn gedachten was gekomen. Ze was er gewoon niet geweest!' Die omstandigheid maakte dat ze zich afvroeg 'waarom die mij zelfs helemaal niet in gedachten was gekomen', hoe het komt dat de Gebeurtenis losgerukt was van haar ervaring, van de manier waarop ze zich verhiel tot de werkelijkheid, en 'wat het wilde zeggen dat voor een christen de Gebeurtenis het vertrekpunt is in iedere relatie'. Om te kunnen antwoorden op deze vragen is ze toen begon- nen naar haar eigen ervaring te kijken en heeft ze beseft dat 'er omstandigheden gebeuren, ook heel moeizame en problematische, waarin ik merk op te staan en beschikbaar ben voor het Mysterie. Wanneer ik ze het hoofd bied, voel ik me niet moe, voel ik me niet gebroken, sterker nog, voel ik me zekerder van wie ik ben en van Wie mijn leven leidt. Het verschil tussen de twee manieren van de omstandig- heden het hoofd bieden zit hem dus in het feit dat in bepaalde omstandigheden ik merk dat ik totaal ongewapend ben en de enig mogelijke positie de vraag is. Ik ben dan arm. In andere weet ik het al, weet ik al wat juist is, wat er gedaan moet worden. Dit begrepen te hebben heeft voor mij een venster geopend op de bete- kenis van de armoede. Ik heb de relatie gezien tussen armoede en Gebeurtenis. Enkel een behoeftige, open geest, kan de Gebeurtenis herkennen die nu aan het gebeuren is'. Alleen wanneer we erkennen dat we arm zijn, alleen wanneer we iets nodig hebben, beseffen we wat er vóór ons aan het gebeuren is.

Alles verandert wanneer het christendom het gebeuren van Christus is, een gebeurtenis, wanneer het niet gereduceerd wordt tot een discours, maar een feit in ons leven is.

Een lerares, die toegeeft alles te hebben (twee mooie dochters, een goede weg- gezelschap, een zekere economische welstand, gezondheid, reizen enzovoorts), raakt verbaasd over de diversiteit van een collega die bij de beweging is: al heeft ze alles, toch 'ontbreekt' haar iets wat haar collega 'in overvloed' heeft. De lera- res is vooral geraakt door het feit dat haar collega van de beweging kalm heeft kunnen blijven te midden van allerlei onrecht dat ze heeft moeten ondergaan en nog in staat is positief te kijken naar personen die haar toch leed berokkend hebben. Dan nodigt onze vriendin haar uit om deel te nemen aan het leven van de beweging en gaat ze naar een assemblee over de Geestelijke oefeningen, leest het boekje en gaat dan naar de Opening van het jaar; dit verandert haar zodanig dat haar echtgenoot en vrienden versteld staan. Zelfs haar leerlingen vragen haar wat haar overkomt. En het laat de collega van de beweging niet onverschillig dat ze zich tegenover een dergelijke verandering bevindt; ze schrijft me: 'Als het voor

deze vrouw een begin is, is het ook voor mij een begin, van het besmet me, het geeft me de eenvoud van de ontmoeting terug. Ik wil met haar omgaan, want in haar gezicht, in haar verbazing, in haar vreugde zie ik Christus gebeuren. En het is gemakkelijk om 'Jij' te zeggen, het wordt heel gemakkelijk. Enkele dagen geleden, toen we met ons groepje schola deden, gingen we anders weg dan we gekomen waren, allemaal blij, heel blij. Het was evident dat Christus aanwezig was, het gebeurde in haar en besmette ook ons: het gebeurde ook in ons omdat we het zagen gebeuren. Het gebeurt! Je hoeft er alleen maar bij te staan en het te zien. Ik zie ook, zoals jij in de tekst van de Opening van het Jaar zegt, dat we verschillende houdingen kunnen aannemen tegenover wat er gebeurt; we kunnen ook zeggen: 'Goed, mooi, het is haar begin', en het onmiddellijk analyseren, in plaats van ernaar te kijken, het te herkennen als de door God gekozen methode om zich op dit precieze moment mee te delen. Maar wanneer we ook maar een beetje blijven kijken naar wat er gebeurt, is het heel moeilijk je te onttrekken aan de besmetting. Hetgeen iets allereenvoudigst is. In het begin was het zo!

Attentie, laten we de dingen niet door elkaar halen: de gebeurtenis is geen emotie die we voelen. 'Ik zou een onbehagen willen uitdrukken dat ik merk te hebben tijdens de schola', schrijft iemand van jullie, 'want het lijkt me dat men ertoe neigt de gebeurtenis te identificeren met wat in ons ook maar een emotie genereert, of het nu een mooie dag is, een 'kopje koffie in goed gezelschap' (dat wil zeggen alle keren dat we ons in ons gezelschap goed voelen), een vriendelijkheid die iemand ons bewijst. In mijn ervaring herken ik de christelijke gebeurtenis enkel dan wanneer ik, in wat er gebeurt, de onmiskenbare trekken van Jezus zie, dat wil zeggen erken dat wat er aan het gebeuren is, mogelijk gemaakt wordt door Jezus van Nazaret, tweeduizend jaar geleden geboren uit Maria, gestorven, verrezen en nu levend, omdat wat ik zie anders menselijk onmogelijk zou zijn geweest. En het is niet gezegd dat het per se om iets uitzonderlijks moet gaan, het kan ook een eenvoudig gebaar van gratuïteit zijn dat echter, in zijn context, werkelijk uitzonderlijk blijkt te zijn, of het vermogen elke ochtend opnieuw te beginnen waar het leven dat je aan de grond nagelt enkel cynisme en scepticisme zou voortbrengen'.

En wat hebben deze brieven gemeen? De overwinning op de abstractheid. Het christendom is geen abstract *a priori* dat in onze geest woont, maar een Feit, zoals tweeduizend jaar geleden, waar je naar kunt kijken en dat je kunt volgen, dat ons besmet en ons verandert. Hoe hebben deze personen Christus leren kennen? Door Zijn gebeuren in hun ervaring, voor hun ogen.

Hoe kan men dan uit de ideologie geraken, uit de reductie van het christendom tot ideologie? Enkel dankzij het opnieuw gebeuren van Christus' gebeurtenis hier en nu. Enkel het christendom dat opnieuw voorgesteld wordt als gebeurtenis kan ons losrukken uit het vooroordeel, uit de ideologie.

b) *Reductie van het teken tot schijn*

Wanneer we in onze relatie met de werkelijkheid vertrekken vanuit onze vooroordelen of de ideologie, zegt don Giussani, dan bepaalt dat een tweede reductie, namelijk die van het teken tot schijn. De ideologie verstikt, onderdrukt de provocatie van de werkelijkheid. 'Als de mens toegeeft aan de heersende ideologieën, [...] dan wordt er [...] een scheiding tussen teken en schijn gerealiseerd; daaruit volgt de *reductie van het teken tot schijn*. Hoe meer je je bewust bent van wat het teken is, des te meer begrijp je [...] hoe rampzalig het is als het teken gereduceerd wordt tot schijn. Het teken is [zoals we altijd gezegd hebben] de ervaring van een in de werkelijkheid aanwezige factor die mij naar iets anders verwijst. Het teken is een ervaarbare werkelijkheid waarvan de betekenis een andere werkelijkheid is'.¹¹⁰

Ieder van jullie kan onmiddellijk de aard van de ramp begrijpen waarover Giussani spreekt: stel je voor dat jullie kind elk gebaar dat jullie, ouders, jegens hem verrichten, zou reduceren tot schijn! Als het zou blijven stilstaan bij de schijn, zou het die niet waarnemen als teken van iets anders, namelijk van jullie liefde voor hem. 'Het is niet redelijk, maar alle mensen zijn ertoe geneigd, door de last van de erfzonde die op hen drukt, slachtoffer te worden van de schijn, van wat schijnt, want het lijkt de gemakkelijkste vorm van de rede. Een bepaalde geesteshouding doet ongeveer dat met de werkelijkheid van de wereld en van het bestaan (de omstandigheden, de relatie met de dingen, een gezin dat gerund moet worden, kinderen die opgevoed moeten worden...): ze voelt er de schok van, maar ze legt het menselijke vermogen stil om erin binnen te gaan, op zoek naar de betekenis, waartoe het feit zelf van onze relatie met de werkelijkheid de menselijke intelligentie onmiskenbaar aanspoort'.¹¹¹

In deze context citeert Giussani Finkielkraut, die, Hannah Arendt aanhaalend, opmerkt: 'De ideologie [...] is niet het naïeve aanvaarden van het zichtbare, maar het intelligente onttronen ervan'.¹¹² En Giussani becommentarieert: 'De ideologie is de verwoesting van het zichtbare, de eliminatie van het zichtbare als zin van de dingen die gebeuren, de uitholling van wat men ziet, aanraakt, waarneemt. Daardoor heeft men nergens meer enige relatie mee'.¹¹³

We weten allemaal hoe gemakkelijk wij allemaal wegglijden in dit 'onttronen' van het zichtbare, in het uithollen van wat er gebeurt, waardoor niets nog tot ons spreekt, alles vlak wordt. Zelfs de meest eclatante tekens worden gereduceerd tot schijn. Wij zijn hier niet de enigen in, sterker nog, we hebben illustere voorgangers.

¹¹⁰ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, op. cit., p. 112.

¹¹¹ *Ibid.*, pp. 112-113.

¹¹² A. Finkielkraut, *L'umanità perduta. Saggio sul XX secolo [De verloren mensheid. Essay over de 20e eeuw]*, Atlantide: Rome 1997, p. 88; vgl. H. Arendt, *Le origini del totalitarismo [De oorsprong van het totalitarisme]*, Comunità: Milaan 1996, pp. 645, 649.

¹¹³ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, op. cit., p. 113.

De leerlingen waren getuige geweest van twee werkelijk opzienbarende tekens van Jezus: twee broodvermenigvuldigingen. Maar enkele dagen later blijkt uit de manier waarop ze reageren, dat ze – misschien onbewust, net als wij dat doen – die feiten gereduceerd hadden. ‘Zij hadden [...] vergeten brood mee te nemen, zodat zij niet meer dan één brood bij zich in de boot hadden’. Jezus gaf hun een waarschuwing, zei dat ze zich moesten wachten voor het zuurdeeg van de Farizeeën en van Herodes. Zij dachten dat hij zo sprak omdat ze maar één brood bij zich hadden. Toen begonnen ze ‘onder elkaar’ te discussiëren ‘omdat zij geen brood hadden’.¹¹⁴ Ze beseften niet dat ze een reductie hadden verricht. Klaarblijkelijk was het wonder van de broodvermenigvuldiging voor hen geen gelegenheid geweest om ervaring op te doen van Christus, om hun kennis van Hem te laten toenemen. Want aan de manier waarop ze discussiëren over hun gebrek aan brood zie je hoe ze, door bij de schijn te zijn blijven staan, niet begrepen hadden wie die man was die daar bij hen was. Let op, want in dit geval telt de rechtvaardiging die we gewoonlijk gebruiken, niet: ‘Als hij tegenover ons zou staan – zo denken we –, dan zou de schijn niet het overwicht hebben en zou het gemakkelijk zijn Christus te herkennen’. In deze episode van het Evangelie is Jezus daar met hen op de boot, in vlees en bloed. Maar deze aanwezigheid van Hem brengt hen er niet toe op te houden te discussiëren: dat Jezus op de boot is, is irrelevant voor hun bezorgdheid over hun tekort aan brood. Het is indrukwekkend!

Hoe helpt Jezus hun nu om te groeien, om uit hun reductie van het teken tot schijn te komen? Hij verricht niet een ander wonder – ze hadden er al veel gezien en hadden niet begrepen, wat voor nut zou het hebben er nog één te doen? – en hij legt evenmin aan hen uit wie Hij is. Jezus spoort hen aan niet bij de oppervlakte te blijven door hen uit te dagen met vragen. Het is indrukwekkend hoe Hij zich gedraagt. Jezus ‘bemerkte [hoe ze discussieerden] en sprak: ‘Wat bespreekt ge daar onderling? Dat Ik dit gezegd heb, omdat ge geen brood hebt? Begrijpt en verstaat ge het dan nog niet? Is uw geest dan zo verblind? *Ge hebt toch ogen: ziet ge dan niets? ge hebt toch oren: hoort ge dan niets?* En herinnert ge u niet, hoeveel korven vol brokken gij hebt opgehaald, toen Ik voor de vijfduizend die vijf broden heb gebroken? Zij antwoordden Hem: ‘Twaalf’. ‘En hoeveel manden vol brokken hebt gij opgehaald, toen met die zeven voor de vierduizend?’ En zij antwoordden: ‘Zeven’. Daarop zei Hij hun: ‘Begrijpt ge het dan nog niet?’¹¹⁵ Zo daagt Jezus hen uit om tot de bodem te gaan van wat ze gezien hebben, opdat ze uit de opgedane ervaring de kennis van Hem tevoorschijn trekken. Hij voedt hen ertoe op in de diepte te kijken van wat ze gezien hadden en zagen. Anders zouden ze elk ander wonder dat Hij gedaan zou hebben, blijven reduceren.

¹¹⁴ Vgl. *Mc* 8,14-16.

¹¹⁵ *Mc* 8,17-21.

Jezus provoceert dus zijn leerlingen tot een volledig gebruik van hun rede: dat is wat ze nodig hebben om het teken niet te reduceren tot schijn. En een volledig gebruik van de rede impliceert een open houding ('die levende openheid voor het object die affectie wordt'),¹¹⁶ wat de oorspronkelijke houding is waarin we geschapen zijn. Daarom, zegt don Giussani, heeft 'de kern van het kenprobleem van de mens niets te maken [...] met een bepaald intelligentieniveau. [...] De kern van het probleem is in werkelijkheid een juiste positie van het hart, [...] een moraliteit':¹¹⁷ in plaats van een verblinde geest, een hart van steen, dat zich door niets en niemand laat raken, een hart van vlees, wijd open, dat zich laat verwonden door de werkelijkheid. Want de mens 'ziet met de ogen van zijn rede in de mate dat zijn hart open-staat-voor, in de mate dus dat zijn affectie de openheid van zijn ogen ondersteunt [...]. Het oog van de rede ziet dus in de mate dat het ondersteund wordt door de affectie, hetgeen reeds het spel van de vrijheid uitdrukt'.¹¹⁸

Maar dit vermogen om hun rede tot op de bodem op te wekken is een manier waardoor de diversiteit van Christus, zijn uitzonderlijkheid, zijn 'goddelijkheid' zich openbaart. Laten we ons voorstellen hoe ze zich hebben moeten afvragen: 'Wie is dat toch die in staat is onze rede zó open te stellen en die ons in staat stelt de betekenis van de dingen te laten vatten die we gezien hebben zonder ze echter begrepen te hebben?' Hetzelfde als wat ook wij, tweeduizend jaar later, met don Giussani hebben ervaren. Als we niet tot deze openheid zouden zijn opgevoed, als we daar niet voortdurend toe zouden worden opgevoed, zouden we niets zien, zelfs niet datgene wat vlak voor onze neus is, tenzij gereduceerd.

Zo werd hun onvermogen om te begrijpen voor de leerlingen een extra gelegenheid om Jezus beter te leren kennen. Want zonder Zijn aanwezigheid zouden ze niet begrepen hebben. Het is Zijn aanwezigheid die, door hun rede wijd te openen, door hen te provoceren tot een juiste houding van het hart, hen de aard van het door Jezus verrichte gebaar laat begrijpen. Ook wij kunnen Jezus leren kennen door het feit dat Hij, middels het menselijke instrument waarvan Hij zich bedient, ons naar de werkelijkheid laat kijken zonder dat we blijven steken in de schijn. Anders verdwijnt God van de horizon van ons bestaan. En niet omdat God er niet is. Het is niet zo dat Jezus er niet was en dat de leerlingen niet twee opzienbarende wonderen gezien hadden! Het probleem is dat ze niet wijd open stonden om de tekens te begrijpen tot in hun ontstaanspunt. Als dus Zijn aanwezigheid niet nu gebeurt en als wij niet beschikbaar zijn om erop in te gaan, dan zien we, al hebben we alle Evangelies en alle teksten van don Giussani tot onze beschikking, gewoon helemaal niets.

¹¹⁶ S. Alberto - J. Prades - L. Giussani, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, Rizzoli: Milaan 1998, p. 30.

¹¹⁷ L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, Betsaida: 's-Hertogenbosch 2017, p. 59.

¹¹⁸ S. Alberto - J. Prades - L. Giussani, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 30.

‘Ik schrijf je om je te bedanken voor de weg die we aan het gaan zijn, want mijn toebehoren aan de beweging heeft mijn leven ten diepste veranderd. Behoren tot de Fraterniteit is een steeds diepere band aan het worden die me bevrijdt van mijn beelden en van de beelden van de mensen om me heen. Het is alsof ‘wie ik ben’ juist door dat toebehoren heen gaat. Dáár ontdek ik mezelf en leer ik me steeds beter en op onverwachte wijze kennen. De laatste keer heb je me heel erg geprovoceerd met wat je vertelde over de vreugde, maar dikwijls doe ikzelf het werk niet dat me toestaat de oorsprong van deze vreugde te herkennen’. Zoals het gebeurde met de leerlingen. ‘Alleen zo kan Jezus vertrouwd worden en ik zweer je dat het de dringende nood is die ik heb, want alleen wanneer ik Hem erken, word ik weer aanwezig voor mezelf, aanwezig en gepassioneerd omdat ik gewild ben, en dan beginnen de dingen opnieuw tot me te spreken’ – dat wil zeggen het leven is een ander leven. ‘En de relatie met Hem overwint alles’.

Wat heeft haar er zeker van gemaakt dat ze uitgekomen is bij de oorsprong van haar ontmoeting met de beweging, met datgene wat haar gegeven wordt? Het feit dat de dingen opnieuw tot haar beginnen te spreken, vol betekenis zijn, zoals het gebaar van liefde van je vrouw naar jou of naar jullie kind toe. Zij is weer aanwezig geworden voor zichzelf en zo heeft ze de werkelijkheid echt erkend. Enkel de aanwezige gebeurtenis van Christus overwint de ideologie, dat wil zeggen de reductie van wat we zien. ‘De ideologie neigt ertoe als concreet te bevestigen wat verschijnt, en wat verschijnt is enkel wat men ziet, voelt, aanraakt. Maar de eigenlijke manier van kijken van de mens is de rede, die het contact van het ik met datgene waarop het stuit beïnvloedt (terwijl ze het intact laat), door het te verhelderen en te beoordelen, dat wil zeggen het ding te herkennen als refererend aan iets anders; want je kunt enkel oordelen als er een hypothiseerbare diepte is’.¹¹⁹

c) *Reductie van het hart tot gevoel*

De derde reductie komt aan de oppervlakte uit wat we tot nu toe gezegd hebben: het gaat om de reductie van het hart tot gevoel. Het is treffend dat Jezus’ provocatie aan de leerlingen op de boot was: ‘Is uw geest dan zo verblind [in het oorspronkelijke Grieks (en de Italiaanse vertaling): ‘hebt ge een verhard hart?’ – *mp*]. We begrijpen de betekenis van het woord ‘hart’ als we vervolgens kijken naar de vraag: ‘Begrijpt en verstaat ge het dan nog niet?’ Voor Jezus, zoals voor de hele bijbelse traditie, heeft het hart een kenfunctie. Zonder het hart kun je niet begrijpen. ‘Tot op deze dag – zegt het boek Deuteronomium – heeft de Heer u geen hart gegeven om te verstaan’.¹²⁰ Juist het gebruik van het hart staat toe de feiten te begrijpen. Giussani heeft de kwestie in haar diepte gevat. ‘De feiten –

¹¹⁹ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, op. cit., p. 114.

¹²⁰ Vgl. *Dt* 29,3.

de feiten die ‘de oorspronkelijke Gebeurtenis [doen] herleven’ – moeten ‘gelezen worden met het hart, dat wil zeggen met de affectief geëngageerde rede’.¹²¹

Het tegenovergestelde van een affectief geëngageerde rede is, zoals de derde premisse van *Het religieuze zintuig* zegt, hersenen die ‘dood en begraven’¹²² zijn – het staat er letterlijk zo – tegenover wat er gebeurt, zoals we gezien hebben bij de leerlingen op de boot. ‘O onverstandigen, die zo traag van hart zijt in het geloof aan alles wat de profeten gezegd hebben!’¹²³ zegt Jezus tot de leerlingen bij Emmaüs. Wanneer we ‘traag van hart’ zijn, is onze blik ‘dood en begraven’ voor het gebeuren van de dingen.

Don Giussani geeft aan waar de kern van de derde reductie in zit: ‘We nemen ons gevoel in plaats van ons hart als de ultieme motor, als de ultieme reden van ons handelen’. Wat betekent dat? Dat ‘onze verantwoordelijkheid vergeefs gemaakt is juist door toe te geven aan het gebruik van het gevoel als prevalent boven het hart, aldus het begrip hart reducerend tot dat van gevoel. Maar het hart vertegenwoordigt en handelt als de fundamentele factor van de menselijke persoonlijkheid; het gevoel niet, want als hij alleen het gevoel neemt, handelt hij reactief, uiteindelijk dierlijk’.¹²⁴ Zoals Pavese schrijft: ‘Ik heb nog niet begrepen waarin de tragiek van het bestaan ligt [...]. Toch is het zo duidelijk: ik moet vechten tegen die wellustige overgave en ophouden mijn gemoedstoestanden te beschouwen als doeleinden op zichzelf’.¹²⁵

Giussani vervolgt: ‘Het hart geeft de eenheid aan van gevoel en rede. Het impliceert een opvatting van de rede die niet geblokkeerd is, een rede volgens heel de weidsheid van haar mogelijkheden: de rede kan niet handelen zonder wat men affectie noemt’. Daarom is het hart – als eenheid van gevoel en rede – ‘de voorwaarde voor de gezonde verwezenlijking van de rede’. Deze zin van Giussani heeft mij altijd getroffen: ‘Voorwaarde voor de rede om rede te kunnen zijn is dat de affectiviteit haar binnengaat en zo heel de mens in beweging zet’.¹²⁶ Als dat niet gebeurt, zien we alles gereduceerd.

Hoe uit de reductie van het hart tot gevoel te geraken? Wat maakt de gezonde verwezenlijking van de rede mogelijk? Een aanwezigheid. Het gaat er niet om een bepaalde *training* te volgen. Alleen een affectief aantrekkelijke aanwezigheid, zeiden we vanmorgen, die dus het vermogen heeft heel onze affectiviteit aan te trekken tot we ons eraan vasthechten, kan onze rede verruimen, volgens haar ware natuur van totale opening op de werkelijkheid, zoals de Emmaüsgangers

¹²¹ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, op. cit., p. 66.

¹²² G. Giusti in L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, op. cit., p. 59.

¹²³ *Lc* 24,25.

¹²⁴ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, op. cit., pp. 116-117.

¹²⁵ C. Pavese, *Leven als ambacht. Dagboeken en brieven*. De Bezige Bij: Amsterdam 2003, p. 47.

¹²⁶ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, op. cit., p. 117.

overkwam toen ze onderweg Jezus ontmoetten. Dit, wat intellectueel moeilijk te begrijpen lijkt, snap je heel gemakkelijk wanneer het gebeurt. Het is de aanwezigheid van de moeder die, door heel de affectie van het kind aan te trekken, zijn rede verruimt. We verrassen het in de verbaasde, totaal open blik van het kind wanneer zijn moeder naar hem toekomt. En het is juist die wijd opgesperde blik, opgewekt door de liefdevolle aanwezigheid van de moeder, die hem toestaat zijn moeder te herkennen voor wat ze is, in heel de diepte van goedheid die zij in zich bergt. Denken we nog eens aan de Emmaüsgangers: 'Brandde ons hart niet in ons, terwijl Hij onderweg met ons sprak?'¹²⁷ Wanneer het gebeurt, is het zeer gemakkelijk het te herkennen. Eerst begrepen ze niet; dan komt Hij, 'men komt weer bij'¹²⁸ en alles begint weer. Waaraan zie je dat ze begrepen hebben en dat dat branden van hun hart geen sentimentalisme is? Uit het feit dat de twee 'onmiddellijk' naar Jeruzalem terugkeerden. Het is altijd een nieuwe inzet in de werkelijkheid die ons zegt dat er iets gebeurd is.

Enkel een hart dat opgevat en beleefd wordt als rede en affectie, dat wil zeggen niet gereduceerd wordt tot sentiment, kan het ware onderscheppen en herkennen. Maar om dit hart volledig op te wekken is er een aanwezigheid nodig: Zijn aanwezigheid. Een hart dat zo opgewekt is kan niet vals spelen wanneer het zich tegenover het ware bevindt, tenzij door zichzelf tegen te spreken. Daarom is de beslissende hulp van Christus voor de weg van de mens het opwekken van zijn hart. Soms zet hij het alleen maar met een paar vragen opnieuw in beweging: 'Begrijpen jullie het nog niet?', daarmee onze luiheid verhinderend het overwicht te hebben. Door te gebeuren wekt Christus het hart van de mens zó op dat hij het toestaat Zijn aanwezigheid, dat wil zeggen het ware, te herkennen, zodat het het niet kan verwarren met enig ander vervangingsproduct. Welke imitatie van het ware dan ook – altijd nep – wordt ontmaskerd.

2. De behoefte aan een plek die ons de oorspronkelijke blik teruggeeft

Uit wat we gezien hebben komt onze behoefte naar voren aan een plek die ons een oorspronkelijke, wijd opengesperde blik teruggeeft en deze ondersteunt.

Wat kan de beschreven reducties overwinnen, die ons als het ware bijziend naar de werkelijkheid laten kijken? Zij worden enkel overwonnen door een gebeurtenis. Paradoxaal genoeg kunnen deze zelfde reducties, die we dikwijls in ons aantreffen als iets wat ons verstikt, gelegenheden worden voor de zelfopenbaring van Christus vóór ons, en dus voor een kennis van Hem die niet losgemaakt is van de ervaring. Om uit de beschreven reducties te komen hebben we het immers nodig tegen Zijn

¹²⁷ Vgl. *Lc* 24,32.

¹²⁸ Vgl. 'La mente torna [Ik kom weer bij]', tekst G. Mogol, muziek L. Battisti.

aanwezigheid aan te lopen. Dit betekent dat wij Christus leren kennen vanuit het binnenste van een ervaring waarin wij de overwinning daarop zien.

Terwijl Hij ons bevrijdt van de bijziendheid waarmee we gewoonlijk naar de werkelijkheid kijken, laat Christus een ik opstaan met een tot dan toe ongekend kenvermogen. Daarom is het enige ware alternatief voor de ideologie geen doctrine of ethiek – die niet in staat is de rede te verruimen; want we kunnen veel gestudeerd hebben of ethisch ‘goed’ worden en toch gesloten blijven –, maar een nieuw ik, voortgebracht door een gebeurtenis, dus een ik dat in staat is niet te blijven steken in de gereduceerde mechanismen van onze gewone manier van kennen (zoals gebeurd is met het Catalaanse meisje dat we dikwijls geciteerd hebben, dat bij gelegenheid van het Referendum de totaliserende pretentie van de ideologie ontmaskerde).

Hoe dikwijls hebben we elkaar gezegd dat het ik wakker wordt uit zijn sluimering, uit zijn reductie, in een ontmoeting! ‘De persoon hervindt zichzelf in een levende ontmoeting’.¹²⁹ De persoon die geboren wordt in de ontmoeting is een nieuwe schepping. Dat zie je allereerst aan het kenvermogen dat hij verwerft. ‘De nieuwe schepping heeft een nieuwe *mens* (*noûs*, in het Grieks), een vermogen om de werkelijkheid te kennen dat anders is dan dat van de anderen’.¹³⁰

Dit zich ‘hervinden’ van het ik gebeurt niet enkel in het begin en eens en voor al. Zoals we in de geschiedenis van het volk van Israël gezien hebben en in de ervaring van de leerlingen, staan we altijd en voortdurend bloot aan het risico terug te vallen in de reductie van ons ik en van de blik die we hebben op de werkelijkheid. Hoe kan deze nieuwe schepping, die de werkelijkheid anders leert kennen, dan moment voor moment levend blijven? Dat kan enkel gebeuren als Christus gelijktijdig blijft, op een plaats, en wij ons niet van Hem losmaken. We hebben dat al in herinnering geroepen: ‘De nieuwe kennis impliceert [...] dat we gelijktijdig zijn met de gebeurtenis die haar voortbrengt en haar voortdurend ondersteunt’.¹³¹ Daarvan getuigde de eerste brief ik vanmiddag heb voorgelezen: ‘Toebehoren aan de beweging heeft mijn leven ten diepste veranderd [...], bevrijdt [me] van mijn beelden en van de beelden van de mensen om me heen. Het is alsof ‘wie ik ben’ juist door dat toebehoren heen gaat’. Om dat nieuwe kenvermogen te krijgen moet je je echter niet losmaken van de gebeurtenis die het voortbrengt. ‘Omdat deze oorsprong geen idee is maar een plaats, een levende werkelijkheid, is het nieuwe oordeel enkel mogelijk in een voortdurende relatie met deze werkelijkheid, dat wil zeggen met het menselijke gezelschap dat de aanvankelijke

¹²⁹ L. Giussani, *L'io rinasce in un incontro [Het ik wordt herboren in een ontmoeting]* (1986-1987), Bur: Milaan 2010, p. 182.

¹³⁰ S. Alberto - J. Prades - L. Giussani, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 74.

¹³¹ *Ibid.*, p. 75.

Gebeurtenis in de tijd verlengt'. 'Wie [daarentegen] voorrang geeft aan zijn eigen analyses of deducties, zal uiteindelijk de schema's van de wereld overnemen'. Dus, concludeert don Giussani, 'in de oorspronkelijke houding blijven waarin de Gebeurtenis de nieuwe kennis laat ontstaan is de enige mogelijkheid om zich zonder vooroordelen tot de werkelijkheid te verhouden, volgens de totaliteit van haar factoren'.¹³²

Als in ons leven niet voortdurend die Aanwezigheid gebeurt die ons opnieuw de ogen opent, als we haar niet herkennen en ons er niet aan hechten, verstart onze blik en zullen we uiteindelijk Gods concrete aanwezigheid in de wereld ontkennen, zoals de Paus zegt. Dit geldt niet alleen voor de anderen, maar allereerst voor ons.

Wanneer we een andere, werkelijk nieuwe vorm van kennis ervaren, is het gemakkelijk die diversiteit te herkennen als teken van Zijn aanwezigheid nu. Er zijn mensen zonder enige christelijke achtergrond die sensationeel, brandend bemerken wat een diversiteit van leven degenen hebben door wie Christus zich aanwezig maakt. Zij getuigen van heel de verbazing die dergelijke diversiteit in hen opwekt, zodat ze daardoor zelfs veranderen.

Een meisje van Indiase origine die de beweging ontmoet had in Madrid en toen in Italië op *Erasmus* ging en daarna naar India reisde en vervolgens naar Engeland, in een poging te vluchten voor alles wat haar overkomen was, schrijft aan don Nacho, de verantwoordelijke van de beweging in Spanje:

'Ik ben ervandoor gegaan naar India, om een beroemde filosofie te beleven. Ik had besloten daarheen te gaan in de veronderstelling dat ik daar het geluk gevonden zou hebben. Maar dat was niet zo. Het is een voortdurende teleurstelling geweest. Voortdurend. Ik dacht dat ze me beter zouden hebben weten uit te leggen wie ik ben, omdat er altijd ergens in me een knoop zit. Maar nee. Merkwaardig was dat ik elke dag probeerde te vergeten wat me overkomen was, maar de eerste personen aan wie ik dacht wanneer ik 's ochtends wakker werd waren die van CL die ik ontmoet had (jij, Anita, Gio, Javi, Marti, Emi, don Carrón). Ik spande me in om deze gedachten uit te wissen, maar ze waren telkens het eerste wat me in gedachten kwam wanneer ik mijn ogen open deed. Toen besloot ik naar Londen te gaan. Maar daar gebeurde hetzelfde. De hele tijd met die knoop van binnen, die op geen enkele manier verdween. Ik ben met verschillende jongens omgegaan, maar het hielp niet. Wanneer ik verkering had met andere jongens dacht ik enkel aan Gio', een jongen die ze hier in Italië gevonden had en met wie een relatie begonnen was, 'aan hoe hij van me gehouden had, aan hoe hij me behandeld had, aan hoe ik me de kostbaarste mens ter wereld gevoeld had toen ik met hem was, en aan hoe hij op een compleet andere manier naar elk detail van me keek. Toen dus Gio een keer naar Londen kwam, zei ik hem dat ik naar hem terug zou willen' – want ze

¹³² *Ibid.*

was ook van hem weggevlucht –, ‘maar toen zei hij me nee, want hij stond op het punt zijn leven toe te wijden aan God. Juist de laatste periode, waarin hij deze zo exclusieve relatie met God aan het beleven was, was de periode geweest waarin hij het meest van me gehouden had. Wat hij beleeft, moet iets heel reëls zijn dat het hem zo veranderd heeft, al begrijp ik het niet. Na deze periode in Londen heeft mijn moeder me uitdrukkelijk gevraagd geen contact meer met haar op te nemen, omdat het haar niet lukte het verdriet te verdragen dat ze mijn vader niet meer had’ – die was een paar jaar eerder overleden – ‘en ze kon niet iemand als ik hebben die haar zozeer aan hem herinnerde. Soms verblindt de pijn me zozeer dat het me niet meer lukt te zeggen dat er ergens iemand is die me aanvaardt’.

Maar de balans klopt niet! Want, zo vervolgt de brief dan toch, ‘er is iets wat ik niet kan ontkennen en wat mij ongelooflijk blijft lijken. Als ik op de een of andere manier denk aan iemand door wie ik kan zeggen dat ik me bemind voel, dan denk ik aan jullie. Ik herinner me dat aan het begin van heel mijn geschiedenis, toen ik de dingen las die Jezus zei en deed, ik ze niet als vreemd aanvoelde; ik hoorde, zag personen die waren zoals Hij, die spraken zoals Hij, die de mensen om hen heen behandelden zoals Hij ze behandelde. Dit is het enige wat jullie hebben dat anders is dan bij alle andere personen. En ik begin nu te beseffen dat er in jullie niets anders is dan in de rest van de wereld, behalve de ontmoeting met Christus! En hoe meer ik me afvraag waarom jullie de dingen doen, des te meer moet ik erkennen dat alles wat jullie doen verbonden is met de relatie met Hem. Waarom zou jij [Nacho] ervoor gekozen hebben niet te trouwen, geen kinderen te hebben? Over welke andere persoon dan ook zou ik kunnen denken dat hij niet goed bij zijn hoofd is, maar jij bent niet dom. Het is in deze feiten dat Christus nogmaals dicht bij mij komt, waar ik zie dat Hij geen bedenkfel, geen leugen kan zijn, al twijfel ik er ook duizend keer aan. Dit zijn de feiten die mij de hoop niet meer laten verliezen. Elke dag sta ik op, vragend te mogen zien dat Hij mij niet alleen laat. Ik kan niet beweren dat ik alleen ben. Dat kan ik niet. Tot mijn eigen verrassing zeg ik je de waarheid. Christus moest zijn zoals jullie, iemand die de anderen hielp om zichzelf te begrijpen, om naar de diepte van het eigen hart te kijken en te begrijpen wie men was: iemand was verloren en wanneer hij hem ontmoette, hervond hij zichzelf. Juist zoals mij overkomen is toen ik jullie heb leren kennen: ik begrijp mezelf, ik ken mezelf beter, daarvoor was ik als dood. Ik kan niet ontkennen dat ik aangekeken en behandeld ben zoals Christus de mensen behandelde en aankeek, zoals de kleine Zaccheüs, een type dat niets waard was, zoals ik. Het feit is dat het enige – het enige – wat al deze mensen gemeen hebben is dat ze allemaal – allemaal! – een persoonlijke en dagelijkse relatie hebben met Christus. Ik ben me nog van iets anders bewust geworden. Er is een klein puntje dat afhangt van mij; het lijkt niets voor te stellen, maar het is alles: dit alles wat ik je gezegd heb, te erkennen. Mijn persoon staat op het spel in de beslissing om te

vertrouwen dat dat alles vanwege Christus is of te denken dat het gewoon toeval is dat al die mensen met die kenmerken zich op dezelfde plaats bevinden. Soms zie ik hoe ik alles door de war maak en verraad wat ik eerder beleefd heb. En het is alsof het vergeten van de stappen die ik gemaakt heb, me ongelukkiger maakt, me zelfs dommer maakt. Maar ik kan niet vergeten wat ik al beleefd heb, wat al binnen in me zit. En ik verwacht dat het me opnieuw gebeurt, ik zoek Hem, ik kijk naar de mensen in de hoop dat opnieuw die blik verschijnt, dat opnieuw die ogen verschijnen die ik voor niets ter wereld zou willen ruilen, die ogen die mij ervan bewust maken dat er een reden is dat ik besta, die van me houden ook al weet ik niets. Ik hoop het te zien in elke persoon die ik ontmoet, en soms kijk ik onbewust naar het gezicht van iedereen, ook van onbekenden, om te zien of ik iets van Hem aantref, iets echt van Hem, dat mij opnieuw laat zien dat Hij er is, en er is voor mij. Want dikwijls is het leven, mijn leven, onrustiger, ook pijnlijker, sinds ik Hem ontmoet heb, maar het is ook wat anders: het is levend. Het is alsof Hij de bron van mijn leven was: ik was dood en nu leef ik’.

Dit is het getuigenis van een ik dat herboren is juist door de ontmoeting met Christus. Dat meisje wist niets over het christendom, maar na de vrienden van de beweging ontmoet te hebben, kan ze met waarheid in een wereld staan waarin de evidenties zijn ingestort, waarbij ze tot verrassing van haarzelf Christus zoekt in elke persoon die ze ontmoet, zonder bang te zijn voor besmetting, enkel levend van de verbazing over Zijn aanwezigheid, van het steeds nieuwe enthousiasme om Hem.

‘Dit is het christendom in de geschiedenis’, hebben we bestudeerd in de school van de gemeenschap: ‘De dageraad van een andere mensheid, van een andere, dat wil zeggen nieuwe, waardere mensengemeenschap’.¹³³

Toebehoren aan een ‘bijzondere geschiedenis’ – zoals het leven van de beweging dat is – heeft voor dit meisje een zodanige ontdekking van zichzelf mogelijk gemaakt (‘Ik begrijp mezelf, ik ken mezelf beter, daarvoor was ik als dood [...] ik was dood en nu leef ik’), dat ze, ofschoon ze er alles aan gedaan had om te vergeten wat haar overkomen was, er niet in geslaagd is het van zich los te rukken. Hoe meer ze zoekt, hoe meer mensen ze ontmoet, hoe meer ze leeft, des te meer komt het verschil naar voren met wat ze ontmoet heeft. Het hart bewijst in ervaringen als deze heel zijn objectiviteit! Men kan Christus niet vervangen door welke goedkope bevrediging dan ook, Zijn blik niet door enige andere blik en Zijn liefde niet door een of andere imitatieliefde. Christus’ onherleidbaarheid, die elk van deze dingen illustreert, is indrukwekkend.

Maar opdat al deze tekens tot zekerheid over Hem voerden, is een weg van samenleven nodig geweest met de personen die haar getroffen hadden, en de lo-

¹³³ L. Giussani, *Perché la Chiesa [Waarom de Kerk]*, op. cit., p. 242.

yaliteit om het punt te erkennen dat al diegenen die haar zo verbaasden, gemeen hadden. Hoezeer ze ook weigerde te erkennen dat het Christus was geweest die al die personen die ze had leren kennen, veranderd had, hoe incoherent ze ook was, de enige relaties die haar sprakeloos maakten waren juist de relaties met personen wier leven haar over Hem spraken. Zij heeft Christus leren kennen juist omdat ze zich nooit van haar ervaring heeft losgemaakt. En deze ervaring heeft haar gebracht tot het bewustzijn dat er in de mensen die ze ontmoet had, iets was dat je nergens anders vindt en dat niet herleid kon worden tot hun menselijke capaciteiten. Het was 'iets' dat zij nooit bedacht zou hebben, maar dat ze niet kon ontkennen, waarover ze juist hen had horen spreken, waaraan haar ex-vriendje besloten had zijn leven toe te wijden: Christus. Ze heeft begrepen dat de erkenning van deze 'factor' aan niemand gedelegeerd kon worden, die kon alleen van haar komen. Sindsdien blijft ze Christus zoeken in elke blik, in wie ze maar ontmoet.

Uitgaand van een ontmoeting, wordt Christus erkend als het hart van het leven. Een andere vriendin schrijft: 'Op een avond kom ik thuis, na caritativa bij de Voedselbank gedaan te hebben, en begin mijn man te vertellen hoe het gegaan is. Op zeker moment zegt hij me: 'Ik heb echt geluk dat ik met jou leef: jij laat je zelfs geen detail van je dagen ontsnappen, je vraagt het hoogste en doet dat altijd, en stelt je nooit tevreden en laat je ondervragen door alles wat je overkomt. Voor mij is dat jaloersmakend! Ook ik zou willen leven zoals jij'. Op datzelfde moment kreeg ik haast een gevoel van angst en ik heb meteen geantwoord: 'Het zijn echt niet mijn capaciteiten, ik ben niet goed! Ik ben zo omdat ik Jezus ontmoet heb, die mijn leven veranderd heeft, die me naar alles laat kijken op die manier waarvan je zegt dat die ook voor jou fascinerend en wenselijk is. Het gezelschap van de beweging maakt Hem levend en maakt mij levend'. Op dat moment heb ik begrepen wat het wil zeggen Christus te kennen in mijn ervaring: het betekent niet een persoon te kennen die mijn leven vreemd is, maar Hem te erkennen als waarheid van mezelf! Want ik kan niet aan mezelf denken, aan hoe ik leef, aan de vragen die ik heb, aan wat ik doe, zonder Hem; niet: zonder aan Hem te denken, maar zonder Hem! Ik kan geen 'ik' zeggen zonder Hem! Zoals de titel van de Geestelijke oefeningen van vorig jaar zegt: 'Mijn hart is blij omdat u, Christus, leeft!'

Het enige praktische, concrete, effectieve antwoord op de zojuist beschreven situatie – gekenmerkt door de drie door don Giussani aan het licht gebrachte reducties –, waarin God, Christus, als abstract, als het leven vreemd wordt waargenomen, is het christendom als gebeurtenis. 'Kijk, ik maak iets nieuws, het is al aan het kiemen, merken jullie het niet?'¹³⁴

Hoe helpt het Mysterie ons de abstractie te overwinnen waarin we Christus dikwijls opsluiten? Door middel van de Kerk, de plaats van de mededeling van de

¹³⁴ Vgl. *Js* 43,19.

waarheid, waarvan het instrument het wonder is. ‘Het wonder is [...] een gebeurtenis, iets wat gebeurt, wat je niet voorzag, waarvan je niet kunt verklaren hoe het komt, maar het gebeurt, het is de inhoud van een gebeurtenis die je dwingt om aan God te denken’. En het grootste wonder is de verandering van het menselijke, is een vervuld menszijn: een openheid van het hart en van de rede, een blik op jezelf en op de anderen, een gratuïteit, een vreugde, een onvoorstelbare vruchtbaarheid en constructiviteit. ‘Onmogelijke woorden en feiten. Dat is het wonder. Aanwezigheden die een wonder zijn’. Don Giussani haalt bijvoorbeeld Moeder Theresa aan en zegt dan: ‘Woorden en feiten, [een] onvoorstelbare menselijke aanwezigheid. Zo puur, zo coherent, zo krachtig, terwijl ze toch de broosheid behoudt die ik ook heb: jouw menselijkheid is als die van mij, maar in jouw menselijkheid bloeit iets op wat komt van Iets groters [...] Wonder, dus. Het gaat om een werkelijkheid die ik zie, voel en aanraak, [...] maar die ik niet kan reduceren tot wat ik zie, voel en aanraak, die mij per se verwijst naar iets anders. Ik zou die werkelijkheid moeten ontkennen om die verwijzing te ontkennen. En als ik haar zou reduceren, zou ik haar elimineren’.¹³⁵

Maar als we ons toch tegenover al deze dingen bevinden die gebeuren, waarom overkomt het ons dan bij vele gelegenheden te zijn zoals degenen die Jezus verwijten maakt? ‘Waarmee zal ik dit geslacht vergelijken? Het lijkt op kinderen die op het marktplein zitten en de andere partij toeroepen: Wij hebben voor jullie op de fluit gespeeld en jullie hebt niet gedanst; wij hebben een treurlied gezongen en jullie hebt niet op je borst geklopt. Immers: Johannes komt, eet niet en drinkt niet, en ze zeggen: Hij is van de duivel bezeten! De Mensenzoon komt, eet en drinkt wel, en ze zeggen: Kijk die gulzigaard en wijndrinker, die vriend van tollenaars en zondaars! Maar de wijsheid vindt haar rechtvaardiging in haar werken’. Daarna begon Jezus ‘de steden waarin de meeste van zijn wonderen waren gebeurd te verwijten, dat zij zich niet bekeerd hadden: ‘Wee u, Chórazin; wee u, Betsaïda! Tyrus en Sidon zouden reeds lang [...] zich bekeerd hebben, indien bij hen de wonderen waren gebeurd, die bij u hebben plaatsgevonden’.¹³⁶

Het is indrukwekkend dat Jezus, na dit verwijt, zegt: ‘Ik prijs U, vader, Heer van hemel en aarde, omdat Gij deze dingen verborgen gehouden hebt voor wijzen en verstandigen, maar ze hebt geopenbaard aan kleinen. Ja, Vader, zo heeft het U behaagd. Alles is mij door mijn Vader in handen gegeven. Niemand kent de Zoon tenzij de Vader, en niemand kent de Vader tenzij de Zoon en hij aan wie de Zoon het wil openbaren’.¹³⁷

¹³⁵ L. Giussani, ‘Alla ricerca di un volto umano’ [Op zoek naar het gezicht van de mens], in: *Tracce - Litterae Communionis*, januari 1996, pp. X, XII-XIV.

¹³⁶ *Mt* 11,16-21.

¹³⁷ *Mt* 11,25-27.

Want allen staan tegenover de feiten (net zoals wij). Het zou redelijk zijn de rede te onderwerpen aan de ervaring, na zoveel door Jezus verrichte wonderen gezien te hebben. Maar het is juist daartoe dat de wijzen, de verstandigen niet bereid zijn. Ze herkennen Hem niet, niet omdat de wonderen ontbreken, maar omdat er in hen geen bereidheid is ze op te merken.

3. Als jullie niet worden als kinderen

En dit is dus wat er nodig is: te zijn zoals kinderen. De logica van de verstandigen te overwinnen, die tegengesteld is aan die van de kleinen. Daarom is Jezus categorisch, zoals we gezongen hebben: 'Als jullie niet worden als kinderen...' ¹³⁸ 'Wie het Koninkrijk Gods niet aanneemt als een kind, zal er zeker niet binnengaan'. ¹³⁹ Maar hoe kan ik, als volwassene, weer kind worden? Het is de vraag van Nikodemus aan Jezus: 'Hoe kan een mens geboren worden als hij al oud is? Kan hij soms in de schoot van zijn moeder terugkeren en opnieuw geboren worden?' Jezus verbaast zich over de vraag en dat een intelligent man als Nikodemus de draagwijdte van de kwestie niet begrijpt: 'Gij zijt een leraar van Israël en [begrijpt deze elementaire dingen] niet eens?' ¹⁴⁰

We bevinden ons tegenover een fundamenteel punt, zoals don Giussani ons in herinnering roept: 'De grote kwestie is terugkeren naar de oorsprong, de grote kwestie is terugkeren naar hoe God ons gemaakt heeft. Want wat is de moraliteit? De moraliteit is leven in de houding waarin God ons gemaakt heeft. Enkel wie in deze houding is, herkent zijn Aanwezigheid'. ¹⁴¹ Daarom merkt Von Balthasar op: 'Het is de eenvoud die premisse is voor heel de rest!'. ¹⁴² Zonder haar beseffen we niet wat er gebeurt, beseffen we de feiten niet die voor onze ogen gebeuren, herkennen we ze niet als tekens van iets anders. Met het onvermijdelijke gevolg dat de feiten nutteloos worden, dat wil zeggen niet helpen onze kennis van Christus, onze vertrouwdheid met Hem te doen groeien.

Met deze oproep vraagt Jezus ons natuurlijk niet om voor altijd infantiel te blijven. Wanneer Christus het kind ten voorbeeld stelt, 'idealiseert Hij vanzelfsprekend niet het infantilisme, maar die openheid van geest die de natuur automatisch in het kind verzekert, zozeer is zij noodzakelijke voorwaarde voor de ontwikkeling van het menselijke, en die in de volwassene, zoals elke waarde, met

¹³⁸ C. Chieffo, 'Canzone di [Lied van] Maria Chiara', in *Canti*, op cit., p. 189.

¹³⁹ *Mc* 10,15.

¹⁴⁰ Vgl. *Joh* 3,4.10.

¹⁴¹ L. Giussani, *Si può vivere così? [Kan men zo leven?]*, Rizzoli: Milaan 2007, p. 219.

¹⁴² H.U. von Balthasar, *Se non diventerete come questo bambino [Als jullie niet worden zoals dit kind]*, Piemme: Casale Monferrato (Alessandria) 1991, p. 9.

moeite verworven wordt'.¹⁴³ Het is vanwege deze moeite dat het zo onmogelijk lijkt haar te bereiken, zoals het onmogelijk zou zijn opnieuw geboren te worden wanneer men al oud is, door terug te keren in de schoot van je moeder om opnieuw geboren te worden'.

Maar Jezus zelf getuigt dat het niet onmogelijk is voor volwassenen om als kinderen te leven. 'Al zijn woorden en daden openbaren dat [Jezus] naar de Vader kijkt met de eeuwige verbazing van het kind: 'De Vader is groter dan ik' (*Joh* 14,28). [...] [Jezus] denkt er nooit over zijn oorsprong te veroveren [...]. Hij weet gave te zijn die aan hemzelf gegeven wordt, en dat Hij niet zou bestaan zonder Hem die zich ontleedt van het geschenk terwijl Hij er zich toch in geeft. Wat de Vader geeft is het zichzelf-zijn, de vrijheid'.¹⁴⁴ Jezus weet zich altijd geschonken door de Vader. En deze gave vervult de Zoon met verbazing, met verwondering en dankbaarheid. 'Inderdaad is het gebaar van de eeuwige overdracht [overgave] van de Vader aan de Zoon voortdurend aanwezig, is het nooit compleet voorbij, gebeurd, [iets van het verleden, afgesloten] of verschuldigd [...]. Ook als het oneindige gedachtenis is, blijft het altijd de constant nieuwe offergave, in zekere zin verwacht met oneindig, liefdevol vertrouwen. Het Kind Jezus verbaast zich zeker tegenover alles: om het bestaan van zijn moeder die van hem houdt, om zijn eigen bestaan, en, uitgaand van deze twee, om alle schepsels van de wereld, van het kleinste bloempje tot het oneindige firmament. Toch heeft deze verbazing zijn oorsprong in de veel diepere verbazing van de eeuwige Zoon die in de absolute Geest van de liefde zich verbaast over de liefde zelf die alles overheerst en overstijgt. 'De Vader is groter''.¹⁴⁵ Dit bewustzijn van de Vader scheen door in elk van Zijn gebaren. Zoals Giussani zegt, 'de mens Jezus van Nazaret – betreden door het mysterie van het Woord en daarom opgenomen in de natuur zelf van God (maar zijn verschijning was absoluut gelijk aan die van alle mensen) –, deze mens zagen ze niet één enkel gebaar doen zonder dat de vorm ervan zijn bewustzijn van de Vader bewees'.¹⁴⁶

Maar Jezus is geen geïsoleerd geval, zoals Von Balthasar in herinnering roept: 'Uit de grootste heiligen kan men onmiddellijk afleiden dat er geen conflict bestaat uit het kind blijven [...] en de rijpheid. [...] [De heiligen] behouden tot op hoge leeftijd een wonderbaarlijke jeugdigheid'.¹⁴⁷ Wij hebben dat goed gezien in don Giussani. En de Paus nodigt ons uit om deze aanwezigheden te volgen: 'Ga

¹⁴³ L. Giussani, *Il senso di Dio e l'uomo moderno [De zin voor God en de moderne mens]*, Bur: Milaan 2010, p. 28.

¹⁴⁴ H.U. von Balthasar, *Se non diventerete come questo bambino*, op. cit., p. 44.

¹⁴⁵ *Ibid.*, pp. 45-46.

¹⁴⁶ L. Giussani, 'Un uomo nuovo [Een nieuwe mens]', in: *Tracce-Litterae Communionis*, maart 1999, pp. VII-IX.

¹⁴⁷ H.U. von Balthasar, *Se non diventerete come questo bambino*, op. cit., p. 41.

om met mensen die hun hart als dat van een kind bewaard hebben'.¹⁴⁸ Wat heeft het in hen mogelijk gemaakt dat ze zijn zoals kinderen? Op dit punt aangekomen kunnen we Jezus' antwoord aan Nikodemus begrijpen: 'Voorwaar, voorwaar. Ik zeg U; als iemand niet geboren wordt uit water en geest, kan hij het Rijk Gods niet binnengaan'.¹⁴⁹

Kind worden, opnieuw geboren worden is geboren worden uit de Geest, die we ontvangen in het Doopsel. Het is de mededeling van zijn Geest die ons kinderen maakt zoals Hij Kind is, dus zonen in de Zoon. Zonen en dochters te zijn in de Zoon betekent alles ontvangen als geschenk, zonder te blijven staan bij de schijn, dus alles te erkennen als gegeven door de Vader. Daarheen wil heel de weg die God met ons heeft afgelegd en nog steeds blijft gaan, ons voeren, zodat alles wat er gebeurt, ons kan binnenvoeren in de relatie met Hem. Het is vanwege onze trouwheid met Christus, en, door Christus heen, met de Vader, dat van ons leven niets verloren gaat. Zonder een dergelijke trouwheid hebben we daarentegen niet dat punt van consistentie dat ons in staat stelt de werkelijkheid met zekerheid, met vrede, met een nieuwigheid van blik en met vruchtbaarheid het hoofd te bieden.

Alles te erkennen als door de Vader gegeven, verandert ook onze manier om de bekering te begrijpen waartoe wij geroepen zijn: 'De morele weg is het naar boven komen van de coherentie waartoe wij in staat zijn [...]. De ware morele coherentie is daar waar iemand verbaasd raakt; verbaasd om wat er in hem gebeurt, om het geschenk dat hem gegeven wordt'.¹⁵⁰ Wanneer we datgene wat ons gegeven wordt, niet reduceren, openbaart alles zich als gelegenheid om God te herkennen die aanwezig is in de werkelijkheid: daarom kan elke dag onze trouwheid met Hem meer groeien, een zekerheid in zijn Aanwezigheid die ons toestaat niet in de omstandigheden te verstikt te raken, die ons vrij maakt, niet op een fictieve manier, maar werkelijk. En we kunnen naar de dingen van ons leven kijken waar we nooit naar hebben willen kijken, zoals deze persoon schrijft: 'Mijn vriend! Ik wil je zeggen dat ik morgen met mijn man voor enkele dagen vertrek. Over enkele dagen is het de verjaardag van de dag waarop mijn vader vermoord is. Al dertig jaar ga ik daar niet heen, omdat ik, voordat ik je leerde kennen, niet naar deze wond keek, er met niemand over sprak, tenzij met hen met wie ik het meest trouw ben. Maar in deze laatste jaren, ook door de dood van mijn zoon, heb ik een onverwachte trouwheid met Jezus zien groeien. Daarom ben ik niet bang meer en vertrek ik, maar ik zal de plaatsen zien waar ik opgegroeid ben en waar ik al op Hem wachtte. En wie weet wat Hij me nog meer zal laten ontdekken. Dank voor je vriendschap die een echt groot cadeau is dat God me heeft willen geven'.

¹⁴⁸ Franciscus, *Algemene audiëntie*, 20 september 2017.

¹⁴⁹ Joh 3,5.

¹⁵⁰ L. Giussani, *Qui e ora [Hier en nu] (1984-1985)*, Bur: Milaan 2009, p. 436.

Jezus is de geschiedenis binnengegaan om elke angst, elke eenzaamheid, elk onbehagen onder ons te overwinnen.

Dit – de werkelijke ontmoeting met Christus in de geschiedenis – is wat onze wereld nodig heeft, die steeds meer door angst en wantrouwen bepaald wordt. Uit de ervaring van zijn overwinnende en omvormende aanwezigheid ontstaat elke *drive* die we hebben. Don Giussani herinnert het ons altijd: ‘De kennis van de kracht van Jezus Christus is de diepe reden van elk van onze gebaren van sociale aanwezigheid en van communicatie aan de wereld’,¹⁵¹ hetgeen datgene is wat allen verwachten. ‘Wanneer een dergelijke Aanwezigheid zich afspeelt in alle relaties van het leven, wanneer aan haar alle relaties ‘opgehangen’ zijn, wanneer zij bewaard, beoordeeld, gecoördineerd, gevaloriseerd, gebruikt worden in het licht van deze Aanwezigheid, dan heb je een nieuwe cultuur. Deze ontstaat dus uit de houding die iemand aanneemt jegens die uitzonderlijke en voor het leven beslissende Aanwezigheid’.¹⁵²

Niemand houde zich dus voor de gek: de kennis van Jezus waartoe don Giussani ons aanspoort, is niet om ons terug te trekken uit de werkelijkheid, uit de omstandigheden, maar om elk van onze gebaren, van onze ‘associatieve, operationele, charitatieve, culturele, sociale, politieke activiteiten’ te vullen met Zijn aanwezigheid. Zó blijft het begin, dat nooit verleden tijd wordt: ‘Aanvankelijk bouwden we, poogden we te bouwen [...] op iets wat aan het gebeuren was en wat in ons leven was binnengedrongen. Hoe naïef en lachwekkend disproportioneel het ook was, het was een zuivere houding’.¹⁵³ Door elke geste te beleven vanuit ons toebehoren aan de aanwezige Christus, zullen we onze kennis van Hem steeds meer doen toenemen en zullen we steeds meer redenen hebben om Hem te vertrouwen.

Nu kunnen we bewuster de draagwijdte vatten van de uitnodiging van paus Franciscus: ‘Ik moedig jullie aan [...] om jullie te organiseren [zo zei hij in Peru] [...] als kerkelijke gemeenschappen die leven rond de persoon van Jezus. [...] De verlossing is niet generiek, is niet abstract. Onze Vader kijkt naar de concrete personen, met concrete gezichten en geschiedenissen, en alle christelijke gemeenschappen moeten een weerspiegeling zijn van deze blik van God, van deze aanwezigheid die banden schept’.¹⁵⁴

Dit is waar de wereld op wacht: “Ook de schepping verlangt vurig naar de openbaring van Gods kinderen [...]’. Zonder zich er helemaal van bewust te worden, vanwege de onvoorstelbaarheid van Gods initiatief, verwacht de mens van

¹⁵¹ L. Giussani, ‘Storia di liberazione [Bevrijdingsgeschiedenis]’, in H.U. von Balthasar - L. Giussani, *L'impegno del cristiano nel mondo*, op. cit., p. 140.

¹⁵² S. Alberto - J. Prades - L. Giussani, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 152.

¹⁵³ L. Giussani, *Una strana compagnia*, op. cit., pp. 88-89.

¹⁵⁴ Franciscus, *Groet aan de bevolking, Puerto Maldonado (Peru)*, 19 januari 2018.

alle tijden deze nieuwe mens',¹⁵⁵ zegt de school van de gemeenschap. Enkel deze andere, oorspronkelijke aanwezigheid, kan antwoorden op de verwachting van de mens van vandaag, zoals we zien in zoveel verhalen die we elkaar vertellen en in zoveel personen die we ontmoeten, bewust van hun behoefte.

Hierover schrijft Von Balthasar: 'Zolang het christelijke vooral als traditie en instituut verschijnt, zullen alle vrijheidsbewegingen van de nieuwe tijd vrij spel hebben'. En hij identificeert met onvergelykelijke scherppte op welke manier het debat interessant zal kunnen worden: 'De wedstrijd begint pas serieus wanneer de christen [...] zich inzet om te laten zien dat Gods vrije zelf-opening in Jezus Christus uitnodiging is naar een absolute, goddelijke vrijheidsruimte, de enige waarbinnen de menselijke vrijheid zich volledig kan ontplooiën'.¹⁵⁶

¹⁵⁵ L. Giussani, *Perché la Chiesa*, op. cit., p. 241.

¹⁵⁶ H.U. von Balthasar, 'Vorwort', in: *In Gottes Einsatz leben*, op. cit., p. 14.

Zondagochtend 29 april

Bij het binnenkomen en het verlaten van de zaal:
Ludwig van Beethoven, Symfonie n. 9 in D mineur, op. 125 'Koorsymfonie'
Herbert von Karajan – Berliner Philharmoniker
'Spirto Gentil' n. 27, Deutsche Grammophon

Angelus

Lauden

■ ASSEMBLEE

Davide Prosperi. De verzameling binnengekomen vragen is erg rijk. Meer dan elfhonderd vragen. Het is een teken dat wat we deze dagen beleefd hebben en de dingen die ons gezegd zijn, ten diepste vragen en behoeften hebben onderschept die wij in ons leven hebben. Inderdaad komt het merendeel van de vragen, zoals we zullen zien, voort uit persoonlijke ervaringen die bevestigen of zich in discussie gesteld voelen door de dingen die we gehoord hebben. En dat is prachtig, het is juist het teken van het nut van een geste als deze, want zonder dat de ervaring van eenieder van ons op het spel gezet wordt, zou het niet dezelfde geste zijn en zouden we er weinig van mee naar huis nemen.

Van de vele vragen die jullie gesteld hebben, hebben er drie ons bijzonder getroffen. Ik vat ze beknopt samen alvorens te beginnen met de vragen.

De eerste heeft betrekking op de nieuwe kennis, die een vertrouwdheid met Christus laat groeien. Dit heeft veel mensen getroffen en komt op verschillende manieren terug: of we het nu waargenomen hebben als iets wat reeds deel uitmaakt van onze ervaring, of dat het ons verbaasd heeft als een onverwachte suggestie, we hebben allemaal het verlangen gevoeld dat ons leven – soms schijnbaar leeg, repetitief of armzalig – betreden mag worden door deze vertrouwdheid met de Heer die alles mooi en groot maakt, zoals het was voor degenen die met Hem door de straten van Galilea liepen; dat wij dezelfde ervaring kunnen hebben als zij.

De tweede vraag gaat over de centraliteit van de gedachtenis in het leven van de christen. Dit woord maakt echt deel uit van ons DNA. Don Giussani heeft er de betekenis praktisch van heruitgevonden, zozeer had hij begrepen dat het een uitzonderlijke kracht heeft in de wereld waarin wij leven. Het gaat niet slechts om een mooie herinnering aan het verleden, zoals we deze dagen gehoord hebben, maar het is de rots waarop de mogelijkheid steunt het heden zonder angst en zonder reducties te beleven.

De derde vraag betreft ten slotte de waarde van ons grote gezelschap. Het feit dat we niet alleen zijn op deze weg is niet louter een troost: het is de weg.

Zoals ik zei zijn er heel veel vragen binnengekomen. Ik weet dat velen, soms, teleurgesteld zullen zijn omdat een bepaalde kwestie hun ter harte gaat, ze die bijzonder dringend voelen of die juist naar boven is gekomen bij het luisteren naar de dingen die jij gezegd hebt, en geen antwoord vinden. Alle vragen zouden een antwoord verdienen, maar dat is natuurlijk niet mogelijk; en niemand zou het uiteindelijk willen, want we willen toch ook vroeg of laat naar huis! Ik zou je willen vragen of je ons juist hierover iets wilt zeggen.

Julián Carrón. Dank je, ja, ik zou willen zeggen dat het prachtig is dat velen van jullie naar huis gaan met vragen. Laat ze open! We zullen een weg in gezelschap beginnen, alles behandelen wat we gezegd hebben, zoals we gewoonlijk doen. Dat er in velen vragen naar boven zijn gekomen is het eerste teken van wat er in deze dagen gebeurd is, van het feit dat iets in ons in beweging gezet is. Het is daarom het eerste geschenk van deze Geestelijke oefeningen en het is vooral voor mij reden tot verbazing. Zoals we weten is het hebben van vragen cruciaal om de antwoorden te kunnen onderscheppen, om te begrijpen. We zagen het toen we naar school gingen: wie zich niet inspande in de poging om te begrijpen, om het huiswerk te maken, had nooit vragen. Alleen wie zich inspande, had vragen. Bewaar daarom vol zorg de vragen die jullie hebben en wees aandachtig voor de tekens, voor de aanwijzingen van een antwoord, die jullie langs de weg zullen vinden. Het leven wordt dan het fascinerende avontuur van de kennis. Wat dit betreft heeft een zin van don Giussani me altijd geraakt, aan het begin van het vierde hoofdstuk van *Het religieuze zintuig*: ‘Wij zijn geschapen voor de waarheid, waarbij we onder waarheid verstaan de overeenstemming van bewustzijn en werkelijkheid’. Daarom is het ‘niet overbodig te herhalen dat het ware probleem bij het onderzoek naar de waarheid [...] geen kwestie is van een bijzondere intelligentie, noch van een speciale inspanning of het aanwenden van buitengewone middelen. De uiteindelijke waarheid is als het vinden van iets moois op je weg: je ziet het en je herkent het, als je aandachtig bent. Het probleem is dus deze aandacht’.¹⁵⁷ Vragen hebben faciliteert deze aandacht.

Proserpi. Beginnen we dan met de vragen.

‘Gisterenmorgen zei je dat ik enkel uitgaand van Gods keuze en voorkeur voor mij Hem kan leren kennen en ook mezelf kan kennen, en dat wat telt de relatie is die Hij met mij aangaat. Ik voel aan dat dit een nieuwe blik op mij is, die me bevrijdt van de maat die ik voor mezelf gebruik. Kun je dit punt hernemen?’

¹⁵⁷ L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, op. cit., p. 65.

Carrón. Het eerste is dit te beseffen. Daarom hebben we de hele les van gisterochtend eraan gewijd ons bewust te worden van Gods voorkeur, van Zijn initiatief naar ons toe. Zoals jullie zien, verbaast het ons altijd. Het is nooit vanzelfsprekend, je neemt er heel de nieuwigheid van waar, want het daagt onze mentaliteit uit, die ons laat steunen op wat we denken en op onze inspanningen. Hij is het die initiatief genomen heeft. Wat dan te doen om ervoor te zorgen dat dat bewustzijn steeds meer van ons wordt? Wat we gisterenmorgen gezegd hebben is geen promemorie geweest van een premisse, om vervolgens in het discours naar iets anders over te gaan. Het is veeleer de poging geweest om te laten zien hoe die voorkeur, die het begin van de geschiedenis van Israël getekend heeft, ons leven raakt en kan binnengaan in de ingewanden van ons ik. De ervaring van Gods voorkeur bewijst zó wenselijk te zijn dat ik niet anders kan dan er heel de dringende noodzaak van voelen dat zij van mij wordt, dat zij in mij binnengaat, totdat ik van dit bewustzijn ga leven. Maar het gaat om een weg, vrienden! Heel het door God vastgestelde parcours is om ons in staat te stellen zekerheid te verwerven over onze relatie met Hem, over zijn liefde voor ons leven. We zien allemaal hoe moeizaam dit onze mentaliteit binnengaat: want wij denken dat het allemaal een kwestie is van onze efficiëntie, van onze pogingen, van onze analyses, van onze intelligentie. Don Giussani onderstreept dat wat het verst van onze mentaliteit afstaat, is dat het een gebeurtenis is – een gebeurtenis die voortdurend opnieuw gebeurt – die ons voor onszelf wakker maakt, voor de waarheid van onszelf. Daarom is het zaak, zoals het dat was voor het volk van Israël, aandacht te geven aan welk teken dan ook van de gebeurtenis die opnieuw gebeurt, aan welke hint dan ook van dat onophoudelijke initiatief dat God neemt zodat wij ervaring van Hem zouden kunnen opdoen – ‘Ik ben de Heer’ –, opdat wij naar onszelf zouden kunnen kijken met dezelfde blik die het Mysterie voor ons heeft. ‘Ik heb je uitgekozen, je bent kostbaar in mijn ogen’. Elk van Gods gebaren is om ons dat te zeggen, vanaf het begin tot aan dit moment. Er is geen geste van God, een manier waarop Hij tot ons komt, die niet is om ons dit te zeggen. Hieruit ontstaat langzamerhand het bewustzijn dat jij en ik de relatie *zijn* die Hij aangaat met jou en met mij, met eenieder van ons. Stellen we ons voor ‘s ochtends op te staan, elke dag, met het bewustzijn van Iemand die tot ons zegt: ‘Jij bent kostbaar in mijn ogen’. Wat een nieuwigheid zou er binnengaan, wat de zaak ook weze die we het hoofd moeten bieden! Zoals ik gisteren zei met de woorden van Von Balthasar: ‘De liefde die God tot mij richt, maakt mij tot datgene wat ik waarachtig [...] ben’.¹⁵⁸ Als we niet zó naar onszelf kijken, kijken we niet goed naar onszelf. Deze blik is gebeurd en niemand kan hem uit de geschiedenis wegrukken. God is absoluut uniek en terwijl hij mij Zijn liefde geeft, maakt hij ook mij uniek. Jij en ik worden gedefinieerd door deze blik op ons. Welk ander beeld dan ook is een reductie van onszelf.

¹⁵⁸ Zie *supra*, p. 21.

Dan begint er dus een weg die een strijd is. Want dikwijls vervallen we opnieuw in onze maat: of ik in staat ben dit of dat te doen, of ik erin slaag coherent te zijn, of mijn *performance* geschikt is, hoe de anderen over mij oordelen... Onze weg is een strijd tussen mijn maat – of die van de anderen – en de voorkeur die in mijn leven is binnengegaan. Er is Iemand die tot mij zegt: ‘Je kunt jezelf meten zoveel als je wilt, je kunt zoveel je wilt terugvallen in je maat, maar jij bent kostbaar in mijn ogen, je kunt mijn voorkeur altijd opnieuw in je laten binnengaan. Jij wordt niet gedefinieerd door jouw maat, jij bent de voorkeur die ik voor jou heb’. Hieruit, enkel hieruit kan een tederheid voor onszelf ontstaan, een blik die ons toelaat onszelf te omhelzen en die geen sentimentalisme is. In de mate waarin je dat aanvaardt, kun je beginnen deze blik in je ervaring uit te spelen, in alles wat je aanraakt. Wanneer die Aanwezigheid alle relaties van het leven begint binnen te gaan, zoals we zeiden aan het einde van de les van gisterenmiddag, wanneer alle relaties aan haar opgehangen zijn, wanneer zij bewaard, beoordeeld, gecoördineerd, gevaloriseerd en gebruikt worden in het licht van die Aanwezigheid, dan heb je een nieuwe cultuur, dat wil zeggen een nieuwe blik op alles. Want de nieuwe cultuur ontstaat uit de houding die iemand aanneemt tegenover die uitzonderlijke en voor het leven beslissende Aanwezigheid. Het is het begin van een andere wereld, in deze wereld. Het zou goed voor ons zijn dit begin niet te verliezen, het zou goed zijn als het nooit gereduceerd raakt tot iets uit het verleden, maar dat het altijd iets aanwezig is. Heel Gods inspanning, de grenzeloze hoeveelheid initiatieven die Hij neemt, is om ons hiervan te overtuigen: ‘Jij bent kostbaar in mijn ogen en geen enkele van jouw fouten, hoe dikwijls je mij ook vergeten bent, geen enkele van je humeurigheden, kan dat van het aardoppervlak laten verdwijnen’. Waarom dan strijden tegen deze evidentie in naam van een maat van onszelf, die nooit waar zal zijn? Wat heeft dat voor nut? De enige waarheid is deze: ‘Jij bent kostbaar in mijn ogen’. Onze strijd zal altijd een ongelijke strijd zijn, want ook al beseffen we het niet, wat ons in laatste instantie definieert is de absoluut unieke blik die Christus voor ons heeft. Heel de moeite van het leven bestaat in deze strijd om Hem binnen te laten gaan. Hoeveel tijd zullen we nodig hebben voordat het bewustzijn van Zijn blik doordringt tot in ons binnenste?

Prosperi. Nu zijn er twee vragen over het thema van de gedachtenis.

‘Wat voor verschil is er tussen het ‘al weten’ en de ‘gedachtenis’? Is er een manier om uit te gaan van de opgedane ervaring die een vertrekhypothese is in het oordeel over alles? Of is dat verkeerd?’

De tweede vraag, die hierop lijkt, is een persoonlijke exemplificatie: ‘Gisterenmorgen heb je gezegd dat ‘de bron door ons heen stroomt, ook wanneer wij geabsorbeerd zijn door onze wereldse bezigheden’. Kun je dat beter uitleggen? Ik ben een zpp-er en mijn dagen zitten vol vragen van ‘technische’ aard, waarop ik onder druk en onophoudelijk moet antwoorden. Dikwijls lijkt het me dat mijn vertrouwdeheid

met Jezus niet toeneemt, hoewel ik dat wel verlang. Hoe kun je steeds de gebeurtenis voor ogen houden en dat laten toenemen in de beslommeringen van het werk, die als voorwerp een materie hebben die geen enkele band lijkt te hebben met Christus? Gaat het erom dat de gedachtenis moet groeien?

Carrón. Het verschil tussen het ‘al weten’ en de ‘gedachtenis’ – in de zin waarin don Giussani daarover spreekt, dat wil zeggen in de authentiek christelijke betekenis van het woord gedachtenis – is heel gemakkelijk te begrijpen. Het gaat om twee tegenovergestelde manieren om in relatie te zijn met wat ons overkomen is. Laten we bedenken hoe uit dezelfde geschiedenis, die waarover we gisterochtend spraken, twee tegengestelde houdingen naar boven zijn gekomen. Van de ene kant, die van de Farizeeën. Zij kenden hun geschiedenis goed, het waren degenen die die het meest serieus namen, schijnbaar, maar op een zeker moment heeft dat hen ertoe gebracht te denken dat ze al wisten hoe de dingen in elkaar zaten. En dit ‘al weten’ heeft hen geblokkeerd, in plaats van hen open te stellen – zoals juist uit kracht van wat ze hadden leren kennen, had moeten gebeuren – voor het nieuwe initiatief dat het Mysterie tegenover hen aan het nemen was. Van de andere kant is er de houding van Onze Lieve Vrouw, van Johannes en Andreas. Attentie, de Farizeeën, Onze Lieve Vrouw, Johannes en Andreas waren tijdgenoten, leefden allemaal op hetzelfde moment en hadden allemaal dezelfde grote geschiedenis achter zich. Maar in Onze Lieve Vrouw en in Johannes en Andreas had deze, vanwege de manier waarop ze die beleefd hadden, een totale openheid voortgebracht voor de nieuwheid die Christus vertegenwoordigde en die geanticipeerd was door alles wat Gods initiatief tot dan toe reeds had laten gebeuren. Hun in die bijzondere geschiedenis blijven, de gedachtenis ervan had hen wijd opengesperd voor het onvoorzienbare handelen van God. In de Farizeeën is precies het tegenovergestelde gebeurd. Dus de verificatie, de test of ik mij in de houding van het ‘reeds weten’ of van de ‘gedachtenis’ bevind, is of ik open ben voor het onvoorzienbare dat God voor mijn ogen laat gebeuren, of dat ik gesloten ben. Deze geslotenheid is niet enkel van de Farizeeën. Ook Petrus heeft haar ervaren. Op Jezus’ vraag aan de leerlingen ‘Maar jij, wie zegt jij dat Ik ben?’, antwoordt Petrus: ‘Gij zijt de Christus, de Zoon van de levende God’. ‘Zalig zijt jij, Petrus, want niet vlees en bloed hebben u dit geopenbaard maar mijn Vader die in de hemel is’.¹⁵⁹ Niemand anders heeft Jezus zo geprezen. Maar een moment later denkt Petrus begrepen te hebben en al te weten hoe de dingen zitten, en doet hij zelf de test waarover ik gesproken heb. Want nadat Jezus hem gezegd heeft, ‘Zalig jij, Petrus...’, voegt hij toe: ‘Nu gaan we naar Jeruzalem, want ik moet mijn leven voor jullie geven’. Dan zegt Petrus hem: ‘Geen sprake van!’ Na alles wat hij gezien had – zijn leven met Jezus was immers een voortdurende nieuwheid geweest, gemaakt van

¹⁵⁹ Vgl. *Mt* 16,15-17.

gebeurtenissen die hij zich nooit had kunnen indenken –, onmiddellijk na dat antwoord gegeven te hebben waarvoor Jezus hem geprezen had, in plaats van mee te gaan met het onvoorziene, dat wil zeggen met wat Jezus hem zegt, zet Petrus hem in het beklagdenbankje: ‘Dat is onmogelijk! Dat zal nooit gebeuren!’¹⁶⁰ Dat geldt ook voor ons: de geschiedenis van onze beweging kan, in plaats van datgene te zijn – wat ze van nature is – wat een onuitputtelijke openheid voortbrengt voor de nieuwigheid van Christus’ initiatief, door de manier waarop wij haar beleven het ‘al weten’ worden dat ons volgen ‘overbodig’ maakt: we denken dat we het niet meer nodig hebben te volgen! Dat zien we aan het feit dat we, net als Petrus, aan Jezus zeggen wat hij zou moeten doen. Op een zeker punt gedragen we ons, om een vergelijking te hernemen die we eerder gebruikt hebben, zoals Kant: ‘Als we het Evangelie al hebben, waarom zouden we dan nog moeten volgen? We kunnen het ook zelf’. In deze houding – van de Farizeeën, van Petrus, van Kant en dikwijls van onszelf – wint het ‘al weten’ het van de ‘gedachtens’. Daarom wilde de overweging van gisterochtend geen les zijn in ‘gewijde geschiedenis’, die jullie al kennen, maar de poging om ons bewust te maken van Gods methode, een methode die nog niet de onze is, die we nog niet geleerd hebben, of geaccepteerd, waaraan we steeds verleid kunnen zijn ons te onttrekken, zodat we het dikwijls bestaan net als Petrus te zeggen: ‘Nee, nee, zo kan het niet zijn’. We veranderen de methode, door ons los te maken van de oorsprong. Maar de methode zal altijd dezelfde zijn: een voortdurend initiatief van Christus waarop wij kunnen ingaan. Ze betreft niet enkel het verleden, maar ook en vooral het heden. Daarom waarschuwt Jezus ons: ‘wie hem aanvaardt, die Ik zal zenden, aanvaardt Mij’,¹⁶¹ want Hij blijft anderen zenden door middel van wie Hij zich aanwezig maakt. Zonder het opnieuw gebeuren van dit initiatief, zonder het opnieuw gebeuren van Zijn aanwezigheid voor onze ogen, is er geen christelijke ervaring, en met wat wij ‘al weten’ houden we zelfs geen dag stand. Gods methode stemt overeen met onze behoefte. We moeten er ons bewust van zijn.

Komen we bij het tweede deel van de vraag: hoe kun je altijd Christus’ gebeurtenis voor ogen houden en je bewustzijn vergroten van Zijn aanwezigheid in de beslommingen van het werk? Ik herinner me hoe ze me ooit vroegen hoe je Christus kunt gedenken terwijl je aan het werk bent. Ik antwoordde toen door de termen van de kwestie om te draaien: ‘Hoe slaag jij erin te werken zonder Christus te gedenken?’ Hoe krijgen jullie het voor elkaar zoveel uur te moeten werken, dikwijls te midden van complicaties en moeilijkheden, zonder te gedenken? Het is juist het tegenovergestelde, zoals onze Indiase vriendin zegt: ook toen ze gepoogd had te vluchten uit wat haar overkomen was, kon ze niet vermijden dat het eerste wat haar te binnen schoot wanneer ze haar ogen open deed, de gezichten waren van de personen die ze ontmoet

¹⁶⁰ Vgl. *Mt* 16,22.

¹⁶¹ *Joh* 13,20.

had en die als enige kenmerk hadden dat ze gegrepen waren door Christus. De gedachtenis van wat haar veroverd had, bepaalde haar verwachting naar alles toe. De gedachtenis is de vrucht van een vertrouwdheid die alles licht maakt. Deze Geestelijke oefeningen hebben ons de weg aangegeven die we moeten doorlopen: niet omdat wij dat besloten hebben, maar omdat Hij die heeft uitgezet. Als we terugkeren naar de oorsprong, dan is dat om voor onze ogen de methode te plaatsen die God vanaf het begin gebruikt heeft en tot op de dag van vandaag blijft gebruiken. Daarom is alles, elke uitdaging, elk lijden, een uitnodiging tot gedachtenis. Zelfs elk onbehagen is een gelegenheid voor gedachtenis: 'Maar mis je me niet?'

Prosperi. 'Zou je kunnen verhelderen wat het betekent dat je enkel kunt begrijpen met een affectief geëngageerde rede?'

Carrón. Bij het voorbereiden van de Geestelijke oefeningen – de eerste genade is voor mij dit moment te mogen voorbereiden, in de hoop ook voor jullie nuttig te zijn –, werd ik getroffen door een tekst die ik al dikwijls gelezen had; hij staat in het derde hoofdstuk van *Het religieuze zintuig*. Na gesproken te hebben over de ontdekking van Pasteur – iedereen zal zich die passage herinneren –, geeft don Giussani een voorbeeld: 'Laten we veronderstellen dat Marco en ik in de stad rondlopen. Marco heeft mij een moeilijk probleem voorgelegd en ik probeer het hem uit te leggen. Hij luistert en met steeds meer hartstocht, steeds meer helderheid – zo lijkt het mij – leg ik hem mijn argumenten voor. 'Begrijp je het?' 'Ja, ja, tot hier kan ik je volgen'. We lopen verder, de blik op de grond gericht, al discussiërend. Maar op een bepaald moment kijkt Marco op en ziet een knap meisje aan de overkant van de straat lopen; hij blijft 'ja, ja' zeggen, steeds automatischer, terwijl hij het mooie figuurtje in het oog houdt en zich omdraait om het na te kijken terwijl het zich steeds verder van hem verwijderd; tenslotte wendt hij de blik droevig af als het meisje aan de horizon verdwijnt en keert zich weer naar mij toe juist op het moment dat ik mijn argumentatie besluit en hem vraag: 'Ben je het nu met me eens, Marco?' En hij: 'Nee, nee! Ik ben niet overtuigd!'. Don Giussani zegt dan: 'Dit is geen juist antwoord'. Waarom? 'Want hij is niet aandachtig geweest. Het is een fout die de meerderheid van de mensen ook begaat ten aanzien van het probleem van de bestemming, van het geloof, van de religie, van de Kerk, van het christendom' en van alles wat er gebeurt. Waarom heeft deze pagina me zo getroffen? Vanwege wat Giussani meteen daarna zegt. 'Heel veel mensen gedragen zich zo, omdat hun hersenen, 'vol van een hoop andere dingen', voor die dingen 'dood en begraven zijn',¹⁶² dat wil zeggen allesbehalve geëngageerd. 'Dood en begraven', zegt hij letterlijk! Niet dat er geen opzienbarende feiten gebeuren – daarom vertelde ik gisteren van het wonder

¹⁶² L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, op. cit., pp. 58-59.

van de broodvermenigvuldiging –, maar als onze hersenen, tegenover dergelijke feiten, ‘dood en begraven zijn’, dan zien we ze niet. Het ik wordt als een steen: de spectaculairste dingen kunnen gebeuren, maar ons ik is er niet. Daarom onderstreept don Giussani dat enkel kan begrijpen wie zich engageert, wie ‘geëngageerd is in wat hij meemaakt’.¹⁶³ Dat wil zeggen: de werkelijkheid is er en ook mijn ik is er, begiftigd met het criterium om de waarheid te herkennen, maar de waarheid van de werkelijkheid en de natuur van mijn ik komen enkel aan de oppervlakte in een ervaring, wanneer mijn ik geëngageerd is met wat er is en – tegelijkertijd – geëngageerd met wat het meemaakt, in wat het meemaakt, wanneer het stuit op wat er is. Het is als wanneer jullie schoenen gaan kopen: je ziet ze in de etalage en denkt dan: ‘Dat zijn precies de goeie schoenen voor mij. Ze passen perfect bij mijn kleren. Ze lijken zelfs van mijn maat te zijn’. Maar enkel wanneer je de winkel binnenstapt en de schoen concreet aandoet, je engagerend met wat je meemaakt, alleen dan kun je begrijpen of de schoen je past. In ons hoofd kan alles volmaakt kloppen, we hebben het gisteren gehoord: iemand kan denken: ‘Ik kan best uit de beweging weggaan, uiteindelijk heb ik ze niet nodig’, omdat hij ervan overtuigd is begrepen te hebben; maar wanneer hij zich engageert in wat hij meemaakt, nadat hij vertrokken is, dan komt de teleurstelling en begint het oordeel naar boven te komen. En alleen wanneer hij terugkeert, begint hij de dingen te beseffen. Het is altijd dezelfde geschiedenis. Wij begrijpen alleen als we ons engageren met de dingen waarmee we te maken hebben en in wat we meemaken, anders zal alles wat ons overkomt, nutteloos zijn voor de weg die we moeten doorlopen. Dus wordt er een werk van ons gevraagd. Er is geen andere manier om te begrijpen. Dikwijls verwachten we voor onszelf een wonder dat ons de vrijheid bespaart, maar don Giussani zegt ons: ‘Verwacht een weg, geen wonder dat jullie van je verantwoordelijkheden ontdoet, dat jullie moeite teniet doet, dat jullie vrijheid mechanisch maakt’.¹⁶⁴ Alleen wie de weg aflegt, vertrekkend vanuit een ontmoeting of vanuit een wonder, zal echt kunnen begrijpen, anders zal hij zich in dezelfde situatie bevinden als de leerlingen die op de boot discussieerden over het brood, tot wie Jezus zei: ‘Begrijpt ge het dan nog niet?’¹⁶⁵ Als we ons niet engageren met wat we ontmoeten en in wat we meemaken, zijn we steeds terug bij af, zullen we voortdurend afhangen van onze gemoedstoestand, zullen we niet werkelijk kennen wat we vóór ons hebben en dus zal alles wat er gebeurt onze vertrouwdheid met Christus niet laten toenemen. Het probleem is niet dat we de dingen niet doen, maar dat we in de dingen die we doen, ons niet engageren in een constante vergelijking met ons ik, en we dus Christus niet

¹⁶³ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così? [Kan men (echt?!) zo leven?]*, Bur: Milaan 1996, p. 82.

¹⁶⁴ L. Giussani in A. Savorana, *Vita di don Giussani*, op. cit., p. 636.

¹⁶⁵ *Mc* 8,21.

leren kennen. Iemand kan ook een fout maken en door zijn fout beseffen dat wat hij doet, hem niet vervult, aldus het verschil vattend tussen Christus en datgene waarvan hij zijn vervulling verwachtte; hij begrijpt dat zijn doen hem niet bevredigt omdat Christus er niet in is. Wanneer ik, na een fout gemaakt te hebben, besef dat Christus uit mijn leven afwezig was, ben ik daar dankbaar om: het bewustzijn van mijn fout laat me naar Hem terugkeren, zoals de verloren zoon overkwam. Het gaat er niet om nooit fouten te maken. Het geloof is immers niet enkel voor de engelen. Het is voor de arme stakkers, de kreupelen zoals wij, die altijd leren uit wat er gebeurt; en dus voor mensen van vlees en bloed.

Prosperi. ‘Ik was getroffen door de passage over God die de vertrouwdheid met Hem liet groeien door de rebellieën en teleurstellingen van het volk van Israël, zoals Jezus op het ongelooft van de apostelen niet antwoordde met nieuwe wonderen, maar door hen uit te dagen met betrekking tot de oorsprong. Hoe kun je er zeker van zijn dat door middel van teleurstellingen, rebellieën en ongelooft, in de uitdagingen van de werkelijkheid, de vertrouwdheid met Christus groeit?’

Carrón. Dat moeten jullie zelf verifiëren, het is niet voldoende dat ik het je uitleg. Je moet verifiëren of, juist wanneer wij onze rebellieën, onze teleurstellingen, onze fouten beleven, God jegens ons initiatief blijft nemen, en of daardoorheen langzaam onze vertrouwdheid met Hem toeneemt. God maakt zich niet enkel voor ons leven aanwezig wanneer we ‘goed’ zijn. Ook wanneer het volk van Israël mort omdat het geen eten heeft, schiet God het te hulp, Hij wacht daarmee niet totdat de Israëlieten braaf zijn. God komt tussenbeide, laat zijn aanwezigheid voelen, en maakt daarvoor gebruik van alles, ook van onze rebellie, juist om ons de diversiteit te laten zien die Hij is. Het is heel troostrijk de zin van sint Paulus hierover te herlezen: ‘God bevordert in alles het heil van die Hem liefhebben’,¹⁶⁶ met het commentaar van sint Augustinus: *Etiam peccata*, zelfs in de zonde. God bedient zich van alles om ons Zijn gelaat te laten zien. Zoals jullie doen met jullie kinderen: wanneer ze in opstand komen, wanneer ze boos zijn op jullie, wanneer ze zich in zichzelf opsluiten, dan blijven jullie initiatief met hen nemen, en juist daarin kunnen zij jullie diversiteit herkennen en denken: ‘Gelukkig maar dat mama er is!’ Het geldt ook voor ons: gelukkig maar dat u er bent, Christus! In mijn teleurstellingen, in mijn vallen, laat u mij niet alleen en door elke situatie heen kan ik naar U terugkeren. Dan is iemand blijer vanwege het feit dat Christus er is dan gedeprimeerd vanwege de eigen fout. De dankbaarheid om Christus’ aanwezigheid prevaleert boven de pijn over de zonde; zoals het kind dat huilt: het ziet zijn moeder en terwijl het nog huilt, begint het al naar haar te glimlachen. Hoe meer iemand dus

¹⁶⁶ Rom 8,28.

Christus in zijn leven aan het werk ziet – daarom moeten we aandachtig zijn voor wat er gebeurt, voor de steeds nieuwe initiatieven die God met ons neemt –, des te meer groeit zijn bereidheid om zich aan Hem toe te vertrouwen. Het is alsof Hij ons zei: ‘Maar waarom maak je je druk, als ik er toch ben? Begrijp je het nog niet? Waarom maak je je zo druk over het feit dat je vergeten bent brood mee te nemen? Heb je niet begrepen wie ik ben?’ Telkens, door alles wat er gebeurt, pakt Christus ons met zijn tederheid weer vast, om steeds dieper in ons wezen binnen te gaan.

Prosperi. Misschien heb je hierop al enigszins geantwoord, maar ik lees de vraag toch maar: ‘Het heeft me ontroerd je te horen zeggen dat datgene waarvan ik gemaakt ben, de vrijheid is, en dat ik geroepen ben deel te hebben aan dezelfde vrijheid waarmee God alles bemint. Je zei dat de oorsprong van Gods keuze samenvalt met het doel van deze vrijheid. Dit heeft mij uitzicht gegeven op een nooit gedachte mogelijkheid, op een nimmer gezien landschap: nooit had ik dit over mezelf gedacht. In zekere zin valt de vertrouwdheid die ik met Christus verlang te hebben, samen met deze vrijheid, die mij het kostbaarste goed lijkt te zijn: een vrijheid vol intelligentie. Wat bewaart deze vrijheid en hoe verhoudt zij zich tot de kennis?’

Carrón. Deze vrijheid kan zich aan ons voordoen als een ‘nooit gedachte mogelijkheid’. En toch zijn we precies dat, onze naam is Gemeenschap en Bevrijding. Wij horen bij deze plaats juist vanwege een dergelijke ervaring van vrijheid. Vanzelfsprekend is het niet voldoende een naam te herhalen om te maken dat de ervaring van de bevrijding binnengaat in ons binnenste: wat nodig is, is dat een vertrouwdheid met Christus groeit. Daarom leg ik er de nadruk op dat de deze vertrouwdheid de eerste, meest beslissende kwestie is. Als wij niet steeds zekerder worden van Hem, van Zijn aanwezigheid, van Zijn passie voor ons, zeker dat de weg die Hij ons laat afleggen voor ons is, zal het onmogelijk zijn de vrijheid te ervaren. Want de vrijheid is als een verrassing die ontspringt uit deze vertrouwdheid, niet het eindpunt van een inspanning of een analyse die wij verrichten. Om een ding hoeven we ons maar te bekommeren: mee te gaan met Christus wanneer Hij tussenbeide komt, zoals het volk van Israël gebeurde. Dan zullen we begrijpen dat de vrijheid altijd vrucht is van bevrijd-worden, dat wil zeggen van toestaan dat zijn Aanwezigheid ons leven binnengaat. Daarvoor moeten we voortdurend aandacht hebben: voor hoe die ‘nooit gedachte mogelijkheid’ van vrijheid ontstaat. Daarom is het niet nutteloos terug te gaan naar het volk van Israël, om te zien hoe uit Gods initiatief, door alle lotgevalen, alle fouten, alle uitdagingen, alle moeilijkheden, alle factoren die zijn geschiedenis gekenmerkt hebben heen, de bevrijding ontstaat. Binnen de heilsgeschiedenis, die vandaag doorgaat en ons engageert, is alles kostbaar om de vertrouwdheid met de Heer steeds meer in ons te laten binnengaan. We hoeven alleen maar te beseffen dat we verbonden moeten blijven met de oorsprong, met de ‘bron’, die Hij is, als we

werkelijk vrij willen zijn. Want de verleiding ligt steeds op de loer te denken dat alles afhangt van een inspanning van ons en niet van de zekerheid over een Aanwezigheid. Maar wat de ervaring van de vrijheid bewaart, is in relatie blijven met Hem die haar voortbrengt. Toen Israël dacht de waarheid te bezitten en zich losmaakte van de Heer die het bevrijd had, heeft het kunnen verifiëren: het kwam terecht in de slavernij. De vrijheid zal nooit een bezit van ons zijn, het is een gave die we voortdurend ontvangen. Juist dat vinden we moeilijk om te begrijpen. We behandelen de vrijheid alsof het een pen was die iemand ons cadeau heeft gedaan: ‘Nu is ze van mij – denken we – en niemand pakt ze van me af’. Dat is onwaar. De vrijheid is als een vuur: als het niet gevoed wordt, dooft het uit. Als we ons verwijderen van de bron, dat wil zeggen van de aanwezigheid van Christus die opnieuw gebeurt, vervallen we weer tot een of andere vorm van slavernij, zoals we gisteren zeiden. Dan begrijpen we waarom heel Gods pogen erop gericht is ons te brengen tot de blik van het kind waarvan Jezus getuigt, die alles ontvangt als gave van de Vader. Dat betekent dat ik alleen dan vrij kan blijven als ik de vrijheid aanvaard die een Ander mij geeft. Dat vinden we het lastigste om te begrijpen, het is de moeizaamste verandering van onze manier van denken. De bekering is – we hebben het dikwijls gezegd – op het niveau van het bewustzijn van onszelf en van wat de gebeurtenis van Christus voor ons is. Want dikwijls gebruiken we het woord ‘gebeurtenis’ om een *wake up*-moment aan te duiden dat op een bepaald moment gebeurt is, waarna de dingen vanzelf zijn verdergegaan. Maar de gebeurtenis waar we over spreken gebeurt voortdurend, is altijd in de tegenwoordige tijd, anders raken we de vrijheid kwijt, wordt zij onmogelijk.

Het zal daarom cruciaal zijn de eerste les te hernemen door er de komende maanden mee aan de gang te gaan, want het is wat we het verst van ons af voelen staan, qua mentaliteit: we zijn ertoe geneigd te denken dat het ontvangen geschenk – onze bevrijding – inmiddels in ons bezit is of ons bezit kan worden.

Prosperi. ‘Gisteren heb je gezegd dat Christus hier voor ons is, om al onze angsten te overwinnen. Ik ben bang voor mijn kinderen, ik ben bang om ze te laten opgroeien in deze cultuur die je zegt dat man of vrouw zijn geen feitelijk gegeven is, en waar de Staat kan beslissen of je kind moet leven of sterven. Hoe kan ik tegen deze angst strijden, hoe kan ik ook tegenover mijn collega’s en vrienden staan die hierin geloven, zonder me voortdurend te beklagen en me voortdurend neergedrukt te voelen?’

Carrón. Dit is een spectaculaire uitdaging, voor haar en voor eenieder van ons. Eenieder moet verifiëren hoe hij op deze vragen zou antwoorden. Het is cruciaal. Deze vriendin van ons kan alleen dan niet bepaald worden door de angst, als Christus is staat is van haar een nieuwe schepping te maken. Dit is de sprong in bewustzijn waarover de *Page One* spreekt, waartoe Giussani ons altijd heeft opgeroepen: hoe

harder de tijden zijn, des te meer het de tijd is van de persoon. De uitdaging is de voortbrenging van een subject, anders zouden we het christendom dood en begraven moeten verklaren, als iets wat nut had voor een ander tijdperk, maar geen nut heeft voor het heden! Het christendom is ontstaan in tijden die erger zijn dan die van ons, in het Romeinse Rijk, en heeft echt moeilijke momenten doorgemaakt, maar geen macht van deze wereld heeft kunnen verhinderen dat een ik werd voortgebracht, een nieuwe schepping, zoals sint Paulus getuigt. Als jullie de nieuwe schepping die Christus in de wereld gebracht heeft, niet ervaren, dan zullen jullie je kinderen besmetten met jullie existentiële onzekerheid, zullen jullie de angst injecteren in hun bloed. En je zult je er niet van af kunnen maken door hun eenvoudigweg goede adviezen te geven: dat is te weinig om te strijden tegen een situatie zoals die welke in de vraag beschreven wordt. Jullie zullen jullie kinderen enkel kunnen begeleiden als ze in jullie een zekerheid zien, anders zullen jullie jullie cultuur meedelen die ontstaat uit een existentiële onzekerheid. Maar het is niet gezegd dat je op deze manier in de wereld moet staan. Je kunt op een andere manier in deze wereld staan! Het is de grote uitdaging die de Kerk vandaag de dag vóór zich heeft: subjecten voort te brengen die in staat zijn op een andere manier juist in deze samenleving te staan, niet in de schaapskooi, niet in de kazerne, niet in een beschermde ruimte; dus subjecten voort te brengen die in staat zijn in deze wereld te leven, niet op een ambiguë manier, maar heel de nieuwheid brengend van een oorspronkelijke aanwezigheid, die ontstaat uit geleefd geloof, want dat is wat de anderen interesseert en uitdaagt. Het is de krachtigste uitdaging die ze tot zich gericht kunnen voelen en waarop ze, bewust of onbewust, wachten.

Deze Geestelijke oefeningen zijn de poging om onze weg naar een steeds grotere vertrouwdheid met Christus, onze zekerheid, voort te zetten, opdat in ons de existentiële onzekerheid en dus de angst niet de overhand krijgen, die onze bijdrage tot nul zullen reduceren. Enkel wanneer wij geen onzekerheid meedelen, maar de zekerheid die ontstaat uit het geloof, uit de vertrouwdheid met Christus; enkel wanneer wij niet een 'al weten' meedelen – dat niet eens voor onszelf genoeg is om te kunnen leven; we weten uit ervaring dat ook het uit het hoofd kennen van de tekst van de hele school van de gemeenschap niet voldoende is om de angst te overwinnen – maar de frisheid van een nieuw leven, alleen dan realiseren we een aanwezigheid die opgewassen is tegen de uitdaging die we beleven. Het Mysterie is vlees geworden om ons leven te kunnen begeleiden, opdat er in de geschiedenis een andere aanwezigheid zou binnengaan, die de anderen besmet, volgens een plan dat niet het onze is, zoals we bij vele gelegenheden zien.

Prosperi. 'Mijn man en ik kunnen geen kinderen krijgen. Dit vreemde initiatief dat God met ons genomen heeft, maakt niet dat ik mij geprefereerd voel. Mijn hart schreeuwt dit verlangen naar moederschap uit, maar ik merk dat mijn hart uiteindelijk verhard is, gereduceerd tot een vorm van geluk van mezelf, en het klagen van de

leerlingen heeft ook in mijn leven de overhand (waarom kunnen wij geen kinderen krijgen? waarom juist wij?). Hoe kun je dit verlangen niet reduceren en een nieuw hart hebben wanneer de werkelijkheid nee tegen je zegt? Waarom legt God een verlangen in mijn hart dat de werkelijkheid me ontzegt? Hoe kan een verhard hart door een wond opnieuw geboren worden?

Carrón. Wat God in je hart legt, is het verlangen naar geluk, niet de specifieke vorm van de vervulling ervan die jij, begrijpelijk wel, fixeert. En op jouw verlangen naar geluk heeft God je antwoord gegeven door zijn leven voor jou te geven. Als iemand daar verbaasd en dankbaar voor is, als hij steunt op de volheid van de aanwezigheid van de gestorven en verrezen Christus, dan kan hij welke situatie dan ook het hoofd bieden. Anders zal de angst de overhand hebben. Door mens te worden, door voor ons aan het kruis te sterven, door te verrijzen en dus in de geschiedenis aanwezig te blijven, heeft God ons een overdaad aan antwoord gegeven, buiten elke proportie. Hoe dan tegenover de beschreven mysterieuze situatie te staan? Waarom moest het juist jullie overkomen? Ik weet niet waarom, of beter: Christus geeft ons geen intellectueel antwoord, in de vorm van een verklaring, maar Hij zegt ons: 'Het antwoord op jouw verlangen, ben ik'. Enkel als je het accepteert, als je dus de unieke overeenstemming van Zijn aanwezigheid met jouw hart ervaart, kun je naar de wond van het geen kinderen hebben kijken en zul je dankbaar zijn omdat Christus er is. Dat is de hoop van het leven. Wat de manier zal zijn waarop het Mysterie je zal laten overstromen van volheid en van vreugde, zal Hij je aanwijzen door wat er zal gebeuren. Het belangrijkste is dat ons klagen niet de overhand krijgt over onze verbazing vanwege de overvloed van wat Hij jou geeft. We zijn vrij en vreugdevol want we hebben alles. Ik herhaal, als iemand het niet ervaart te steunen op de volheid van Zijn aanwezigheid, als hij niet dankbaar is dat hij Christus ontmoet heeft en niet ervaart dat alles door Hem omhelsd wordt, dan zal het klagen de overhand hebben.

Prosperi. 'Ondergedompeld in de cultuur van vandaag, neigt de mens ertoe de problemen uit te spitten en te analyseren om bij de bodem van alle kwesties te komen. Hoe kun je een meer kinderlijke blik op de werkelijkheid krijgen, zonder je rationele benadering te censureren? Hoe kun je de vragen van vandaag het hoofd bieden met het hart van een kind?'

Carrón. Dat is een punt waarop don Giussani steeds teruggekomen is: in de houding te zijn waarmee we geboren worden, dus eenvoudig en oprecht tegenover de werkelijkheid, in die bevestigende openheid te zijn die zich uitdrukt als nieuwsgierigheid, is voor een kind gemakkelijk. Maar als een volwassene zich niet engageert in een voortdurende opvoeding daartoe, als hij die houding over een kam scheert met pure spontaneïteit, dan zal hij haar niet werkelijk tot de zijne kunnen maken, sterker

nog, dan zal hij ze langzaam verliezen, toegevend aan de gedachte dat die openheid iets voor naïevelingen is, goed voor kinderen, maar in de volwassene plaats moet maken voor de enige waarlijk ‘intelligente’ houding, namelijk het scepticisme. ‘Ik ben toch niet naïef!': hoe dikwijls horen we dat zeggen door volwassenen. Attentie, het gaat er niet om ‘naïef’ te zijn, maar in de oorspronkelijke houding te blijven waarin we geschapen worden, met onze open wijd opengesperd tegenover de werkelijkheid. Zou je het niet fijn vinden naar je vrouw te kijken zoals de eerste keer? Of naar je kinderen zoals toen je ze uit je schoot zag komen? Wat laat ons deze blik hebben wanneer we volwassen zijn? Voor ons is dat, zoals Nikodemus zei, onmogelijk. Het kan enkel een geschenk zijn, dat voortdurend in een opvoeding gesecondeerd moet worden. Als wij daarom niet telkens opnieuw geboren worden, verdwijnt deze blik, en daarmee ook de rede, die gereduceerd wordt tot maat. Om de werkelijkheid echt te leren kennen, is er allereerst een ‘rede die zich opent’ nodig, zich opensperd, en dan pas een ‘rede die verklaart’.¹⁶⁷ Daarom ligt voor Giussani het probleem van de intelligentie helemaal besloten in de episode van Johannes en Andreas. In de ontmoeting met Jezus van Nazaret worden Johannes en Andreas aangetrokken, gefascineerd, gegrepen: het is op dat moment dat hun rede, in de mate dat ze ondersteund wordt door de affectie, zich opent en realiseert volgens heel haar natuur. Welnu, de enige ware rede is de rede die zich wijd opengesperd houdt op de werkelijkheid, zoals gebeurt in een kind. Daarom, hebben we gezegd, zullen we, als we niet deelnemen aan een plek waar we voortdurend opengesperd worden, stranden op de zandbanken van onze analyses en zonder het te weten ‘de schema’s van de wereld overnemen, die morgen weer anders zullen zijn dan die van vandaag’.¹⁶⁸ Terwijl ‘de nieuwe cultuur [...] vertrekt van een ontmoeting die je gehad hebt’, zegt don Giussani, ‘van een gebeurtenis waaraan je deelneemt, van het stuiten op een Aanwezigheid, niet van boeken die je leest of ideeën die je hoort. Deze ontmoeting heeft een genetische waarde, aangezien ze de geboorte vertegenwoordigt van een nieuw subject, die opstaat op een bepaalde plaats en op een moment van de geschiedenis, en daar gevoed wordt en groeit als nieuwe persoonlijkheid, met een unieke opvatting die tot geen andere te herleiden valt, [...] een andere vorm van kennis’.¹⁶⁹ Zijn we bereid ons niet los te maken van deze ontmoeting die een genetische waarde heeft, om een ware blik op de werkelijkheid te houden? Alleen Christus redt de rede! Met onze analyses komen we niet ver.

Prosperi. ‘Toen je sprak over de reductie van de gebeurtenis tot ideologie heb je een vraag in me laten opkomen die me vaak te binnen schiet: wat voor verschil zit er tussen ‘goede mensen’ (gedoopt of niet) en wie Christus ontmoet heeft?’

¹⁶⁷ S. Alberto - J. Prades - L. Giussani, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 22.

¹⁶⁸ *Ibid.*, 75.

¹⁶⁹ *Ibid.*, 152.

Carrón. Er is een onmiskenbaar verschil, dat niet door ons voortgebracht wordt. Als wij hier zijn, dan is dat juist omdat we tegen dit verschil zijn aangelopen. Zoals onze Indiase vriendin: ze bevond zich tegenover woorden en feiten, een onmogelijk denkbare menselijke werkelijkheid, dat wil zeggen tegenover personen met een openheid van hart en rede, een blik op zichzelf en op de anderen, een gratuititeit, een vreugde, een vruchtbaarheid, een constructiviteit, zeiden we gisterenmiddag, die hun weerga niet hebben, met een manier om het leven, het lijden en de dood het hoofd te bieden die niet verklaard wordt door *skills*. Je zou de *Brief aan Diognetus* moeten herlezen, maar je zou vooral om je heen moeten kijken: onder ons zijn er vele voorbeelden van een manier van ook in de meest veeleisende omstandigheden staan met een volheid en een hoop die mens zichzelf niet kan geven. Daarom noemt don Giusani een dergelijke menselijkheid ‘wonder’. Als we hier zijn en niet ergens anders dan is dat omdat deze menselijkheid niet overal gevonden wordt en geen vrucht is van een inspanning tot coherentie van de mens. Maar eenieder zou dat moeten zeggen vanuit zijn eigen ervaring, om in de eerste persoon te antwoorden op de vraag. De consistentie van onze adhesie staat of valt daarmee.

Prosperi. De laatste serie vragen betreft het gezelschap.

‘In de Inleiding van vrijdag zei je ons dat “ons gezelschap meer de diepte in moet gaan, meer de diepte in, en moet gaan over [...] ons hart”, [...] ons [moet] binnenleiden [in] ‘een persoonlijke relatie met Hem’’. Welke aanwijzingen kun je ons geven voor deze taak, in het bijzonder wat betreft de Fraterniteitsgroepjes?’

‘Ik ben alleen, woon ver van de gemeenschappen van de beweging. Hoe kan ik de vertrouwdheid met Christus beleven? Wat heeft zij van doen met de concrete kwesties van alledag?’

‘Onze Indiase vriendin bevindt zich niet meer op de plek waar het gezelschap is, maar het is alsof ze het niet van zich kon losrukken, al heeft ze dikwijls nee gezegd. Wat voor weg duidt dit feit aan voor ons leven?’

Carrón. De eenvoudigste suggestie die ik jullie geef is gebonden te blijven aan je ervaring, want dan kan gebeuren wat deze brief laat zien (en wat ons helpt ook te antwoorden op de voorgaande vraag): ‘Ik schrijf je een paar regels om je de vreugde en de verbazing mee te delen over de assemblee die we gisteren gehad hebben met onze *visitor*. Een assemblee die helemaal gebaseerd was op de ervaring, en wat voor ervaringen! Het was de explosie van een getuigenis van de verificatie van het geloof in het leven van eenieder. Ervaringen van ernstige ziekte, van de dood van een echtgenote, van verlies van werk, van een smaak in het op het spel zetten van het eigen ‘ik’ en je mengen in het leven van het dorp waar je woont of je school, van economische moeilijkheden vanwege de komst van een zesde kind, van moeite in het gezin vanwege de aanwezigheid van adoptiekinderen, van verbazing over het wonder van

de bereidheid van twee vrienden om een Nigeriaan zonder verblijfplaats onderdak te geven. Het liet werkelijk zien hoe het geloof invloed heeft op het leven en het honderdvoud hier op aarde geeft. Binnen heel het drama van het leven van eenieder, was evident dat iedereen gelukkig en vreugdevol was, en dat was onthutsend, liet je met de mond vol tanden staan: een windvlaag aan nieuwigheid en fascinatie. Als Jezus ons ervan wilde overtuigen dat het slim is om Hem te volgen voor ons eigen welzijn en dat van al onze medemensen, dan is hij daar gisteren in geslaagd!’ Dit is onder ieders handbereik. Daarom is de suggestie die ik jullie doe, om onder elkaar in de hele breedte jullie ervaring op het spel te zetten en elkaar te begeleiden onderweg. Vandaag de dag kan niemand zeggen dat hij geïsoleerd is. Er zijn heel veel mogelijkheden om in relatie te blijven, ook als iemand zich in de verste uithoek van de wereld bevindt. We hebben mobiele telefoons, skype, de videoverbinding met de school van de gemeenschap, *Traces*, de website van CL, kortom alles is er! Wat had ik het fijn gevonden al deze instrumenten tot mijn beschikking te hebben toen ik de beweging ontmoette! Wie dus begeleid wil worden, heeft alles wat hij nodig heeft. Wie verhindert je van deze instrumenten gebruik te maken? Mij raakt het zeer levende bewustzijn van het Indiase meisje van de waarde van de gedane ontmoeting, de kenwaarde van de ontmoeting. In haar is een zodanige diversiteit binnengegaan, ze heeft een zodanig nieuwe blik op zichzelf gevoeld, dat ze die niet meer kan vergeten. In dit meisje zien we gebeuren wat don Giussani ons zegt: in haar is Christus niet ver van het hart, maar is hij doorgedrongen tot de bodem van het hart. Daarom is zij niet alleen, draagt ze het gezelschap in zich mee. Ze kan nergens naar kijken, nergens mee in relatie treden zonder de vergelijking te maken met de blik die in haar is binnengegaan, die haar nu vormt en die ze blijft ervaren in de relatie met haar vrienden. En ook nu ze *in the middle of nowhere* geïsoleerd is, blijft ze die relatie beleven zoveel ze kan. Christus’ gezelschap definieert haar en daarom zoekt ze Zijn gelaat in elk gezicht dat ze onderweg ontmoet. Als wij werkelijk ons leven op het spel zetten, rijk aan alles wat het Mysterie ons gegeven heeft en geeft, kunnen wij, zoals sint Paulus tot de christenen van Korinthe, zeggen: ‘Geen enkele genadegave ontbreekt ons nog’.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Vgl. *1 Kor* 1,7.

Op zondag 6 mei vond de slotassemblee plaats van de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit te Avila in Spanje, gepreekt door don Julián Carrón, waarvan we hier drie vragen en antwoorden afdrucken.

Impliceert de uitverkiezing ook dat er ‘niet-uitverkorenen’ zijn? Bepaalde bewegingen omtrent de uitverkiezing snap ik niet helemaal. Ik begrijp de wanverhouding tussen genade en verdienste, maar de uitverkiezing lijkt iets onrechtvaardigs te zijn, alsof het iets was dat vóór de vrijheid komt en er ‘niet-uitverkorenen’ zouden zijn.

Julián Carrón. Wanneer iemand je een cadeau geeft, beschouw je het dan als onrechtvaardig omdat het aan je vrijheid voorafgaat?

Nee. Maar zijn er mensen aan wie God niets cadeau doet?

Even wachten! Je kunt tegenwerpen wat je wilt, maar je kunt niet ter discussie stellen wat je net gezegd hebt. Het is niet onrechtvaardig dat iemand je iets geeft voordat je je vrijheid uitoefent. Sterker nog, juist dat verwacht je. Wanneer iemand belangeloos van je houdt, is hij dan onrechtvaardig omdat hij de zet van je vrijheid vóór is? Dit is het uitgangspunt, een elementaire ervaring die we allen beleven, vóór welke reflectie dan ook. Gods eerste geste om de mens toe te staan de volheid van zijn bestemming te bereiken, is geen uitleg: als ze dat zou zijn, zouden we snel vastlopen. Zijn eerste geste is een feit – een keuze, een totaal gratuite voorkeur, een je tegemoetkomen –, die jou zo ongewapend aantreft omdat ze gebeurt vóórdat jij haar in een hokje van een van je schema’s kunt stoppen of ter discussie kunt stellen. Het is indrukwekkend. Als dit feit ons niet vóór al het andere definieert, zullen we altijd blijven steken, gevangen in onze eigen maatstaven. Gods eerste gebaar in het Oude Testament is dus een absoluut gratuit initiatief geweest, dat geen enkele voorafgaande beweegreden had in de mens. ‘Niet omdat gij talrijker zijt dan de andere volken heeft de Heer zich aan u verbonden en u uitverkoren, want gij zijt het kleinste van alle volken’.¹⁷¹

Hetzelfde gebeurt wanneer Jezus naar het huis van Zaccheüs gaat. Hij gaat er niet heen omdat Zaccheüs zo goed is, want Hij weet goed dat het een zondaar is. De reactie van Zaccheüs – zegt het Evangelie – is dat hij ‘Hem vol blijdschap ontving’.¹⁷² Dat is de eerste ervaring, iets absoluut elementairs: een verbazing. Toch is het moeilijk, of althans niet automatisch, dat iemand in deze oorspronkelijke houding blijft; een moment later lopen we al vast. We constateren het ook in de reactie van wie Jezus het huis van Zaccheüs zien binnengaan. ‘Wat nu, gaat hij eten in het huis van een zondaar? Maar die verdient dat niet! Hoe is het mogelijk?’¹⁷³ We beschouwen het als onrechtvaardig. Dat is het christelijke schandaal.

¹⁷¹ Dt 7,7.

¹⁷² Lc 19,6.

¹⁷³ Vgl. Lc 19,7.

Desalniettemin, dat Gods liefde onze maat te boven gaat en dat de menselijke rechtvaardigheid van een andere orde is, is iets wat ik in mijn leven geleerd heb te erkennen. Bovendien besef ik dat ik, wanneer ik meet in menselijke termen, uiteindelijk achterblijf met mijn verdriet en eenzaamheid. Anderzijds wordt er in de parabel van de werkers van het elfde uur gesproken over een liefde die voor allen gelijk is: hij geeft aan de laatste hetzelfde als aan de eerste, en de eerste zal, als hij een eenvoudig hart heeft, blij zijn voor de laatste. Maar als jij van uitverkiezing spreekt, lijkt het me dat dat impliceert dan sommigen niet uitverkoren zijn.

Ik ben blij dat je tegen de term 'uitverkiezing' aanloopt, want meestal beschouwen we die als vanzelfsprekend. Het feit dat je de uitverkiezing niet als vanzelfsprekend beschouwt, is een geschenk dat je vandaag gekregen hebt; het is een geschenk, als iets in je in opstand komt en je laat zeggen: 'Dit is niet rechtvaardig!' Maar je staat niet alleen: je hebt veel reisgenoten, volgens wie het woord 'uitverkiezing' uit de Bijbel geschrappt zou moeten worden, omdat het naar iets onrechtvaardigs verwijst.

Voor mij is dat altijd zo geweest.

Het is belangrijk dit te beseffen: het lijkt ons onrechtvaardig, omdat voor ons iemand uitkiezen gelijk staat met anderen uitsluiten. We redeneren zo omdat we de betekenis van Gods handelen niet begrijpen, dat wil zeggen de beweegreden waarom Hij een keuze verricht. Wat is Gods methode? We hoeven maar twee fragmenten uit de Bijbel te lezen om te zien dat God, wanneer hij uitkiest, niemand aan het uitsluiten is. Het eerste: God 'wil dat alle mensen gered worden en tot de kennis van de waarheid komen',¹⁷⁴ dus Gods plan behelst iedereen, omhelst iedereen. Het tweede: 'Christus is voor ons gestorven, toen wij nog zondaars waren'.¹⁷⁵ Hij is gestorven voor iedereen, niemand uitgesloten.

Wat is dan de methode die God gebruikt heeft? Hij heeft niet enkelen uitgekozen om anderen uit te sluiten, maar om door middel van hen bij de anderen te komen. Als wij de laatste *terminals* van een groot rekencentrum waren, dan zouden de data – in dit geval de verlossing – automatisch en gelijktijdig bij iedereen terechtkomen en zou alles directer lijken. Maar dan zou de vrijheid van de mens overgeslagen worden. God echter, die wilde dat wij vrij waren, respecteert onze vrijheid juist door enkelen te roepen om vrij te antwoorden, en door hen heen roept hij anderen om met even grote vrijheid te antwoorden. Deze methode te begrijpen is van fundamenteel belang om tegelijkertijd te kunnen beseffen wat een genade je ontvangen hebt en dat je die niet alleen voor jezelf ontvangen hebt, maar opdat ze door jou heen de anderen zou bereiken. Jezus kiest de twaalf niet alleen voor zichzelf, zodat alleen zij van Hem zouden kunnen genieten, maar om

¹⁷⁴ 1 Tim 2,4.

¹⁷⁵ Rom 5,8.

ze de hele wereld in te sturen, opdat ze getuigen van wat Christus in het leven betekent. Wat is inderdaad de ernstigste tegenwerping die de christelijke boodschap kan uitlokken? Mijn studenten in Madrid zeiden het me al: ‘Wat het Evangelie zegt is schitterend, maar het bestaat niet meer, ik kan het niet meer met de hand aanraken’. Hoe antwoordt God op deze tegenwerping? Door ervoor te zorgen dat de mens van vandaag iemand ontmoet – een werkelijke persoon van vlees en bloed, zoals jij – in wie hij kan zien gebeuren wat we in het Evangelie horen, door wie dus de oorspronkelijke gebeurtenis opnieuw gebeurt. Alleen zo kan de mens van vandaag beginnen zich voor Christus te interesseren: hij begrijpt de oorsprong van jouw anders-zijn nog niet, maar de ontmoeting met jou, met een reële persoon, provoceert zijn rede en zijn vrijheid. God blijft, volgens een plan dat niet het onze is, jou roepen, die kunt antwoorden met ja of nee, en als je Hem aanvaardt, verandert Hij je leven, vervult Hij het met vreugde en vruchtbaarheid, en ‘bewijst’ door deze verandering aan anderen Zijn aanwezigheid. Het is hetzelfde wat hij doet met Zaccheüs en met de leerlingen: hij kiest ze uit zodat, door middel van hen, anderen, in het vlees – niet in hun gedachten, niet in een virtuele wereld, niet als in een droom – iemand kunnen ontmoeten die hun rede en hun vrijheid uitdaagt.

Is dit alles reëel? Ja, het bestaat en jij hebt het gezien. Daarom is de methode van God niet onrechtvaardig: het is een methode waardoor God concreet, werkelijk, historisch, zich voegend naar het begripsvermogen van de mens – dat vleeselijk, historisch is – in dialoog gaat met de rede en de vrijheid van eenieder van ons. Natuurlijk, als we de uitverkiezing begrijpen als uitsluiting van anderen, dan is het begrijpelijk dat ze ons onrechtvaardig toeschijnt. Maar als we haar daarentegen begrijpen als ze is, namelijk als een weg om uit te komen bij de anderen, dan sluit de uitverkiezing niemand uit. Dat is Gods methode, een methode die de vrijheid van de mens respecteert.

Wat betekent het dat de vrijheid gelijktijdig gebeurt met het feit bevrijd te worden? Het bewijs dat we God kennen is dat we vrij zijn, en we zijn niet vrij als Hij ons niet voortdurend bevrijdt, maar tegelijkertijd heeft Hij onze vrijheid nodig om erkend te worden. Ik voel de behoefte om deze eenheid in het dagelijks leven te begrijpen, en hoe het in jou gebeurt, Julián.

Zoals we gezien hebben, begrijpen wij de ware betekenis van de woorden middels onze ervaring. Wat beminnen betekent, begrijpen we bijvoorbeeld wanneer we ons bemind voelen, zoals onze vriendin die in India geweest is, ons zei. Niemand had naar haar gekeken zoals die studiegenote die ze in Madrid ontmoet had, ze kon zich niet voorstellen dat ze met een dergelijke gratuïteit bemind kon worden, en wanneer haar moeder haar verlaat en verklaart haar niet meer te willen zien, wordt haar duidelijk dat om te begrijpen wat het betekent te bemin-

nen, om te kunnen beminnen, je bemind moet worden. Hetzelfde gebeurt met de vrijheid: wij begrijpen wat de vrijheid is middels onze ervaring. Daarom heeft don Giussani ons, pedagogisch, altijd gezegd dat als we willen begrijpen wat de vrijheid is, we niet moeten beginnen met het zelfstandig naamwoord, dat wil zeggen met de definitie (die ons tot eindeloze discussies zou voeren), maar moeten uitgaan van de ervaring, die aangeduid wordt met het bijvoeglijk naamwoord: wanneer voel je je ‘vrij’? Aangezien de mens de dingen alleen zo kan begrijpen, namelijk door zijn ervaring, buigt God zich, in zijn unieke tederheid, over onze behoefte.

Om het volk van Israël te laten begrijpen wat vrijheid is, zorgt God ervoor dat het de bevrijding ervaart: Hij haalt het uit Egypte en bevrijdt het uit de slavernij. Als mensen waren de Israëlieten vrij geschapen, de vrijheid behoorde dus tot hun natuur. Maar in Egypte voelden ze zich niet vrij. Ze waren dan ook slaven. Ook wij zijn van nature vrij, maar tegelijkertijd voelen we ons in de omstandigheden niet vrij, zozeer dat we haast stikken. Wanneer het volk van Israël uit Egypte bevrijd wordt, beleeft het een ervaring van vrijheid, van bevrijding, en begint het God te vertrouwen. Ze voelen zich vrij, ze beginnen te ademen, ze raken niet meer verstikt in de dwangarbeid. Maar meteen daarna volgen er op deze ervaring van bevrijding nog talloze rebellieën. Het volk van Israël heeft, zoals we gezien hebben, herhaaldelijk toegegeven aan de aanmatiging zichzelf de vrijheid te kunnen geven en dit heeft andere vormen van slavernij opgeleverd. Zoals ook ons gebeurt. Om vrij te kunnen zijn is het nodig de voorwaarde te accepteren die een effectieve ervaring van vrijheid mogelijk maakt: bevrijd te worden. Zo kunnen wij, die ook van nature vrij zijn (we zijn niet onderworpen aan de mechanismen van het instinct), verstikt raken in de omstandigheden, er niet in slagen tot op de bodem ‘ik’ te zeggen: niet vrij zijn. Daarom vraag ik zo dikwijls: hoeveel mensen kennen jullie die vrij zijn? Vrij in de werkelijkheid, niet in hun verbeelding. We moeten beseffen dat we allemaal van nature vrij zijn, maar dat er werkelijk weinig personen zijn die in de werkelijkheid – niet op hun kamertje, in de virtuele wereld, in hun dromen, maar in hun dagelijks leven, op hun werk, thuis, met hun vrienden, in de omstandigheden – vrij zijn. Op dit niveau kunnen we het verschil vatten dat Gods geste introduceert en erkennen dat de vrijheid gelijktijdig gebeurt met het feit bevrijd te worden.

Om te begrijpen of we vrij zijn hoeven we onszelf dus maar ‘in actie’ te betrappen in de werkelijkheid, in de concrete omstandigheden, om te zien of we daar waar we leven, vrij ademhalen. Als we ontdekken dat we erop gericht zijn te klagen omdat er altijd wel iets is wat niet goed gaat, dan betekent dat dat de vrijheid in ons feitelijk een pure fictie is. Zó kan eenieder van ons nagaan, ongeacht zijn woorden, zijn interpretaties of zijn discussies, of hij werkelijk vrij is, en wie of wat hem vrij maakt. Het teken dat ik als geschenk aanvaard wat ik moment

voor moment van God ontvang, is mijn bevrijding. Wanneer ik daarentegen pretendeer mijn vrijheid te bezitten, wanneer ik haar opvat als autonome vrijheid, wanneer ik mij niet meer behoeftig voel en mij scheid van de oorsprong die mij de vrijheid geeft, dan verdwijnt deze en begin ik te stikken. Dus hebben we het altijd nodig de vrijheid te ontvangen en te aanvaarden. Daarom zei onze Indiase vriendin: 'Er is een klein puntje dat afhangt van mij' en dat is alles te erkennen wat haar overkomen is.

Er bestaat geen vrijheid zonder dat ik de bevrijding aanvaard die Hij me wil geven. Om mij te kunnen bevrijden heeft God het nodig dat ik me laat bevrijden. Want God wil niet als een olifant de porseleinkast van ons leven binnengaan, als een tank die onze vrijheid met de grond gelijk maakt, zonder ons om toestemming te vragen. God respecteert onze vrijheid zo zeer dat Hij ons alles cadeau doet, maar om binnen te gaan wacht Hij en bedelt Hij om ons ja, om onze vrijheid: 'Aanvaard je mij?' 'Is er iemand die met me mee wil komen, die deze ervaring wil volgen?' God biedt ons ook een onfeilbare methode om te begrijpen of we Zijn uitnodiging volgen: de ervaring van het honderdvoudige: 'Wie mij volgt zal het honderdvoud ontvangen'.¹⁷⁶ Het is geen kwestie van discussies of interpretaties: die hebben geen zin. Jij kunt weten of je datgene wat God je geeft aan het aanvaarden bent, door in de werkelijkheid te verifiëren of jouw leven honderd maal menselijker, waarder is, of je leven ademt. Ik leef zo, ik heb jullie geen andere ervaring te vertellen dan deze. Wanneer je volgt, haal je adem. Wanneer je niet volgt, stik je. Want de vrijheid wordt ons altijd gegeven in een relatie, en dat hebben we geleerd uit heel de geschiedenis die ons voorafgegaan is. Op zeker punt kunnen we denken dat we, aangezien we 'al weten', aangezien we al gekregen hebben, kunnen ophouden Gods gave te ontvangen, te aanvaarden en te volgen. Maar nee, dit is geen etappe waar we doorheen moeten, er is geen moment waarop ik niet meer hoeft te ontvangen en te aanvaarden. Er bestaat alleen een steeds groter bewustzijn van de noodzaak die ik hem om het te aanvaarden. Want hoe meer ik begrijp waarover het gaat, hoe meer ik begrijp dat de ervaring van de vrijheid mij gegeven wordt, des te meer snap ik dat de enige mogelijkheid om werkelijk vrij te zijn, om de ervaring van de bevrijding te hebben, is haar te ontvangen van de Enige die me haar kan geven en die haar mogelijk maakt. Dit is een beslissing die we aan niemand kunnen uitbesteden.

Ik zou beter willen begrijpen wat de rol is van het gezelschap in dit parcours. Je spreekt over een 'gezelschap' als hulp 'tegen de demoralisering'. En verder: "Ons gezelschap [...] moet meer de diepte in gaan, meer de diepte in' [...], moet ons binnenvoeren [...], ons duwen tot 'een diep persoonlijke relatie met Hem', met Chris-

¹⁷⁶ Vgl. Mt 19,29.

tus'. Dit interesseert mij zeer omdat ik, vanwege het parcours dat ik dit jaar heb afgelegd, een gezelschap als dat waarover jij spreekt, als noodzakelijk zie. Ik erken bepaalde gezichten die gezelschap zijn, maar ik merk dat we erg in verlegenheid zijn, allereerst ikzelf. Ik voel de behoefte dat we echt een hulp voor elkaar zijn. Wat betekent het toe te behoren aan een plaats, toe te behoren aan dit gezelschap, zonder formalisme? In de Inleiding zei jij: 'Maar als we eenmaal op dit niveau zijn aangekomen, zo verheldert Giussani, op het niveau van mijn erkenning van U, o Christus, dat wil zeggen op het niveau van het hart, dan kan niemand aan anderen een antwoord delegeren dat enkel van hemzelf kan komen'. En toen citeerde je Giussani: 'Het hart is het enige wat als het ware geen partners heeft'. Ik erken dat dit geen partner hebben het grootste teken is van mijn grootheid. Ik kan het niet als vanzelfsprekend beschouwen op het moment dat ik het parcours van de kennis van Christus begin te gaan. Af en toe denken we dat ons onbehagen, onze droefheid, het feit dat de dingen niet kloppen, de desillusies, enzovoorts, aspecten zijn die we moeten controleren, moeten bijschaven, moeten verwijderen. Maar zij zijn een echo van het hart waar jij over spreekt, de plaats van Gods grootste voorkeur voor mij, van het grootste gezelschap. Het hart, dat geen medewerkers heeft, is mijn beste medewerker. Maar dikwijls neem ik waar dat wij als volwassenen niet de moed hebben uit te gaan van deze medewerker die ons hart is. Kun je ons op dit punt helpen?

Ik begin bij de eerste vraag. Als we aandachtig zijn voor hoe jij de dingen beschreven hebt, geeft het Mysterie ons altijd wat sporen. En wat is het spoor dat het Mysterie je geeft om te kunnen begrijpen wat het gezelschap is? Jij erkent in je ervaring dat bepaalde gezichten gezelschap zijn. Misschien niet allemaal, maar enkele herken je duidelijk als gezelschap. Ook onze Indiase vriendin zei dat nog een keer: 'Christus moest zijn zoals jullie, iemand die de anderen hielp om zichzelf te begrijpen, om naar de diepte van het eigen hart te kijken', om het ware binnenste van eenieder te leren kennen, 'en te begrijpen wie men was'. Hetzelfde is Johannes en Andreas overkomen: ze zijn begonnen te begrijpen wie zij waren omdat ze iemand, Jezus, ontmoet hadden. Ze zijn begonnen te begrijpen door die persoon te volgen. Dat is de manier, de methode van God, van Abraham tot nu toe. Jij kunt dus begrijpen door die gezichten te volgen en aandacht te hebben voor hoe in hen gebeurt wat jij voor jouzelf verlangt. De eerste kwestie is dus deze aandacht. Het is niet allereerst een probleem van intelligentie. Want iemand zou kunnen zeggen: 'Ik ben intelligenter en die daar is onwetend, hoe kan hij me iets interessants zeggen?' Het is waar, het kan best een arme sloeber zijn, maar de Heer gebruikt hem – hoezeer ook een sloeber – om jou te roepen. De eerste kwestie is dus een aandacht die we moeten hebben, samen met een bereidheid om in te gaan op de manier waarop het Mysterie je roept: door middel van die gezichten. Zó ontdek je wat het ware gezelschap voor je leven is. Dat ontdek je en dat erken je, maar je beslist het niet. Soms zou je de voorkeur geven aan anderen

die sympathieker zijn, met wie je je meer op je gemak voelt, maar jij beslist niet wie je werkelijk helpt. Jouw taak is het te herkennen: door met bepaalde personen om te gaan, keer je naar huis terug terwijl je er iets van meeneemt, en zie je dat je je de dag erop anders verhoudt tot jezelf en tot de werkelijkheid, op een andere manier naar de dingen kijkt. Dan begin je te beseffen dat dat een gezelschap is dat je meer jezelf laat zijn, dat je tot de bodem van alles laat gaan.

Daarom zeiden we gisteren dat het gezelschap de plek is, voortgebracht door Christus, die ons helpt ons bewust te maken van wat we zijn. En wat is de grootste hulp die Hij je geeft? Wat is de grootste hulp die Jezus geeft aan zijn leerlingen? Wat voor gezelschap houdt Jezus hun? Hij trekt hen tevoorschijn uit hun reducties, maakt hun hart weer wakker, brengt een subject voort dat in staat is naar heel de werkelijkheid te kijken, tot en met haar oorsprong. Wat doet Jezus wanneer Hij zich opstelt als weggezel van de Emmaüsgangers? Ze hadden een lange lijst voor zich van feiten en wonderen van Jezus, en toch liepen ze daar boordevol scepticisme. Dan komt die onbekende bij hen en vraagt hun waarover ze aan het spreken zijn, en zij vragen hem: 'Ben je zó'n vreemdeling dat je niet eens weet wat er dezer dagen in Jeruzalem gebeurd is?'¹⁷⁷ Hij wist heel goed wat er gebeurd was... maar wat doet Jezus? Wat voor gezelschap houdt Hij hun? Hij zegt: 'Is jullie hart soms in slaap gevallen? Zijn jullie zo dwaas dat je niet begrijpt wat er gebeurd is?'¹⁷⁸ Jezus probeert hen om de horizon van hun blik te verruimen, om hun hart en hun rede opnieuw open te stellen. Want wanneer ze hem later zullen herkennen aan het breken van het brood, zullen ze tot elkaar zeggen: 'Brandde ons hart soms niet in ons, terwijl Hij onderweg met ons sprak?'¹⁷⁹ Wat is de grootste hulp geweest die Jezus hun gaf? Hij bracht in hen een ik voort dat in staat was Hem te herkennen. Hoe meer ons hart opnieuw wakker wordt, des te meer begrijpen we dat het niet bevredigd kan worden tenzij door Degene die het geschapen heeft en in wie het alleen zijn vervulling vindt. Christus is de enige die ons verlangen redt, die het in heel zijn draagwijdte naar boven laat komen, in zijn oneindigheid, door erop te antwoorden. Maar hoe meer ik de aard van mijn ik, zijn onherleidbaarheid, zijn uniciteit ontdek, des te duidelijker wordt dat mijn verantwoordelijkheid onvervangbaar is: aan niemand kan ik mijn verantwoordelijkheid uitbesteden om 'ik' te zeggen, om 'ja' te zeggen tegen Degene die mij weer wakker maakt en me vraagt om me te mogen redden.

Giussani zegt ons dingen die we enkel beginnen te begrijpen wanneer zij in ons gebeuren, wanneer we ze ervaren. Zoals wanneer hij ons zegt dat het ik

¹⁷⁷ Vgl. *Lc* 24,18.

¹⁷⁸ Vgl. *Lc* 24,25.

¹⁷⁹ Vgl. *Lc* 24,32.

‘rechtstreekse en exclusieve relatie is met God’.¹⁸⁰ Het gaat om ‘mijn’ ik en om ‘mijn’ persoonlijke relatie met het Mysterie: ik kan het aan niemand uitbesteden. Jij, ik, elk van ons is uniek; we zijn geen nummers in een kudde, radertjes van een globaal mechanisme, nee. En het Mysterie wil met ieder van ons een unieke relatie aangaan, een unieke intimiteit. Jij bent geroepen, in de eerste persoon, en jij zult degene zijn die ‘ja’ of ‘nee’ zegt. Dit antwoord kun je niet uitbesteden. De weg die Giussani ons laat doorlopen middels de boeken van het *ParCours* heeft me altijd getroffen. In het begin, in het eerste hoofdstuk van *Het religieuze zintuig*, laat hij ons erkennen dat we het criterium hebben om te onderscheiden, om te onderscheppen wat ons hart nodig heeft. Daarna ontwikkelt hij het hele parcours, presenteert de christelijke claim, de gebeurtenis van Christus, de weg van de apostelen, en daarna de Kerk, als plek van de voortzetting van Christus in de geschiedenis, en dus ook onze weg. En aan het einde van heel dit parcours zegt hij: ‘Waarom vertrouwt Christus alles wat hij voor jouw ogen gedaan heeft toe? Wat is het ultieme oordeelscriterium? Jouw hart’. Christus wil niet dat wij ons mechanisch aan Hem hechten. Hij wil dat wij ons aan Hem hechten omdat we Hem herkennen als het antwoord op de behoefte van ons hart, anders zou Hij buiten ons blijven. Snappen jullie waarom we ons ‘ja’ aan niemand kunnen uitbesteden? Giussani zegt dat niemand mag valsspelen: Christus speelt niet vals met ons, maar ook wij mogen niet valsspelen met Hem. Dat is wat het leven werkelijk dramatisch maakt. In deze zin heeft het hart geen partners. ‘De liefde die God tot mij richt, maakt mij tot datgene wat ik waarachtig en definitief ben: zij bepaalt het ik dat God voor zich wil zien en voor zichzelf wil hebben, naar zichzelf toe’, zei Von Balthasar. De sterke voorkeur die Hij voor jou heeft is de enige die volledig met jouw hart kan overeenstemmen. En de anderen helpen me, in de mate dat zij op hun beurt deze relatie beleven, om me niet tevreden te stellen met iets minders dan dit; zij laten me naar de bodem van mijn menselijke behoefte gaan.

Heel Gods plan is er dus voor om ons de Enige te laten ontmoeten die aan ons beantwoordt. En als we geen antwoord hebben voor ons, voor eenieder van ons, dan zullen we ook geen antwoord voor de anderen hebben: de wereld zal dan zonder antwoord blijven. Als wij niet in de eerste persoon Christus ervaren als antwoord op de oneindige behoefte van ons hart, zullen we Hem niet aan de anderen kunnen meedelen als iets goeds voor hen. Enkel wie deze weg gaat, wie deze ervaring beleeft, kan hem voorstellen aan de anderen met de zekerheid dat het gaat om datgene wat ook zij op mysterieuze wijze zoeken, als het ware op de tast. Dit is het grootste avontuur van het leven: elke dag meer verifiëren dat wat ons overkomen is, de ontmoeting met Christus, het enige is dat in staat is om

¹⁸⁰ L. Giussani, *Aan de oorsprong van de christelijke claim*, Betsaida: 's-Hertogenbosch 2018, p. 129.

volledig te beantwoorden aan de vereisten van het hart. Dat deze vertrouwdheid met Christus de bepalende factor van ons leven geworden is, verifiëren we in het feit dat we vrij zijn te midden van de omstandigheden. Alleen zo kunnen we een reële bijdrage leveren aan de zucht naar vrijheid die in iedereen zit. Daarom heeft de volgende bewering van Von Balthasar altijd mijn aandacht getrokken: ‘Zolang het christelijke vooral als traditie en instituut verschijnt, zullen alle vrijheidsbewegingen van de nieuwe tijd – die nu ‘populismen’ genoemd worden – ‘vrij spel hebben’, want ze zullen zich niet door ons uitgedaagd weten, wij vormen geen enkele uitdaging voor ze. ‘De wedstrijd begint pas serieus wanneer de christen [...] zich inzet om te laten zien dat Gods vrije zelf-opening in Jezus Christus uitnodiging is naar een absolute, goddelijke vrijheidsruimte, de enige waarbinnen de menselijke vrijheid zich volledig kan ontplooiën’.¹⁸¹

¹⁸¹ Zie *supra*, pp. 21, 62.

HEILIGE MIS

Lezingen van de Heilige Mis: Hnd 9,26-31; Ps 21; 1Joh 3,18-24; Joh 15,1-8

PREEK VAN E.H. JULIÁN CARRÓN

Er is geen dag dat de liturgie ons niet Gods voortdurende initiatief voor ogen plaatst. Vandaag doet ze het met het verhaal van de bekering van Saul, de ondenkbaarste persoon, de vervolger van de eerste christenen. Maar voor God is niets onmogelijk. Hieraan zien we juist Gods vrijheid: Hij kiest iemand als Paulus om te laten zien dat Hij het altijd is die het initiatief neemt: 'Jij bent kostbaar in mijn ogen'.¹⁸² Zich bewust van deze voorkeur, zal Paulus later in zijn brieven zeggen: 'Ik weet wie ik vertrouw'.¹⁸³ Niemand had begrepen wat hem op de weg naar Damascus overkomen was, maar het was onmiddellijk duidelijk dat hem iets belangrijks gebeurd moest zijn: want hij begon om te gaan met degenen die hij eerst vervolgde. Vanzelfsprekend waren de christenen van Damascus, toen ze hem onder hen zagen, bang voor hem en konden ze niet geloven dat hij een leerling van Jezus geworden was. Maar hij bleef met hen omgaan en de Handelingen vertellen dat hij 'in Jeruzalem geregeld met allen omging, sprak en disputeerde'. Dat hem iets overkomen was werd tastbaar, aanraakbaar, in zijn omgaan met dat nieuwe gezelschap van vrienden, waarmee hij het spel van het leven was begonnen te spelen.

Ziehier de uitdaging die eenieder van ons op elk moment voor zich heeft: 'Dit is zijn gebod: van harte geloven in Zijn Zoon Jezus Christus', zoals sint Paulus gedaan heeft. Maar hoe in deze houding te blijven? Er is geen fragment uit het Evangelie dat hetgeen we deze dagen tegen elkaar gezegd hebben beter kan samenvatten dat het stuk dat we zojuist gehoord hebben. Er is geen mogelijkheid tot leven los van Hem. Met het beeld van de wijnstok en de ranken zegt Jezus hoe absoluut cruciaal het is dat wij met Hem verbonden blijven. Losgemaakt van Hem, verdorren we en dragen we geen vrucht. Zoals jullie zien, komt vandaag hetzelfde werkwoord terug dat we gisteren gebruikt hebben: blijven. Als we vrucht willen dragen, is er maar een ding nodig: vastgehecht te blijven aan de wijnstok. Jezus zegt tot de leerlingen: 'Zoals de rank geen vrucht kan dragen uit zichzelf, maar alleen als zij blijft aan de wijnstok, zo gij evenmin, als gij niet blijft in Mij'. Want 'Ik ben de wijnstok, gij de ranken. Wie in Mij blijft, zoals Ik in hem, die draagt veel vrucht'. Dus als iemand vrucht wil dragen, heeft hij hier een eenvoudige aanwijzing, onder ieders handbereik. Jezus vraagt ons niet om bepaalde bijzondere inspanningen te verrichten, noch om ons te onderwerpen aan een ascetische praktijk. Hij stelt één enkele voorwaarde: vastgehecht te blijven aan de wijnstok, die Hij is. De verificatie of we

¹⁸² Vgl. *Js* 43,4.

¹⁸³ Vgl. *2Tim* 1,12.

vastzitten aan de wijnstok is de vrucht die we dragen: het honderdvoud, een nieuwe manier van in de werkelijkheid staan. Dit is wat van Hem getuigenis aflegt. ‘Als gij in Mij blijft’ zult gij vrucht dragen en zal ‘mijn Vader verheerlijkt’ worden. Door middel van de vrucht, die ook de anderen zullen kunnen zien, zal Zijn heerlijkheid in de werkelijkheid blijven schitteren, in de geschiedenis van de mensen, want de heerlijkheid is de schittering van de waarheid.

Alles wat we van vrijdagavond tot vanochtend tegen elkaar gezegd hebben, is opdat deze heerlijkheid zich kan openbaren. We moeten ons niet losmaken van de wijnstok want, door middel van de vrucht in ons die enkel van Hem komt, kan Zijn heerlijkheid schitteren over de hele aarde. Dit kan gebeuren te midden van al onze beperkingen en fouten, want de vrucht – een anders onmogelijke verandering van ons menszijn – is Zijn werk in ons. Als wij Hem laten binnengaan, als we ons door Hem laten vastgrijpen, kan niets de openbaring van Gods heerlijkheid verhinderen middels de vrucht die Hij zal laten ontstaan, tot onze verbazing, voor onze ogen, in ons leven. ‘Los van Mij kunt gij niets’, zegt Jezus. Als we dit niet leren, zullen we dorre takken worden, brandhout.

Laten we voor eenieder van ons vragen dat we, net als sint Paulus met zijn nieuwe vrienden, alleen hiervoor samen zijn: om Hem te herkennen, om vastgehecht te blijven aan de wijnstok die Hij is, om een band te beleven die ons zonder ophouden verjongt, zodat we aan al onze medemensen kunnen getuigen wie Christus is en dat de Vader van Jezus aan de oorsprong is van alles.

MEDEDELINGEN

Julián Carrón

Gemeenschappelijk fonds

Vorig jaar hebben we een brief gestuurd aan wie al jaren geen enkel teken gaf van deelname aan de gestes van de Fraterniteit en een aan wie in het jaar ervoor zelfs geen euro gemeenschappelijk fonds gestort had. Te zien hoe duizenden personen gereageerd hebben, die positief op dit initiatief geantwoord hebben – dat een gebaar van vriendschap was –, soms ook moeilijke situaties te berde brengend waarin we op verschillende manieren hebben kunnen helpen. Ik lees jullie enkele van de brieven voor die we ontvangen hebben.

Iemand schrijft: 'Ik antwoord op jullie brief waarin jullie me eraan herinneren dat ik niet deelneem aan de Geestelijke oefeningen en het gemeenschappelijk fonds niet stort. Het is waar, het zijn rafelige jaren geweest in mijn relaties met de beweging en dus van een zekere verwijdering. De brief heeft me veel mooie dingen in herinnering geroepen die ik in de beweging beleefd heb. Nu volg ik een beetje meer en heb ik 60 euro gestort in het gemeenschappelijk fonds (het is alles wat ik kan doen) om me deel te voelen van de beweging'.

Eén van jullie zegt: 'Ik bedank jullie oneindig voor de oproep tot het offer van het Gemeenschappelijk fonds. Sinds jaren slaagden we er zelfs niet in dat minimale bedrag te geven dat mijn man en ik besloten hadden te storten. We hebben een moeizame en niet weinig problematische periode doorgemaakt en doen dat nog. Ik heb mijn man gevraagd of ik de overschrijving kon doen om tenminste gedeeltelijk onze 'schuld' bij het gemeenschappelijk fonds goed te maken, maar nog steeds met de vraag: 'Kunnen we dat opbrengen?' Wat een verrassing was zijn antwoord: 'Zeker, absoluut, doe het maar'. Zijn antwoord is voor mij een troost geweest, het heeft me toegestaan enkel met het hart te oordelen'.

Hier het getuigenis van een gezin: 'Sinds twee jaar betalen mijn man en ik het gemeenschappelijk fonds niet, sinds hij weer zonder werk is komen te zitten. Ik heb een *part-time* baan. Afgelopen september heb ik een tweede baan gevonden, voor een jaar, klein maar voldoende om het hoofd te bieden aan de minimale behoeften van ons gezin. In 2018 zou ik opnieuw het bedrag willen storten, waarbij ik het terugbreng tot 5 euro per maand voor beiden. Ik vind het erg jammer, maar op dit moment kunnen we niet anders. Toch wil ik opnieuw het gemeenschappelijk fonds storten, ik wil de betekenis van deze geste niet verliezen, ik heb al te lang gewacht, het is alsof ik iets mis!'

Een andere vriend schrijft: 'Ik ben erg getroffen door deze passage in de brief die ik kreeg: 'In de relatie met Christus is er geen meetlat; er is geen meetlat, er is alleen het hart: of ik wil het of ik wil het niet'. Ongeveer dertig jaar geleden fan-

taseerde ik met enkele vrienden van de beweging over wat we verlangden voor de toekomst: de één, de lotto winnen, de ander, meedoen met de Olympische spelen; toen het mijn beurt was, zei ik spontaan: ‘Steeds meer door Christus vastgegrepen worden’, een antwoord dat iedereen verraste, mijzelf inclusief. Ik heb sindsdien veel meegemaakt, waaronder dat ik ontslagen ben. Ik moest mijn bijdrage drastisch verlagen. Toch wilde ik trouw blijven, maar later heb ik het niet meer gestort. In september heeft je brief me als het ware weer wakker gemaakt en zo ben ik er, nogmaals het bedrag verlagend, in geslaagd de vertraagde betalingen aan te vullen en nu, nu ik de vergoeding ontvangen heb voor bepaald werk dat ik verricht heb, kan ik mijn bijdrage iets verhogen. Het is lachwekkend, ik weet het, maar voor nu is het zo, later kijken we weer. Bedankt voor je vaderlijkheid, ik bid elke dag voor je’.

Zoals jullie zien is het sturen van deze brieven een gelegenheid geweest om de relatie met het leven van de Fraterniteit weer op te pakken. Anderen hebben ons juist meegedeeld dat ze een andere weg ingeslagen zijn.

Onze beslissing om deze twee brieven te sturen werd ingegeven door de passie voor eenieder die de weg van de Fraterniteit wil doorlopen, opdat hij met alle mogelijke ernst begeleid kan worden. In Giussani's boek *Una strana compagnia [Een vreemd gezelschap]* hebben we gelezen hoe hij, sprekend over het gemeenschappelijk fonds als een hulp om de armoede te beleven, tijdens de eerste Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit zei: ‘De armoede is niet: niets te beheren te hebben. Armoede is: beheren met als hoogste doel dat alles in functie staat van het rijk Gods, in functie van de Kerk’.¹⁸⁴ En juist om te leven in functie van de Kerk willen we elkaar ook nu helpen. In deze zin is voor mij het getuigenis dat onze Venezolaanse vrienden ons geven, indrukwekkend: in de dramatische situatie van algemene verarming (veroorzaakt door de hoge inflatie waarin ze terecht zijn gekomen en die wij allen kennen) zijn zij percentueel het land dat absoluut het trouwst is aan het betalen van het gemeenschappelijk fonds! Mij ontroert het feit dat ze ons geschreven hebben om mee te delen hoe jammer ze het vinden dat ze in 2017 hun bijdrage voor het gemeenschappelijk fonds verlaagd hebben: ‘De wisselkoers euro-bolivar is tussen het eerste halfjaar en het eind van het jaar sterk gewijzigd, zonder dat er een wijziging in de salarissen van de mensen tegenover heeft gestaan. Maar ondanks de crisis zijn we in velen trouw gebleven aan de geste van het gemeenschappelijk fonds’. Een dergelijke trouw moet ons wel aan het denken zetten!

Traces

Ik vind het belangrijk met jullie een nieuwheid te delen waarvan ik meen dat die een extra provocatie kan zijn voor onze persoonlijke vergelijking met de inhoud van deze dagen. Jullie zullen je herinneren dat we vorig jaar, juist rond de Geestelijke

¹⁸⁴ L. Giussani, *Una strana compagnia*, op. cit., p. 106.

oefeningen, de nieuwe website en *social media* van de beweging gelanceerd hebben, omdat de door Internet geprovoceerde veranderingen ons in die richting stuurden. Dit heeft een duidelijke weerslag gehad op de manier waarop *Traces* gemaakt wordt. We komen dus nu bij de nieuwe *Traces*, die sinds vandaag voor iedereen beschikbaar is. Ons tijdschrift is helemaal vernieuwd in vorm en inhoud.

Waarom blijven we *Traces* maken? Waarom hebben we het veranderd? Heel behulpzaam is wat don Giussani ons daarover gezegd heeft: 'De communicatie is gevolg [...] [van] twee dimensies: een kritisch en systematisch bewustzijn van je eigen leven en een nieuwe menselijkheid. Maar de eerste twee dimensies kunnen niet bestaan als de derde ontbreekt, dat wil zeggen de passie om aan de anderen dat levensprincipe, die levensrealiteit, die onderlinge eenheid mee te delen, die gebeurtenis die ons bevrijd heeft.'¹⁸⁵ En verder: de pers – toen waren er nog geen digitale media – 'is het fundamentele instrument voor de groei van ons zelf-bewustzijn en voor een communicatie met de anderen'.¹⁸⁶

Binnen deze horizon hebben we rekening willen houden met de reusachtige en onverwachte wijzigingen die we sinds jaren zien gebeuren en die ons oproepen tot een noodzakelijke verandering: de revolutie van de digitale communicatie, de uitdagingen waar iedereen in de uitgeverwereld mee te maken heeft, de veranderingen van gewoonten die alle mensen, ons inclusief, betreffen, enzovoorts.

Vandaar onze poging om het tijdschrift te vernieuwen, rekening houdend met al deze dingen. De nieuwe *Traces* wil daarom de communicatie via Internet completeren en integreren, vooral antwoordend op de behoefte aan verdieping, waarbij enkele thema's en onderwerpen, die telkens opnieuw gekozen worden, alle noodzakelijke ruimte krijgen voor een werk van begrip, reflectie en dialoog. Met de nieuwe *Traces* zeggen we: 'Neem, in de grote onrust van de dagen, weken, maanden, een pauze, stop eventjes!' Misschien zou ons dat goed doen. *Traces* is deze poging – we moeten er altijd aan denken dat het een poging is – om aandacht te vragen voor een thema, een persoon, een ervaring, een situatie, die we werkelijk relevant achten voor de weg die we aan het afleggen zijn.

Website en *social media* zullen het ritme van het dag na dag, feit na feit, oordeel na oordeel blijven volgen, en zo vlot de weg van allen begeleiden met essentiële teksten, te beginnen met de school van de gemeenschap.

We hebben honger naar alles wat ons kan helpen onze rede te verruimen, het charisma te verdiepen, het geloof te verifiëren. Evenzo verlangen we met de anderen te communiceren, ons voor hen te interesseren, samen met hen een stuk weg

¹⁸⁵ L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza...*, op. cit., p. 39.

¹⁸⁶ FRATERNITEIT VAN GEMEENSCHAP EN BEVRIJDING (FCL), *Audiovisuele documentatie*, Ontmoeting van de priesters van CL van Noord-Italië, Idice San Lazzaro di Savena (Bologna), 20 mei 1985.

af te leggen, zoals bijvoorbeeld gebeurd is tijdens de hele serie ontmoetingen, te beginnen met de presentaties, in Italië en in het buitenland, van *The Life of Luigi Giussani* en *Disarming Beauty*.

Als we nog steeds *Traces* uitgeven, als we het hebben willen veranderen en daarmee zijn bestaansgrond als gelegenheid tot opvoeding en ontmoeting hebben onderstreept, dan is dat vanwege deze passie, vanwege deze honger waaruit wij bestaan. Het is moeilijk de weg te verdiepen zonder een serieuze inzet, zonder aandacht. Als die ontbreekt, zullen we uiteindelijk gevangenen worden van de mentaliteit van iedereen.

Hoe kunnen we allemaal meer hoofdrolspeler worden van deze poging? Onze zorg, mijn zorg kan alleen maar educatief zijn. Ik maak don Giussani's woorden tot de mijn: 'Ik verzoek jullie om dit niet te zien als propaganda voor *Litterae* [hetzelfde geldt voor *Traces* nu], maar als de dringende noodzaak van onze *communio*'.¹⁸⁷ Don Giussani zei ons altijd dat het tijdschrift 'deel uitmaakt van het levensproject, een instrument is van het project',¹⁸⁸ 'spiegel van de vitaliteit van de beweging. En dat impliceert een creatieve deelname'.¹⁸⁹ Daarom: schrijf, draag thema's, feiten en personen aan, want ons tijdschrift 'is een vrij betreedbare ruimte voor iedereen die een leven mee te delen heeft'.¹⁹⁰

Dit is dus de eerste manier om deel te nemen aan de communicatie van de beweging, een creatieve deelname. Een manier die onder ieders handbereik is: het gaat er niet alleen om te schrijven over feiten en personen, maar ook om te kijken en te suggereren wie een talent heeft voor fotografie of voor de realisatie van video's of op het terrein van de *social media*, enzovoorts. Ongetwijfeld zijn er in jullie gemeenschappen jongeren die daar goed in zijn.

Je neemt ook deel door *Traces* te gebruiken voor een dialoog met een vriend; als het nuttig is voor mij, kan het ook nuttig zijn voor hem. Een abonnement of een nummer cadeau doen bij gelegenheid van een ontmoeting, getuigenis, missie. Denk eens aan hoeveel bisschoppen en nuntii – in heel de wereld, ook op plekken waar de beweging niet bestaat – ons schrijven om ons te bedanken voor de kans om teksten van don Giussani te lezen en in contact te blijven met het leven van de beweging. Ik nodig jullie daarom uit om het tijdschrift te verspreiden, daarvoor misschien ook als aanleiding gebruikend dat het een nieuwe vormgeving heeft; zowel persoonlijk, als gemeenschappelijk, zoals – denk je eens in! – de vrouwen van Rose in Kampala

¹⁸⁷ FCL, *Audiovisuele documentatie*, Ontmoeting van de priesters van CL, Bologna, 6 maart 1978.

¹⁸⁸ FCL, *Audiovisuele documentatie*, Diocesane diaconie van CL: Milaan, 16 juni 1980.

¹⁸⁹ FCL, *Audiovisuele documentatie*, Ontmoeting van de priesters van CL, Imola (Bologna), 2 februari 1987.

¹⁹⁰ FCL, *Audiovisuele documentatie*, Dag van het einde van het jaar van CL: Milaan, 3 juni 1989.

doen, die het verschijnen van elk nieuw nummer van *Traces* beleven als een gebeurtenis. Mochten wij het ook elke keer zo ontvangen!

Tenslotte verzoek ik jullie het abonnement serieus te nemen als manier om heel de inzet om de communicatie van de beweging te ontwikkelen – van de website tot de *social media* en het tijdschrift – concreet te ondersteunen; hetgeen afhangt van eenieder van ons. Ons abonneren op *Traces* is de manier waarop we deze steun kunnen garanderen voor al onze communicatie-instrumenten. Dank jullie wel.

ONTVANGEN BOODSCHAPPEN

Dierbaren,

De Heer biedt jullie, samengekomen voor de jaarlijkse Geestelijke oefeningen, nogmaals de gelegenheid om bewuster te worden, het geschenk om opnieuw te ontdekken dat Jezus de Bestemming van de mens is en er daarom de Weg, de Waarheid en het Leven van is.

Ook dit jaar maakt Hij van ons ‘iets nieuws’, zoals in vele omstandigheden van het menselijk bestaan en door de relaties die eenieder, door genade, met anderen onderhoudt.

In deze Paastijd heeft de liturgie ons opgeroepen niets meer volgens het vlees te kennen, zelfs Jezus zelf niet. Want als we in Christus zijn, zijn we een nieuwe schepping.

Wat is de reden waarom elk jaar degene die de *Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding* leidt, de plicht voelt alle leden te herinneren aan deze substantiële elementen van het christelijk bestaan? Mij lijkt dat die zich bevindt in het risico dat zit in de vraag: ‘Merken jullie het niet?’ De verstrooidheid en de vergetelheid gaan het dagelijks leven binnen en zo verliezen we het enige noodzakelijke uit het oog: de liefde van Christus die ons geen rust laat.

Maken we daarom de smeekbede tot de onze dat de Vader ons verlene dat we van onze natuurlijke menselijke broosheid over mogen naar het nieuwe bestaan in de Verrezen Christus.

Met genegenheid en een speciale zegen,

Z.E. Angelo kardinaal Scola

Emeritus aartsbisschop van Milaan

Beste don Julián Carrón,

Voor jou en voor allen mijn groet en gebed voor een goed resultaat van deze Geestelijke oefeningen van de *Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding*.

Het thema van deze Geestelijke oefeningen: ‘*Kijk, ik maak iets nieuws: merken jullie het niet?*’ (*Js* 43,19) houdt ons de nieuwheid en schoonheid voor van wat er gebeurd is in de ontmoeting met Christus middels de ervaring van het charisma als niet toevallig feit, maar stabiele gebeurtenis in een geschiedenis van genade, in een volk waarbinnen de barmhartigheid van de Heer zich getoond heeft.

Deze nieuwheid weerklinkt gezagvol in waar paus Franciscus ons op wijst in zijn laatste Apostolische exhortatie *Gaudete et Exsultate*; waar hij, naast de ‘heiligheid [...] bij de burens om de hoek’ (n. 7), ons de boodschap van de zaligheden voorhoudt als specifieke weg voor een lekenervaring in de Kerk en in de wereld.

Tegenover de onzekerheden van de huidige tijd, zoals het ontbreken van een regering in ons land en de lange golf van de economische crisis die maar doorgaat, nodigt de Paus ons uit tot een heiligheid die ook durf is, *'parrhèsia'*: 'Jezus zelf komt ons tegemoet en herhaalt ons sereen en ferm: 'Weest niet bang'', waarmee hij ons 'een bestaan' aanduidt 'dat open is, omdat het beschikbaar is voor God en voor de broeders' (n. 129).

In deze oproep, die de durf verenigt met het vertrouwen, horen we de woorden van de Heer die don Giussani ons dikwijls herhaalde, weer tot ons gericht: 'Zelfs de haren op uw hoofd zijn allen geteld. Weest niet bevreesd' (*Lc 12,7*). En het hart wordt weer warm, getroost door de grote Aanwezigheid die alle dingen nieuw maakt en die ons op missie stuurt.

Vol vertrouwen vraag ook ik voor mijzelf en voor heel de beweging de gave van de Geest en de beschikbaarheid om te antwoorden op het mandaat van de Heer door de stap te volgen die jij aangeeft.

Ik groet jullie hartelijk

en smeeke over jullie allen de zegen van de Heer en de bescherming van de Moeder Gods af,

Z.H.E. monseigneur Filippo Santoro

Aartsbisschop-metropoliet van Tarante

Beste don Julián,

Wat een mooie titel hebben deze Geestelijke oefeningen: '*Kijk, ik maak iets nieuws: merken jullie het niet?*' (Jesaja). Het woord van de profeet bereikt het volk in ballingschap, als de aankondiging van iets goeds dat opbloeit in de troosteloosheid en de droefheid van een wereld die, met de verwoesting van de tempel, ingestort is: God verrast ons altijd, zoals paus Franciscus graag zegt, door 'iets nieuws' te maken, een nieuw leven binnen te laten, een nieuwe aanwezigheid onder ons en in de geschiedenis, vandaag zoals toen.

Al ben ik ver weg, met mijn gebed en genegenheid verenig ik mij met heel het grote gezelschap van de Fraterniteit en vraag, op voorspraak van de Dienaar Gods don Giussani, dat de Geest van de Heer ons in staat moge stellen de tekens van deze 'nieuwheid' te herkennen, die niets kan verhinderen of tegenhouden.

Z.H.E. monseigneur Corrado Sanguineti

Bisschop van Pavia

VERZONDEN TELEGRAMMEN

Zijne Heiligheid paus Franciscus

Heiligheid,

We danken u voor uw uitnodiging een levendige ervaring op te doen van de aanwezige Christus, door Zijn gelaat te beschouwen dat onze menselijkheid weer herstelt. Hieraan hebben we de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding gewijd, die in Rimini 21.000 personen bijeengebracht hebben, terwijl duizenden anderen in dertien landen via de satelliet met ons verbonden waren. Vertrekkend van de zin van Jesaja: 'Kijk, ik maak iets nieuws: merken jullie het niet?', hebben we ons afgevraagd waarom het ons zoveel moeite kost Christus' aanwezigheid in de geschiedenis te herkennen. Uw encycliek *Lumen fidei* heeft de weg van het antwoord aangegeven: 'Onze cultuur heeft dit besef van concrete aanwezigheid van God en van zijn handelen in de wereld verloren'.

Daarom hebben we ons vereenzelvigd met de methode die God gekozen heeft om zich te openbaren, door de stappen na te gaan van de bijbelse geschiedenis, tot aan haar vervulling in Christus, die in de Kerk ons leven blijft bereiken met een winnende aantrekking. 'De persoon hervindt zichzelf in een levende ontmoeting' (don Giussani).

In deze dagen hebben we gevraagd dat we weer mogen worden als kinderen, om de tekens van God te herkennen en deel te hebben aan de nieuwheid die Christus in de geschiedenis gebracht heeft. Onze blik op te richten van onszelf naar Hem, toe te laten dat Zijn aanwezigheid doordringt in ons hart, staat ons toe 'het vuur' van het begin 'levend te houden', zoals u ons op het Sint-Pietersplein gezegd had. We hebben de vreugde ervaren die het teken is van de vertrouwdheid met Christus, die ons laat zingen: *Fac ut ardeat cor meum in amando Christum Deum ut sibi complaceam*.

We keren naar onze huizen terug, zekerder dat Christus' aanwezigheid ons gezicht in de wereld definieert en de diepe reden van elk van onze gestes van aanwezigheid aanduidt. Ziende hoe u zich elke dag beweegt, zijn we ons ervan bewust dat enkel een oorspronkelijke aanwezigheid – want gecentreerd in Christus – de mens van vandaag in beweging kan krijgen.

Terwijl we dagelijks blijven bidden voor uw petrinische dienstwerk, spreken we heel onze kinderlijke genegenheid voor u uit.

Julián Carrón pr.

Zijne Heiligheid emeritus paus Benedictus XVI

Heiligheid,

‘Kijk, ik maak iets nieuws: merken jullie het niet?’ Jesaja heeft ons gezelschap gehouden tijdens deze Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding op een weg van kennis van Christus, zodat het enthousiasme om Hem onze vrijheid mobiliseert en ons menselijke gezicht bepaalt. We vragen u te bidden dat wij mogen worden als kinderen, om de kiemen van God, in de wereld aan het werk, te herkennen en te volgen met heel de energie van onze vrijheid, en vragen, op voorspraak van don Giussani, dat de Vader u steeds vrede en vreugde van hart moge geven.

Julián Carrón pr.

Z.E. Gualtiero kardinaal Bassetti

Voorzitter van de Italiaanse Bisschoppenconferentie

Dierbare Eminentie,

Tijdens de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, die 21.000 personen samengebracht hebben in Rimini, hebben we de woorden van Jesaja overwogen: ‘Kijk, ik maak iets nieuws: merken jullie het niet?’ Verlangend weer kinderen te worden om Christus te leren kennen en te groeien in vertrouwdeheid met Hem die ons gelaat in de wereld definieert, volgens het onderrecht van don Giussani en paus Franciscus volgend, bevestigen wij u onze inzet om instrumenten te zijn van de aanwezigheid van de Kerk in Italië.

Julián Carrón pr.

Z.E. Angelo kardinaal Scola

Emeritus aartsbisschop van Milaan

Beste Angelo,

Ons bewust van het risico van de verstrooidheid en de vergetelheid waarover je ons in je boodschap gesproken hebt, hebben we de grote les van Von Balthasar hernomen die uitnodigde om kinderen te worden om de aanwezige Christus te kennen, enige reden van onze hoop. We wensen je toe steeds meer de vertrouwdeheid met Christus te beleven, het enige wat ook voor ons noodzakelijk is – don Giussani en de Paus volgend – om instrumenten te zijn van het voortschrijden van de nieuwheid van Christus die het gezicht van de aarde vernieuwt, te beginnen met dat van ons.

Julián Carrón pr.

*Z.H.E. monseigneur Filippo Santoro
Aartsbisschop-metropoliet van Tarante*

Beste Filippo,

Dank voor je brief. De ervaring van deze dagen is een stap geweest op weg naar een vertrouwdheid met Christus die ons vervult van enthousiasme om Hem en van verlangen als kinderen beschikbaar te zijn om mee te gaan met de Heer die de onzekere harten van onze medemensen wil bereiken.

Julián Carrón pr.

*Z.H.E. monseigneur Corrado Sanguineti
Bisschop van Pavia*

Beste Corrado,

Tijdens de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit is de gebeurtenis die ons leven vastgegrepen heeft, in ons gebeurd als iets nieuws en heeft zij ons meer vertrouwd gemaakt met Jezus in ons en onder ons. Dankbaar voor je gebeden, zijn we meer beschikbaar om de tekens van Zijn werkzaamheid in de wereld op te merken.

Julián Carrón pr.

DE KUNST IN ONS GEZELSCHAP

Door Sandro Chierici en Nadia Righi

(Hulp bij het lezen van de beelden uit de kunstgeschiedenis die te zien waren tijdens het beluisteren van de klassieke muziekstukken bij het betreden en het verlaten van de zaal)

Weinig kunstenaars vertellen de heilsgeschiedenis zó als Caravaggio: als een voortdurend opnieuw gebeuren van de Gebeurtenis in het nu. Het gebruik van modellen uit het dagelijks leven suggereert dat de aanwezige Christus ervaren een kans is die ieder van ons krijgt, ongeacht zijn of haar conditie. De intuïtie van deze mogelijkheid brengt de kunstenaar ertoe, bewogen door het verlangen de diepe betekenis van de werkelijkheid te begrijpen, meermaals zichzelf uit te beelden, als speler of toeschouwer in het drama van de geschiedenis van de mens geworden God.

Het offer van Isaak – Florence, Uffizi

Maria Boodschap – Nancy, Musée des Beaux Arts

Heilige Familie met sint Giovannino – Privécollectie (New York, Metropolitan Museum)

Onze Lieve Vrouw van de palfreniers van sint Anna – Rome, Galleria Borghese

Aanbidding van de herders – Messina, Museo Regionale

Rust tijdens de vlucht naar Egypte – Rome, Galleria Doria Pamphili

Roeping van Mattheüs – Rome, San Luigi dei Francesi

Martha en Maria Magdalena – Detroit, Detroit Institute of Arts

Gevangenneming van Christus – Dublin, National Gallery of Ireland

Graflegging – Vaticaanstad, Pinacoteca Vaticana

Maaltijd te Emmaüs – Londen, National Gallery

Maaltijd te Emmaüs – Milaan, Pinacoteca di Brera

Thomas' ongeloof – Potsdam, Sanssouci

Ontslapenis van de Maagd – Parigi, Louvre

Kruisiging van Petrus – Rome, Santa Maria del Popolo

Bekering van Saul – Rome, Santa Maria del Popolo

Sint Mattheüs en de engel – Rome, San Luigi dei Francesi

Marteldood van sint Mattheüs – Rome, San Luigi dei Francesi

Begrafenis van sint Lucia – Syracuse, Santa Lucia al Sepolcro

Marteldood van sint Ursula – Napels, Collezione Banca Intesa

De zeven werken van barmhartigheid – Napels, Pio Monte della Misericordia

Onze Lieve Vrouw van de pelgrims – Rome, Sant'Agostino

COMMENTAAR VAN DON GIUSSANI BIJ DE MUZIEK TIJDENS HET BINNENKOMEN VAN DE ZAAL

De teksten komen uit het boek *Spirto Gentil. Un invito all'ascolto della grande musica guidati da [Een uitnodiging tot het beluisteren van de grote muziek onder leiding van] Luigi Giussani*, door S. Chierici en S. Giampaolo, Bur: Milaan 2011.

Vrijdagavond 27 april – A. Dvořák, *Stabat Mater op. 58*

‘Maak dat mijn hart deze mysterieuze en reële kracht opmerkt die alles laat trillen, waardoor alles herboren wordt; dat mijn hart het Mysterie opmerkt dat het leven geeft en mij geroepen heeft, menselijke Aanwezigheid die mij geëngageerd heeft en zich met mij engageert’ (p. 289).

Zaterdagochtend 28 april – W.A. Mozart, *Grote Mis in C mineur K 427*

‘God heeft zich meegedeeld aan de mens in zijn sterfelijke vlees, in zijn tijd en leefruimte, in zijn leven als tijd en leefruimte, als beleefde relatie. Het Mysterie treedt naar voren in de ervaring, in iets wat wij lijden, verlangen, verkeerd doen, goed doen, in iets wat we ervaren; in de menselijke ervaring, zoals ze is, helemaal.

Mochten ook wij, zoals Mozart, met dezelfde eenvoud en intensiteit het begin in de wereld van de geschiedenis van de barmhartigheid en de vergeving beschouwen, en onze dorst lessen aan de bron die het ‘ja’ van Maria is!’ (p. 55).

Zaterdagmiddag 28 april – A. Dvořák, *Trio n. 4 op. 90*, ‘Dumky’

‘Wanneer je luistert naar deze fragmenten van Dvořák, kort maar intens en zuiver als dunne berglucht, dan kun je niet anders dan weer kind worden. Dvořák incarneert het hart van een kind. [...] Wat nodig is om van deze muziek te kunnen genieten, is zó klein te zijn, dat wil zeggen eenvoudig van hart of arm van geest. Arm is wie erkent dat hij niets heeft: ik ben niets, Jij – Mysterie dat alle dingen maakt – bent. De uitdrukking van je armoede heet vraag’ (p. 300).

Zondagochtend 29 april – L. van Beethoven, *Symfonie n. 9*

‘Wij zijn als een symfonie, klein tegenover wat het zou moeten zijn, een beetje bekrompen, een beetje angstig, een beetje geïntimideerd. Maar anders dan de *Negende Symfonie* [...] is onze kathedraal, niet van noten, gemaakt om de geschiede-

nis te vullen. Wij benaderen deze bestemming door te gehoorzamen aan een taak, door ons met onze vrijheid te hechten aan de taak die ons is toevertrouwd. En wat is deze taak? De taak van het leven is een vaderschap en een moederschap; oftewel, uit te komen bij de rijpheid van de liefde. De taak van het leven is de Vader nabootsen door het lied van Jezus in de geschiedenis voort te zetten' (p. 117).

Inhoud

BOODSCHAP VAN PAUS FRANCISCUS	3
-------------------------------	---

Vrijdagavond 27 april

INLEIDING	4
HEILIGE MIS – PREEK VAN E.H. STEFANO ALBERTO	17

Zaterdagochtend 28 april

EERSTE OVERWEGING – <i>‘Wij hebben de liefde leren kennen die God voor ons heeft, en wij geloven in haar!’</i>	18
HEILIGE MIS – PREEK VAN Z.E. KEVIN JOSEPH KARDINAAL FARRELL	36

Zaterdagmiddag 28 april

TWEEDE OVERWEGING – <i>‘Zalig de ogen die zien wat gij ziet’</i>	41
--	----

Zondagochtend 29 april

ASSEMBLEE	63
HEILIGE MIS – PREEK VAN E.H. JULIÁN CARRÓN	88
MEDEDELINGEN	90
ONTVANGEN BOODSCHAPPEN	95
VERZONDEN TELEGRAMMEN	97
DE KUNST EN DE MUZIEK IN ONS GEZELSHAP	100
